

אשמה מחוסר הוכחות

מדינת ישראל נגד התקשורת

הם יורים גם בעיתונאים
נסיון ההתנקשות בארצי חלפון

מקורות מוסמכים
ציטוטים מהרשת

תחזיות מופרכות
תוחלת החיים של הכותרות

נועם יורן
על שלום קיטל

יוסי קליין
על רפי גינת

טל ארבל
על חיים הכט

חנוך מרמרי ושהם סמיט
על "העיר"

נחום ברנע
על דן מרגלית

אויב הציבור מס' 1

הגל הזה החל להתנחשל לפני שמונה חודשים: העיתונות הפכה לאויב הציבור מס' 1. למרבה הפאריסה, חלק ממנה קיבל על עצמו את ההאשמה. הממסד השלטוני, ובעקבותיו הציבור הרחב, טענו שהתקשורת נהגה באופן לא אחראי, אפילו בוגדני, בצורה שבה סיקרה את מלחמת לבנון השנייה. ונמצאו לא מעט עיתונאים שהיכו על חטא. עתה באה ועדת השופטת דורנר, נשיאת מועצת העיתונות, שברקה בחצי השנה האחרונה את תפקוד התקשורת בזמן הקרבות, וקובעת שאלה היו טענות שווא.

עוד לא סיימה ועדת דורנר את עבודתה וכבר ניצב לא אחר מאשר נשיא המדינה ושפך על התקשורת עביט של שופכין כאילו היא, ולא הוא, חשודה במעשים מגונים מביכים מאין כמותם. וגם במקרה זה נמצאו עיתונאים שגילו הבנה לעמדתו של הנשיא והחלו לפשפש במעשי עמיתיהם. לא חלף חודש, ובית המשפט שחרץ את דינו של חיים רמון הקריש את קטע הסיום של פסקדינו להתקפה חריפה על התנהלות התקשורת לאורך הדיון המשפטי בתיק. שלושה שבועות לאחר מכן, אמר השופט זיילר שביממה שקדמה לפרסום מסקנות ועדת הבדיקה שבראשה עמד בעניין התנהלות המשטרה בפרשת האחים פריניאן, למד מהתקשורת דברים לא נכונים שכמותם לא למד בכל תקופת עבודתה של הוועדה. בין לבין, מצאו לנכון שופטי ערכאת הערעור בתיקו של עו"ד דורי קלגסבלד לקבוע כי התקשורת התערבה באופן בלתי ראוי בהליך הבירור המשפטי בערכאה הראשונה.

מכל עבר נשלחים אל התקשורת הישראלית חצים משוננים: מהממסד השלטוני, מהמערכת המשפטית, מהציבור הרחב. זו התקפה מרוכזת והולכת ומכרסמת במעמדה של העיתונות ומשפילה את דמותה בעיני קהל צרכניה. יש לעיתונות חלק בכך: התחרות העסקית והמקצועית מעבירה אותה, לא פעם, על דעתה; הרדידות והרשלנות מכשילות אותה לעתים תכופות מדי. ביטוי מרוכז לחולשות האלו היה באופן שבו סוקרה פרשת רמון – והערות נגד התקשורת בפסקי-הדין בתיק זה היו מוצדקות. אך אל לעיתונות לקבל על עצמה את ההאשמה הגורפת המוטחת בה בתקופה האחרונה: מקורה לא רק בתפקודה הלקוי אלא גם בחוסר הסתגלות של הממסד, ושל הציבור כולו, לתפקיד שהיא ממלאה במאה ה-21.

התקשורת הפכה לחלק ממחזור הדם של ההווה השלטונית והציבורית. הממסד הפך לנגיש ולשקוף – בתוקף ההתפתחויות הטכנולוגיות בתחום התקשורת והשינויים בעולם המושגים והערכים שהן גררו. מערכות שלטוניות מקבלות כיום החלטות המיועדות, בראש וראשונה, להשפיע על תודעת הציבור, והן מגיבות מיד לאופן שבו נתפסות החלטותיהן על-ידי קהל היעד. כך הופכת התקשורת, שלא בטובה, למרכיב מרכזי בתהליכי קבלת החלטות. ההתפתחות הזו מחייבת את הממסד והציבור לשנות את ציפיותיהם מהתקשורת וללמוד לצרוך אותה בהתחשב במעמדה החדש כשחקן מרכזי בתהליך קבלת החלטות. באותה שעה, על התקשורת להיות מודעת למעמדה החדש ולהסיק מכך את המסקנות המקצועיות המתבקשות. בעיקר עליה לפתח בתוכה נוגדנים שייאבקו בחשיפותה המוגברת למניפולציות של בעלי עניין ולמידע מוטה. המהירות והמיידיות שבהן ניתן להשפיע על קהלים רחבים באמצעות ספינים מחייבות את העיתונאים לחזור בתשובה אל כללי האתיקה הבסיסיים. שאם לא כן, אורבת לתקשורת סכנה שההתקפות עליה יתורגמו לחקיקה שתגביל את עצמאותה.

עוזי בניזמן

טורים

- 4 נחום ברנע | נס קרה לידן מרגלית
- 46 טל ארבל | חיים הכט מתקן את ישראל

תחזיות עיתונאיות

- 6 הידיעות על מותם היו מוקדמות מדי | תמר גוטמן
- 9 מה הם אמרו אתמול | שוקי טאוסיג

אויב הציבור מס' 1

- 12 כרמית גיא | שופכים את התינוק
- 14 מדינת ישראל נגד התקשורת | גילי דרובי-היישטיין
- 18 פסקדינה של השופטת דורנר | נורית קנטי

מצב "העיר"

- 30 שהם סמיט
- 32 חנוך מרמרי

מגיש הכסף

- 38 יוסי קליין | רפי גינת מחליף תפקיד
- 40 נועם יורן | המורשת של שלום קיטל

וגם

- 21 השורה התחתונה | סיפורים, תגובות, אירועים
- 27 מקורות מוסמכים: הטוקבקים | איתי רום ומתן שירם
- 34 העיתונאים הערבים מתאמצים יותר | נורית קנטי
- 42 בדרום הפרוע יורים גם בעיתונאים | צביקה גוטליב
- 45 עיתונאי התלבושת האחידה | אבי בטלהיים
- 48 עין בינלאומית | רפי מן
- 50 פסקדין נגד "ידיעות אחרונות" | שוקי טאוסיג

הודעה לקוראי "העין השביעית"

הגליונות הבאים של "העין השביעית", עד לסוף שנה זו, יופיעו בתדירות של אחד לשלושה חודשים, במקום מדי חודשים כפי שהיה עד כה. המנויים יפוצו בהתאם. השינוי נוגע לתוכנית להפוך בחודשים הקרובים את "העין השביעית" לאתר פעיל באינטרנט. לקראת דצמבר 2007 תפורסם הודעה על עתידו של הגיליון המורפס.

המכון הישראלי לדמוקרטיה

העין השביעית

מערכת העין השביעית

העין השביעית

ת"ד 4702 ירושלים 91046
 טלפון: מערכת 02-5392890
 פקס: 03-5488633
 מנויים ומנהלה: 02-5392888, 02-202222-1-800
 כתובתנו באינטרנט: www.idi.org.il
 דואר אלקטרוני: shukit@idi.org.il
 דפוס: אחוה בע"מ
 ISSN 0793-5781

עורך: עוזי בנימין
 מערכת: נחום ברנע, כרמית גיא, רפי מן
 ייעוץ: פרופ' ירון אזרחי
 פרופ' מרדכי קרמיניצר
 פרופ' אבי בן-בסט
 עריכה לשונית: מיכל רוזנטל
 רכז המערכת: שוקי טאוסיג
 עריכה גרפית: סטודיו זה
 איור השער: גיא מורד

"הגיע הזמן שנבין את מה שהבינו בושינגטון" אפרים הלוי

בשנים 2003-2004 נפגש במכון הישראלי לדמוקרטיה פורום מומחים כדי לבדוק את הדרכים העומדות לרשות הדמוקרטיה במאבקה בטרור. עכשיו הספר.

הקרב של המאה ה-21: דמוקרטיה נלחמת בטרור יו"ר: דן מרידור, עורך: חיים פס

ס פ ר ח ד ש

הספר ניתן להורדה מאתר המכון: www.idi.org.il

להזמנת הספר בעלות של 85 ש"ח: טל': 1-800-20-2222; אדוא"ל: orders@idi.org.il

המכון הישראלי לדמוקרטיה

נס קרה לו

נחום ברנע

נעשה בעיתונאי שנשכר לכתוב ביוגרפיה על חברו כאחילו. באמצע מלאכת הקודש הלך החבר הנערץ לעולמו, והביוגרפיה שינתה כיוון: גאון הרוח היה לסוטה מין. לביוגרף ולגיבור שלו היו חברים משותפים, כולם בעלי מקצועות טובי עיתונות. ככעס על הברם הביוגרף נזכרו פתאום במעשים קשים ביותר, מועזים ממש, שעשה בעבר אבל הם לא טרחו ליידע בהם את הציבור. וחזרו חלילה. חברות, כתבתי פעם, היא ענף של העיתונות החוקרת. לעיתונאי החוקר נדרשים ימים, לפעמים שבועות או חודשים, לחשוף את כל פשעיו של פלוני. החבר הטוב מקדיש לכך שנים.

נזכרתי בהשוואה הזאת כשקראתי ראיון שהעניק העיתונאי והשרדן מרגלית לדורית קרן-צבי, כתבת מוסף "הארץ". בראיון מתוודה מרגלית על פשעיו של חברו האהוב אהוד אולמרט. בייסורים גדולים הוא חובט בו וחובט בו, וכמו שנוהגות אמהות פולניות לומר, לו זה כואב יותר. לפני שהדברים יהפכו, בדרך הטבע, לפרק בסדרה "בטיפול", עם המרואיין בהופעת אורח, הם מבקשים עיון מהצר התקשורת. האם אפשרית חברות אינטימית בין עיתונאי לבין פוליטיקאי? האם חברות כזאת לגיטימית? התשובה שלי לשתי השאלות האלה היא לא, ועוד פעם לא. אתה טועה, תאמרו. היו מקרים שבהם חברות כזאת, אמיצה ואהבת, היתה וגם שגשה. נכון, אשיב לכם. היו מקרים. אלא שבמקרים האלה העיתונאי חדל להיות עיתונאי.

ההסתבכות המפורסמת ביותר היא של בן בראדלי, מי שהיה עורך "ווינגטון פוסט" בשנות השבעים, שנות פרשת ווטרגייט. בראדלי זכה לתהילה על אומץ הלב ורוח הקרב שגילה במהלך הפרשה. 10 ו-15 שנה קודם לכן הוא היה כתב השבועון "ניווייק" בווינגטון ואחד מחבריו הקרובים של ג'ק קנדי. הוא ידע על כל הרגליו של קנדי ובחלק גדול מהם היה שותף: מסיבות האלכוהול, הרפתקאות הסקס, הקשרים המפוקפקים. ידע ושתק. ידע וסיפר לקוראיו סיפור אחר לגמרי, זך וטהור וזהר, על חברו הפוליטיקאי. כאשר, לאחר שנות דור, ניגש בראדלי לכתבת זכרונותיו, הוא התפצל לשניים: מצד אחד תירץ והסביר והתחרט במקצת, ומצד שני התרפק על כל מגע שהיה לו עם הנשיא המת. כך הסתדר גם עם מבקרי העיתונות וגם עם חובבי הנוסטלגיה.

עיתונאים ופוליטיקאים מקיימים יחסים של תדוקה. אין כאן אפילו שמץ של פגם אתי, שלא לדבר על שחיתות: לפוליטיקאי יש מידע; לעיתונאי יש עיתון או ערוץ או אתר שערוך לפרסם את המידע הזה. המפגש תורם להשכלת הציבור.

תדוקה לחוד, וחברות אינטימית לחוד. במקום שבו יש ציפיות לתמורה, משני הצדדים, רק יחירי סגולה יכולים לקיים חברות אינטימית. בקצה הקשר אורבות האכזבה, הבגידה, הכרוניקה של גירושין ידועים מראש. אין כמעט סוף אחר.

קשה להבין פוליטיקאים שמכניסים למיטתם עיתונאים (זאת לא מטאפורה, זה סיפור מהחיים, ממקומותינו, ולא מדובר בסקס), וקשה לא

בראיון מספר דן מרגלית שגילה שהחבר שלו מזה 35 שנה נגוע בשחיתות. אם זה המצב, שומה עליו לברך ברכת הגומל: שנות דור חי במחיצת האיש הנגוע הזה, אהוד אולמרט, אבל מפתו ושתה מכוסו, ולא נדבק בו חיידק

פחות להבין את העיתונאים. טפח מהאינטימיות הזאת צץ באחרונה בפרשת רמון, כאשר קומץ עיתונאים ועיתונאיות שאוהב את רמון באמת, התגייס לעזור לו. זה היה הירואי. זה הוציא את השופטים מכליהם ותרם להרשעתו. "השבוע אני לא עובד", אמר לי עיתונאי מוערך לאחר הקראת פסקי-הדין. "השבוע אני בניחום אבלים".

אחד התירוצים ששולפים עיתונאים כדי ליישב את הסתירה הוא מה שמכונה "גילוי נאות". "למען הגילוי הנאות אני מודיע שאני חברו של השר", מצהיר העיתונאי, ובטוח שהוא צדיק גדול. הוא טועה. אם המעשה לא נאות, הגילוי לא עושה אותו נאות. הוא רק עוטף אותו בצמר-גפן.

יש עוד תירוץ: אישי ציבור מסוימים ועיתונאים מסוימים הם צדיקים, שוחרי טוב, נקיים מאוד. עם אלה, ורק עם אלה, מותר לקשור קשרים חברתיים. התירוץ הזה הוא מאסכולת "לרבי מותר". הוא מקיף את הקשרים בין עיתונאים לשופטים (ראו בעניין הזה את ספרה המרתק של נעמי לויצקי, "העליונים"), ולפקידי מדינה ופוליטיקאים שנמנים עם בני המעלה, אם בשל מתינותם המדינית, אם בשל מלחמתם הנמרצת בשחיתותם של אחרים.

בהקשר הזה היה עניין ברברים שאמר, בראיון בגיליון אחר של מוסף "הארץ", החשב הכללי ירון זליכה. זליכה לא מסתפק בעבודתו החשובה כחשב כללי. הוא נטל לעצמו משימה נוספת: לנהל מלחמת חורמה בכל גילוי שנתפס בעיניו כשחיתות. הוא רותם למלחמתו עיתונאים מעיתונאים שונים. גם אותי רתמו פעם לאחת ממלחמותיו, עד שנוכחתי, לצערי, שאני מגויס למלחמה שאין בה הבחנה בין עיקר לטפל, בין נוכח למסכן, בין אפור בהיר לאפור כהה. הכל שחור, חוץ מזליכה. אנשים כמוהו מבריחים משירות המדינה מושחתים ונקיים כאחד. בסוף יישארו שם רק הטמבלים.

באותו ראיון הטיח זליכה בעיתונאים שמסת ייגים ממנו שתי האשמות. אחת, אין

להם אופי. שנייה, הם עיתונאי חצר. ואני חשבתי שדווקא למי שנסחף כעיוור אחר כל גל אופנתי יש בעיה של אופי, ומי שמשרת ללא שיקול דעת פקיד יהיר, צמא כוח, הוא עיתונאי חצר.

קשה, לכן, להתפעל מהמעבר של עיתונאים מהחצר של אולמרט לחצר של זליכה.

עיתונאות חצר היא עיתונאות חצר. הלב רוחף למצוא חבר שאפשר להישען עליו, גורו שאפשר להאמין בו, אבל הרף הריק בעיתון של מחר דורש סיפור, ידיעה שטרם ראתה אור, שערורייה אמיתית, דעה שתעורר ויכוח.

לדני רהב יש 5,000 חברים קרובים, מהנשיא וראש הממשלה ומטה, הוא מאושר בהם והם בו. רהב הוא בעלים של משרד ליחסי-ציבור, ולכן מותר לו. גם אני מכיר כמה אישי מדינה, לא במספרים האלה, לצערי, שהייתי מאושר להתיידר איתם באמת, ליהנות מעצתם הטובה, להכיר מקרוב את משפחותיהם, לארח אותם בביתי. בכל זאת, אני מעדיף להתאפק. לא בגלל מגבלות אתיות, אלא מפני שבעבודה הזאת, מול האנשים האלה, החברה היחידה של העיתונאי היא המקלדת, והיא חברה קנאית עד מאוד.

אין לי מושג, גם לאחר קריאת הראיון, למה רבו אולמרט ומרגלית. אולי מרגלית ציפה שהחבר יציע לו משהו, ותוחלתו נכזבה. ואולי אולמרט ציפה. בראיון מספר מרגלית שגילה, בזכות ידיעה באתר האינטרנט של יואב יצחק, ידיעה שאולמרט לא הגיש נגדה תביעת דיבה, שהחבר שלו מזה 35 שנה נגוע בשחיתות. אם זה המצב, שומה עליו לברך ברכת הגומל: שנות דור חי במחיצת האיש הנגוע הזה, אבל מפתו ושתה מכוסו, ולא נדבק בו חיידק. אין ספק, קרה לו נס רפואי.

יהושע בן פרחיה היה אחד מחכמי המשנה. הוא שיעץ, במסכת אבות, "עשה לך רב וקנה לך חבר". כוחה של העצה הזאת לא בהכרח יפה ליחסים בין פוליטיקאים לעיתונאים. פוליטיקאי שמבקש לקנות לו חברי-עיתונאי, ילמד במוקדם או במאוחר שעיתונאים לא קונים: עיתונאים שוכרים. יום אחד השכירות נגמרת, ואיתה נגמרת החברות. ■

4 בינואר 2007:

רינה מצליח מנבאת את פיטורי עמיר פרץ

8 בינואר 2007:

בוקי נאה מודיע שהשר אברהם הירשזון יזמן בימים הקרובים לחקירת המשטרה

11 בינואר 2007:

אמנון אברמוביץ' מבשר על משלוח צפוי של מכתבי אזהרה מטעם ועדת וינוגרד

הידיעות על מותם היו מוקדמות מדי

קצב האירועים הקדחתני, והסתמכות על הזיכרון הקצר של הציבור, מאפשרים לכתבים ופרשנים להפריח השערות שאינן מתאמתות

תמר גוטמן

1

4 בחודש ינואר האחרון דיווחה רינה מצליח, הכתבת הפוליטית של חדשות ערוץ 2, שראש הממשלה אהוד אולמרט מתכוון להעביר את עמיר פרץ מתפקיד שר הביטחון, ולהציע לו תיק אחר. אם פרץ יסרב, הוסיפה מצליח, הוא יפוטר. נכון לשעת כתיבת שורות אלה, חודש וחצי לאחר שידור הידיעה, פרץ עדיין מכהן כשר הביטחון. אף על פי כן אומרת מצליח, שהיא עדיין עומדת מאחורי המידע שמסרה: "אייאפשר לומר שהידיעה שלי לא היתה נכונה. בתחום הפוליטי, בניגוד לתחומים אחרים, הידיעות משקפות מצב פוליטי והלך רוח מסוים ולא עובדות מוגמרות. כשפרסמתי את הידיעה, היא היתה נכונה לסיטואציה ששררה באותה עת. מאז המצב השתנה, משום שמעמדו של פרץ במפלגת העבודה ובמשרד הביטחון התחזק. בדרך-כלל, אני נוהרת מלהפריח בלונים סתם, אך בתחום הפוליטי זה בלתי נמנע".

רינה מצליח אינה לבד. בימים שבהם מרחף סימן שאלה גדול מעל עתידים הפוליטי והמקצועי של מנהיגים, פוליטיקאים ואנשי צבא בכירים, מתפרסמות על כך לא מעט ידיעות מופרכות. לכשלים האלה שותפים עיתונאים ופרשנים בכירים, לא רק דגי רקק. תופעה נוספת הניכרת בתקופה האחרונה: מצב מתמשך, כמו החקירות נגד נשיא המדינה או ראש הממשלה, שלא נפלו בהן הכרעות, מדווח כאילו חלו בו התפתחויות דרמטיות. גם אם בסופו של דבר הוחלט בפרקליטות המדינה לחקור את ראש הממשלה בפרשת המכרז על מכירת בנק לאומי, או לנסח טיוטה של כתבי-אישום נגד הנשיא קצב – הידיעות שפורסמו על כך קודם לכן הקדימו את המאוחר.

המשימה המוטלת על התקשורת הכתובה והאלקטרונית הפועלת בתוך האקלים ההפכפך הזה אינה קלה. מצד אחד, הציבור צמא לכל פיסת מידע שעשויה לרמוז על העתיד; מצד שני, הדיונים והחקירות חסויים ושותפים להם רק קומץ של יודעי דבר. לתמהיל הזה נוספים הלחץ שמפעילים העורכים על הכתבים "להביא כותרת", "חשיפה" או "ידיעה בלעדית", והתחרות הקשה המתנהלת בין כלי התקשורת. התוצאה היא שכותרות העיתונים

ומהדורות החדשות בטלוויזיה נראות לאחרונה יותר כנבואות המתיימרות לחזות את העתיד מאשר כתיאור ערכני של המציאות. ספקולציות, הערכות, ניסוחים פתלתלים, ביטויים מעומעמים כמו "ככל הנראה", "קרוב לוודאי" ו"ייתכן ש", ומשפטים בלשון עתיד בנוסח "עלול" ו"עשוי" רווחים כמעט בכל פסקה ובכל עמוד. בחלק מהמקרים, הנבואות מתבררות כנכונות ומתגשמות בסופו של דבר, אבל לפעמים הן גם מתבררות, או לחלופין, פשוט נשכחות.

רינה מצליח, בדומה לעיתונאים אחרים ששוחחתי איתם על ידיעות שפרסמו והופרכו, טרם ויתרה על האפשרות שהתסריט שחזתה יתממש. "אני עדיין שומעת את זה (פיטורי פרץ) עולה לפעמים", היא אומרת. "הסתובבתי עם הידיעה במשך כמה ימים לאחר ששמעתי אותה במזנון הכנסת ממקור מהימן, והתלבטתי אם לפרסם. קיבלתי עוד אינדיקציות וחצאי רמזים, ובסוף החלטתי שאם אני לא אפרסם, מישוהו אחר יפרסם".

"התחרות בהחלט מכתיבה לפעמים את השיקולים", מוסיפה מצליח. לדבריה, גם העורך ממלא תפקיד משמעותי במעירות מסוג זה: "הניסוחים שלי הרבה פעמים מסויגים, והעורכים

אמנון אברמוביץ':
אני מודה שהטון של הידיעה שלי היה גבוה וקיצוני יותר על המידה, אבל בסיס הידיעה היה נכון. אני מציע לחכות ולראות מה יהיו מסקנות החקירה

איור: גיא מורד

► דורשים לחדר, ומורידים לי מלים כמו "נוטה ל...". במקרה של הידיעה על פרץ הכותרת היתה יותר בומבסטית מהתוכן. התופעה הזאת נובעת מכך שהציבור התרגל לקלוט מסרים יותר מהירים, חד משמעיים ובוטים, ופחות מורכבים ורבי פנים".

ב־11 בינואר, שבוע לאחר ידיעתה של מצליח על פיטורי עמיר פרץ, שידר פרשן חדשות ערוץ 2, אמנון אברמוביץ', ידיעה שלפיה תוציא ועדת וינוגרד מכתבי אזהרה לאולמרט, פרץ, הרמטכ"ל לשעבר דן חלוץ ואלוף פיקוד הצפון לשעבר אורי אדם. עוד באותו יום הכחישו גורמים בוועדה את המידע והדגישו כי האישים שהוזכרו עדיין לא העירו בפניה. "אני מודה שהטון של הידיעה שלי היה גבוה וקיצוני יתר על המידה", אומר אברמוביץ'. "אבל בסיס הידיעה היה נכון. הוועדה בדקה את השאלה העקרונית, אם היא רשאית להוציא מכתבי אזהרה

רינה מצליח: התחרות בהחלט מכתובה לפעמים את שיקולי הפרסום. הניסוחים שלי הרבה פעמים מסויגים, והעורכים דורשים לחדד, ומורידים לי מלים כמו "נוטה ל..."

למי שעשוי להיפגע ממנה. אני מציע לחכות ולראות מה יהיו מסקנות החקירה".

העיסוק בוועדת וינוגרד הצמיח עוד ידיעות המק דימות את המאחר. ב־9 בינואר בישרה הכותרת הראית של "ידיעות אחרונות" כי "ועדת וינוגרד סימנה את חלוץ". בכותרת המשנה של הכתבה שפרסמו נחמה דואקוויסי יהושע נאמר כי: "כאשר יפורסמו המסקנות יעופוראשים". ובכותרת נוספת, בעמוד פנימי: "ועדת וינוגרד כבר סימנה את הרמטכ"ל, אומרים אנשים בכירים שהעידו בוועדה. מעריכים: פרסום המסקנות יגרום לרעידת אדמה, אנשים שיימצאו אחראים יש למו את המחיר ויודחו".

"אין ספק שאנחנו שרויים בסיטואציה שבה כתבים מתפתים לפרסם הערכות שמבוססות על לא יותר מניחוש אינטליגנטי", אומר עיתונאי בכיר שבחר להישאר בעילום שם. "ההנחה היא שמישהו בקרב האישים הבכירים שנחקרים ימצא אשם. יכול להיות שההנחה הזו תתברר כמוצדקת, ויכול להיות שלא. אבל אז כבר אף אחד לא יזכור מה נכתב".

■ ■ ■

גם הזירה המשפטית רוחשת פעילות בעלת השלכות הרות גורל. התקשורת עוקבת בדריכות אחר ההתפתחויות בשלל הפרשיות שבהן נחשד אולמרט, ומבליטה כל התבטאות בנושא, מעורפלת ועמומה ככל שתהיה. ב־9 בינואר פתח הכתב

המשפטי של חדשות ערוץ 10, ברוך קרא, את מהדורת חדשות השעה שמונה עם ידיעה שהוגדרה "בלעדית", ולפיה התקבלה החלטה לפתוח בחקירה פלילית נגד אולמרט. קרא לא ידע באותה עת בדיוק באיזו מהפרשיות שבהן מעורב אולמרט תיפתח החקירה, ולכן מנה את שלוש העיקריות שביניהן: המכרז להפרטת בנק לאומי (שקרא הגדיר "חמה" ו"משמעותית" ביותר), המינויים הפוליטיים ברשות לעסקים קטנים, והקשרים הבעייתיים עם השותף לשעבר, עו"ד אורי מסר. ב"הארץ" למחרת, ב־10 בינואר, הלכו צעד נוסף קדימה, ודיווחו בעמוד הראשי כי "משרד המשפטים יודיע בשבועיים הקרובים, עליפי ההערכות, על פתיחת חקירה פלילית נגד אולמרט בפרשת מכירת גרעין השליטה בבנק לאומי". הכתב המשפטי יובל יועז הוסיף עוד כי "צפויה להיפתח חקירה פלילית נגד אולמרט גם

בכותרת: "נראה שהירשזון ייחקר בקרוב", ובגוף הידיעה: "נראה שכבר בימים הקרובים יזומן שר האוצר הירשזון לחקירה ביחידה הכלכלית כחשד לגניבה בידי עובד ציבור, גניבה בידי מנהל, מרמה בנסיבות מחמירות, קשירת קשר לביצוע פשע, רישום כוזב במסמכי תאגיד והלבנת הון".

חודש ויותר לאחר מכן, הירשזון טרם נחקר במטרה. על החקירה מוטל כרגע צו איסור פרסום. הירשזון ייחקר בסופו של דבר, השאלה היא מתי. נאה סירב להגיב והסכים לומר רק ש"הכל ייראה אחרת בשבוע הבא, אז הירשזון ייחקר".

ועוד דוגמה, הפעם מ"מעריב": ב־28 בינואר פרסם הכתב הפוליטי של העיתון, נדב אייל, ציטוט מפי בכיר במשרד המשפטים: "לא בטוח שפרס ייצא נקי בתיק התרומות". ובהמשך: "האם התרומות שקיבל פרס במסגרת הפריימריז ב'עבודה' ממשיכות לרדוף אותו בדרך לנשיאות? בשיחה סגורה אמר גורם בכיר: זה לא סוף פסוק. מבקר המדינה לא הבחין בפרטי תרומה מסוימת".

"אני עומד מאחורי הידיעה הזו", אומר אייל. "הדברים שמצוטטים בה אכן נאמרו, והיא פורסמה בשל החשיבות הציבורית שלה, לאור העובדה שפרס הוא מועמד לנשיאות". יחד עם זאת הוא מסכים עם הטענה, שהתקשורת בישראל נוטה לעסוק יותר בעתיד ופחות בהווה ובעבר. "זוהי תופעה שמאפיינת במיוחד את העיתונות הישראלית", הוא אומר. "העיתונות הכתובה מנסה לספק לקוראים מידע שהם לא שמעו בערב הקודם בטלוויזיה, ושואפת לייצר לצורך כך סרריוס עתידי. גם הרדיו נאבק באמצעים דומים על תשומת לבם של המאזינים".

התוצאה היא עוד כתבות וידיעות כמו זו של בן כספית, שהופיעה בכותרת הראשית של "מעריב" ב־23 בינואר: "התארגנות ב'קדימה' להדיח את אולמרט: עליפי אחת ההערכות יתכנסו כמה מהשרים, ויחליטו מי מביניהם יירש את אולמרט ומי יקבל תפקיד מרכזי בממשלה הבאה"; או זו של סבר פלוצקר ב"ידיעות אחרונות", ב־9 בינואר: "חשיפת השחיתות בצמרת רק מתחילה", "בקרוב: עוד פרשות ייחשפו"; ועוד: "בקרוב ייחשף הציבור לעוד רצף של פרשות, חשדות וגלי מעצרים: על הכוונת: ענף האנגריה, הבינוי והשתיות".

עיתונאים שמפרסמים ידיעות עתידניות מודעים לכך שהם מסכנים את יוקרתם המקצועית. "לא פעם העורכים לוחצים עלי להגדיל ולנפח את המידע שהבאתי", אומר עיתונאי שביקש שלא להזדהות. "אבל אני מעדיף לסייג ולצמצם, כיוון ששמי הוא שחתום על הידיעה". יחד עם זאת, לעומת המבוכה שכרוכה בפרסום ידיעה שמתבררת כעורבא פרח, עיתונאים שידיעותיהם העתידניות מתממשות בסופו של דבר זוכים בעקבות זאת להערכה מקצועית, והמידע שפרסמו נתפס בדיעבד כסקופ. בשבועות שקדמו להגשת כתביהאישום נגד הנשיא משה קצב, למשל, דיווחה כתבת "ידיעות אחרונות" טובה צימוקי פעמים אחדות שנגד קצב יוגש כתב אישום חמור שיכלול את סעיף האונס. לאחר שהסתבר שצימוקי צדקה, עלתה יוקרתה בעיני עמיתה. ■

תחזיות עיתונאיות [2]

יותר מילים, פחות עובדות

את הסיקור העיתונאי של דו"ח ועדת זיילר לא אפיינו דיוק ועמידה על פרטים

שוקי טאובסיג

"כהערת פתיחה, אני מוכרח לומר לכם: אנחנו ישבנו כמה חודשים, אבל לא למדנו כליכך הרבה דברים לא נכונים כמו שלמדנו ב־24 השעות האחרונות מהתקשורת, ואני רוצה להעמיד את הרברים על דיוקם". דווקא כך, בהערה נגד התקשורת, בחר השופט בדימוס ורדי זיילר לפתוח את מסיבת העיתונאים שבה חשף את הרו"ח שהוציאה הוועדה בראשותו.

דברים קשים אלה על תפקודה של התקשורת מצטרפים לשורה של אמירות בוטות מצדם של אנשי מערכת המשפט בחודשים האחרונים. את פסק הדין במשפט רמון סיכמו השופטים בביקורת חריפה על התקשורת: "לא נוכל לסיים משפט זה בלי התייחסות לתקשורת. לטעמנו, בתיק זה נחצו כל הקווים האדומים [...] תחושתנו היתה שנעשים נסיונות, לעתים עליידי מסרים מוטוויים, לעתים בבוטות, להטות משפט [...] התופעות החמורות שנתגלו במהלך ניהול משפט זה אינן יכולות להישאר ללא מענה. ראוי שהאחראים על מערכת אכיפת החוק ייתנו דעתם לאותן תופעות פסולות וינקטו בצעדים הנדרשים". בפסקה הדין בערעורו של עו"ד קלגסבלד כתבו השופטים: "אכן ראוי שהתקשורת תפגין יותר אחריות, פחות התלהמות והתעסקות בלתי פוסקת בליבוי הסנסציה: ואני מתבטא בלשון המעטה".

בשיחה עמו מסביר זיילר כי לא כצעקתה, כלומר כצעקתו, וכי "התקשורת לא שיקרה; היו מצבים שבהם קראנו דיווחים שנראו זרים למה שהיה בוועדה. היה חוסר הבנה, אבל לא היה שקר". אולם גם בקרב העיתונאים שסיקרו את הוועדה עצמם השתררה תחושה כאילו הדיווחים, ובמיוחד ההערכות על הצפוי ברו"ח, היו לוקים בחסר, לא מדויקים ואף שגויים. הלחץ "להביא חומר", והעובדה שכנראה לא היו הדלפות מהדיונים הפנימיים של חברי הוועדה, הביאו עיתונאים לפרסם הערכות והשערות שהתבססו על מכתבי האזהרה שניתנו עוד במאי 2006, על הדיונים הפתוחים של הוועדה, על הדלפות אינטרנטיות ולא אמינות של עורכי הדין שייצגו חלק מהמוזחרים, ועל רחשי לבם של הכתבים עצמם. כך, למשל, מבט על כותרות של כתבות שעסקו בנושא ב"הארץ" נותן את התחושה כאילו החטיא העיתון לגמרי את המציאות כפי ◀

איור: קרן תגר

ביום שישי אחר **מיכה פרידמן** בגליציה"ל כי "חברי ועדת זיילר יימנעו כנראה מהמלצה מפורשת על נקיטת צעדים אישיים נגד בכירים כלשהם במשטרה"

רן בנימיני אחר ברשת ב' באותו יום כי יהיו המלצות אישיות נגד קצינים בכירים

אורי כהן־אהרונוב אחר בערוץ 1 כי כנראה יומלצו המלצות גם נגד אמיר גור

שהתבררה לבסוף עם פרסום הדו"ח: "סיימה בנפיהה" (15.12.06), "בזבזו זמן" (3.11.06), "הוועדה איבדה את דרכה" (20.10.06). אלא שבגוף הכתבות מופיעות הערכות שבדרך־כלל תאמו את ההתפתחויות בפועל. העורכים בעיתון "הארץ", שכתבו יובל יועז היה היחיד שסיקר את הפרשה באופן עקבי במשך חודשים ארוכים, כשלו בדומטיזציה של הכותרות ויצרו בכך רושם מטעה.

כדי לנסות לאשש או להפריך את ההרגשה המתוארת, ואת דבריו הלא קלים של השופט זיילר, בדקנו את ריווחי כלי התקשורת המרכזיים בסוף השבוע שקדם לפרסום הדו"ח ביום ראשון, 18 בפברואר, ואת אלה של אותו בוקר. מן הבדיקה עולה כי אף כלי תקשורת לא חטא בחוסר דיוק מוחלט, לפחות באותם ימים, אולם כמעט אף אחד מהם לא דייק לגמרי. באידיוק לקו כלי תקשורת רבים שקבעו כי מסקנות הוועדה יהיו כי אין שחר לטענות שלפיהן המיניניים של קראדי למפכ"ל ושל יורם לוי למפקד ימ"ד דרום היו מושחתים, ונעשו על־ידי עמרי שרון ומשפחת פריניאן. אורי כהן־אהרונוב אמר ביום שישי בערוץ 1 כי "המפכ"ל משה קראדי לא מונה למפקח הכללי של המשטרה בגלל קונספירציה או תככים פוליטיים. זו תמצית הממצאים האחרונים של ועדת זיילר. הוועדה מפריכה גם טענות שלפיהן קצין בכיר קיבל שוחד מעבריינים". בן כספית אמר ביום ראשון בבוקר בגליציה"ל כי "כל תיאוריות הקונספירציה נופלות, עצם המיניניים של יורם לוי וכל הנושא של הפריניאנים עם הקטע הפוליטי נופל". אמנון אברמוביץ' אמר ביום חמישי כי "בשיחות הפנימיות הם דחו על הסף את הטענה שהמינוי של קראדי היה משיקולים פוליטיים".

אלא שהוועדה לא קבעה בדו"ח שהתיאוריה אינה נכונה, אלא שהחליטה כלל לא לבודקה, "פועל יוצא של המדיניות שאימצנו לנו, ולפיה שומה עלינו לחקור [...] בנושאים הכלולים במפורש בכתב המינוי של ועדה זו [...] 'ההסבר הפוליטי' לתמיהות שפורטו לעיל הוא הסבר אפשרי להתנהגות רנ"צ משה קראדי, כמו שהסברים רבים אחרים אפשריים". ב"הארץ" דייקו והכתב יובל יועז כתב ביום שישי כי "אין בדו"ח כל התייחסות ל'קונספירציה הפוליטית' כביכול, שלפיה מונה קראדי למפכ"ל בשל אינטרסים פוליטיים". אלא שבדו"ח מצוין גם כי "לא הובאה בפנינו אף עובדה אחת על זיקה פוליטית שעמדה ביסוד המינויים", כך שגם מי שכתב שהוועדה פסקה שאין שחר לתיאוריה, יכול להסתמך על קביעה זו. בדו"ח נמתחה ביקורת נוקבת, ארוכה ומפורטת על המשטרה. כאן קלעו למטרה כל כלי התקשורת, ששמו של השר לבטחון פנים הביא את רובם להשתמש בתיאור "רעידת אדמה" ביחס למסקנות הדו"ח. לגבי הביקורת שנמתחה על מח"ש ועל הפרקליטות הגזימו חלק מכלי התקשורת, שקבעו כי הביקורת תהיה חריפה יותר מוז שנמתחה. בחלק המסקנות האישיות היו "החטאות" גסות יותר. בחדשות ערוץ 2 פרסמו ידיעה על מהותו של הדו"ח כבר ביום חמישי, 15 בחודש. אמנון אברמוביץ' אמר כי "מרבית המוזהרים, 12 במספר, לא הצליחו להפוך את מכתבי האזהרה בעמדתם, לא הצליחו להפוך את מכתבי האזהרה על פניהם. הדו"ח קשה, למטה הארצי, למחוז הדרומי של המשטרה, לפרקליטות מחוז דרום ולמח"ש". ב"מעריב" נכתב ביום שישי בכותרת המשנה בעמוד הראשי: "מזובר בדו"ח קשה לכל

מי שקיבל מכתבי אזהרה", ובגוף הכתבה, על־ידי הכתב עמי בן־דוד, כי "מסקנות הוועדה יהיו כמעט זהות למסקנות הביניים החמורות שייחסו תפקוד לקוי ל־13 קציני משטרה והובילו לשיגור מכתבי אזהרה". ביום שישי אמר מיכה פרידמן בגליציה"ל כי "חברי ועדת זיילר יימנעו כנראה מהמלצה מפורשת על נקיטת צעדים אישיים כנגד בכירים כלשהם במשטרה". רן בנימיני אמר ברשת ב' באותו יום שיהיו המלצות אישיות נגד קצינים בכירים. אורי כהן־אהרונוב אמר בערוץ 1 ביום שישי שכנראה יומלצו המלצות גם נגד אמיר גור. היו גם כתבים שקבעו כי אנשי הפרקליטות ומח"ש יזכרו לרעה בדו"ח, אולם לא פירשו בבירור אם הכוונה לביקורת או המלצה לנקיטת צעדים.

כפועל, לא המליצה הוועדה על נקיטת צעדים נגד אנשי הפרקליטות ומח"ש, ומתוך אנשי המשטרה המליצה לנקוט צעדים רק נגד חמישה: להדיח ולשקול את הורדתם בדרגה של ניצב־משנה יורם לוי ורבי־פקד ראובן גלבוע; להעביר מתפקידו את סגן־ניצב אבי נבון, ראש היחב"מ; לפתוח בהליכים "מתאימים" ולשקול את הורדתו בדרגה של סגן ניצב אהרן זוגרוב; לפסול את מועמדותו של ניצב אילן פרנקו למינוי הבא של מפכ"ל. נגד מפכ"ל המשטרה משה קראדי המלצות היו חלוקות. ראש הוועדה המליץ לסיים את כהונתו, שני חברי הוועדה האחרים המליצו רק לא להאריך אותה.

בנוגע להמלצות נגד פרנקו וקראדי טעו כתבים רבים, כפי שהעידה ביום ראשון הרס שטייף בערוץ 2: "במשטרה קיבלו את זה בהפתעה גמורה, כי נזכיר שכל הפרסומים היו שאין מסקנות אישיות נגד המפכ"ל, והתברר שיש גם יש מסקנות אישיות

לא רק במשטרה הופתעו, גם בתקשורת, או לפחות בחלקה. כבר ב־15 בחודש קבע אברמוביץ' כי "גורלו של קראדי, החל מיום א' הקרוב, מופקד בידי השר לבטחון פנים", כלומר שהוועדה לא תמליץ על צעדים נגדו. ביום שישי נכתב ב"מעריב" בכותרת בעמוד הראשי שיוסקו מסקנות אישיות כלפי קראדי ופרנקו, ובגוף הכתבה בעמוד 3 כי "ככל הנראה,

מערכתיות והמלצות, אבל ככל הידוע לנו מגורמים מקורבים בוועדה אין המלצות אישיות כלפי המפכ"ל וגם לא כלפי מפקד מחוז ירושלים ניצב פרנקו". משה נוסבאום אמר ביום שישי כי "בדו"ח של ועדת זיילר יש פרק של המלצות אישיות, בפרק הזה מופיעים שמותיהם של שלושה או ארבעה קציני משטרה, שמותיהם של משה קראדי ואילן פרנקו לא מופיעים

מערכתיות והמלצות, אבל ככל הידוע לנו מגורמים מקורבים בוועדה אין המלצות אישיות כלפי המפכ"ל וגם לא כלפי מפקד מחוז ירושלים ניצב פרנקו". משה נוסבאום אמר ביום שישי כי "בדו"ח של ועדת זיילר יש פרק של המלצות אישיות, בפרק הזה מופיעים שמותיהם של שלושה או ארבעה קציני משטרה, שמותיהם של משה קראדי ואילן פרנקו לא מופיעים

מערכתיות והמלצות, אבל ככל הידוע לנו מגורמים מקורבים בוועדה אין המלצות אישיות כלפי המפכ"ל וגם לא כלפי מפקד מחוז ירושלים ניצב פרנקו". משה נוסבאום אמר ביום שישי כי "בדו"ח של ועדת זיילר יש פרק של המלצות אישיות, בפרק הזה מופיעים שמותיהם של שלושה או ארבעה קציני משטרה, שמותיהם של משה קראדי ואילן פרנקו לא מופיעים

מערכתיות והמלצות, אבל ככל הידוע לנו מגורמים מקורבים בוועדה אין המלצות אישיות כלפי המפכ"ל וגם לא כלפי מפקד מחוז ירושלים ניצב פרנקו". משה נוסבאום אמר ביום שישי כי "בדו"ח של ועדת זיילר יש פרק של המלצות אישיות, בפרק הזה מופיעים שמותיהם של שלושה או ארבעה קציני משטרה, שמותיהם של משה קראדי ואילן פרנקו לא מופיעים

מערכתיות והמלצות, אבל ככל הידוע לנו מגורמים מקורבים בוועדה אין המלצות אישיות כלפי המפכ"ל וגם לא כלפי מפקד מחוז ירושלים ניצב פרנקו". משה נוסבאום אמר ביום שישי כי "בדו"ח של ועדת זיילר יש פרק של המלצות אישיות, בפרק הזה מופיעים שמותיהם של שלושה או ארבעה קציני משטרה, שמותיהם של משה קראדי ואילן פרנקו לא מופיעים

מערכתיות והמלצות, אבל ככל הידוע לנו מגורמים מקורבים בוועדה אין המלצות אישיות כלפי המפכ"ל וגם לא כלפי מפקד מחוז ירושלים ניצב פרנקו". משה נוסבאום אמר ביום שישי כי "בדו"ח של ועדת זיילר יש פרק של המלצות אישיות, בפרק הזה מופיעים שמותיהם של שלושה או ארבעה קציני משטרה, שמותיהם של משה קראדי ואילן פרנקו לא מופיעים

מערכתיות והמלצות, אבל ככל הידוע לנו מגורמים מקורבים בוועדה אין המלצות אישיות כלפי המפכ"ל וגם לא כלפי מפקד מחוז ירושלים ניצב פרנקו". משה נוסבאום אמר ביום שישי כי "בדו"ח של ועדת זיילר יש פרק של המלצות אישיות, בפרק הזה מופיעים שמותיהם של שלושה או ארבעה קציני משטרה, שמותיהם של משה קראדי ואילן פרנקו לא מופיעים

קה

שה היה להתעלם מהתדרמה על פניהם של הפרשנים שהמתינו באולפנים שעה ארוכה להכרעת הדין בענייניו של השר חיים רמון. ככל שהתמשכו הדקות, והתברר שלא נמסרת הודעה שהנאשם זכאי, הודעה שבה מחויבים שופטים כבר בפתח ההכרעה במקרה של זיכוי, ומשמעות הדבר שהנאשם עומד להיות מורשע – ניכרו דאגה ואי־אמון על פני הפרשנים באולפנים השונים.

מי שגם ערב קודם לכן, או אפילו כמה דקות לפני פרסום פסק־הדין, עוד היו בטוחים כי במקרה הרע יהיה זיכוי עם הערות ציבוריות לא נעימות שאפשר למחוק ולעבור עליהן לסדר־היום, או תהיה החלטה ברוב קולות (של הנשים נגד הגבר בהרכב בית־המשפט, ודי לחכימא), שתאפשר ערעור קל ונוח – ומה שחשוב מכך, תוכיח שהם צדקו לכל אורך הדרך – הבינו שהמצב מסובך יותר. אך ההתעשתות היתה מהירה, והתגובות לא איחרו לבוא: עוד לפני שהעיתונאים הללו קראו את הכרעת הדין מראשיתה עד תומה, הם יצאו חוצץ נגדה. הם נעלבו מכך שבית־המשפט מעז להתעלם מכל מה שכתבו ואמרו במשך חודשים ארוכים, מכל ההוכחות החותכות שהביאו, ופסקו באופן שאינו משתמע לשתי פנים מי אשם(ה) ומי זכאי. ואיך בית־המשפט עוד מוסיף הטא על פשע ומטיף להם מוסר על דרך התנהלותם? על איזה קווים אדומים הוא מדבר? אם היה מי שחצה קו אדום, הרי זה בית־המשפט שהרשיע את רמון פה אחד בעניין שלא היה צריך להגיע אליו מלכתחילה. ברור, השופטים רוצים קידום ולכן הם מתחנפים לנשיאת בית־המשפט העליון, שהביעה את עמדתה על עבירות של הטרדה מינית (ברברים שהובאו בתקשורת בהרחבה). מי שרצה ראה לרמתם הנחותה של בתי־המשפט בישראל, קיבל אותה כאן, ובגרול.

צריך לומר, פסק־הדין בעניין רמון מעורר תגובות וביקורת מצד חוגים רבים, בהם אנשי מקצוע לא מעטים שנחנו את הכתוב בו בחינה עניינית וקרת רוח, בלי מלחמות אגו וספינים, וביקרו את רמת הטיעון והנימוקים שבו. אחרים ניתחו והגיעו למסקנה, שפסק־הדין היה בלתי נמנע, וכי רמון עצמו הביא על עצמו את הצרה בהתנהלותו המשפטית והתקשורתית. אלא שמרבית אנשי המשפט, אלה שאינם מורגלים בראיונות בוקר־צהריים־וערב ובכתובת מאמרי פובליציסטיקה בעיתונים, ידועים בחשיבתם ובלשונם המורכבות. המשפטים שלהם ארוכים, הטיעונים מסובכים ומחייבים קריאת כל משפט פעמיים כדי להבין את הנאמר בו, וגם "השורה התחתונה" שלהם לא מספקת את הדרישות התקשורתיות. היא לא קצרה וחותרת, יש בה הרבה גסוּגָם, לעומת־זה, אף־על־פייכן ועם־זאת. בקיצור, קשה להשתמש בה בוויכוח. מה שנותר הוא סיסמאות וקלישאות שלא ממש מקדמות את הדיון על מערכת המשפט או על עבירות מין למיניהן.

חמת הוועם שבה התקבל פסק־הדין בתקשורת היתה מרתקת. לא כל התגובות היו מתחום המשפט, אפילו עד לתחום הביקורת

הספרותית הגיעו, מפיו של הפרשן אמנון אברמוביץ' שהתלונן על סגנונו המשעמם. כביכול כל שופט אמור לעבור את בית־המדרש של מישאל חשין, שחטף מצדו קיתונות של רותחין על סגנונו המליצי ומשולח הרסן. סימה קדמון לא יכלה להתאפק וקוננה ב"דיעות אחרונות" על בית־המשפט שהעז להעדיף את גרסתה של ילדה פותה ופתיינית על פני זו של ילד פלא פוליטי, רב קסם וברוך כשרונות, ש"אולי לא קורא ספרים אך קורץ מהחומר שממנו עשויים ראשי ממשלות ומנהיגים", ועכשיו כל זה ירד לטימיון בגלל נשיקה קטנה וחסרת משמעות. כעבור שבוע היא אף הרחיקה לכת והגיעה למסקנה, שהנפילה הזאת רק תיטיב עם רמון: ברהוב נופלים רבים על צווארו, ובית־המשפט מינף את ההרשעה שלו. "אפשר להגיד, שאם נגזר על רמון להיות מורשע, לא היה אפשר לעשות את זה טוב יותר", סיכמה. ולראיה, אפילו במשאל דעת הקהל השבועי חשבו יותר ממחצית הנשאלים שלא נעשה צדק עם רמון, וכמעט שלושה רבעים חושבים שלא היה צריך להעמידו לדין.

נכון, אמות המידה החדשות שנקבעו בפסק־הדין של רמון כאשר לדפוס ההתנהגות הראויים בין גברים לנשים הן עניין לא קל, שלא די יהיה בפסק־דין אחד, מעורר מחלוקת כשלעצמו, כדי להטמיע אותו ברבים. אך לא מעטים מהכותבים והמשרדים כבר שנים על הנורמות המקובלות שפשטו את הרגל ועל כך שהגיעה השעה להחליפן בנורמות חדשות, שכחו את משנתם רק משום שמדובר בעלם חמודות מוכר וחביב כל־כך שכשל. ומי שצועקים בקולי קולות על יחסם הסלחני של בתי־המשפט לעבירות מין, לא מאמינים שזה קורה להם, שבית־משפט אחד העז להציב רף שונה.

ההידרשות לסקרי דעת קהל ולאווירה הציבורית, כדי להוכיח טענה עקרונית, מעניינת וחדשה למדי אבל משתלבת בנוף המשתנה. לאחר שנים ארוכות של כבוד יוצא דופן כלפי בית־המשפט, הוא הולך ומאבד מיוקרתו. לא ניכנס כאן למאבק האיתנים בין מגיני המוסר לתוקפיו מכל עבר ומכל הטעמים והנימוקים. גם לא נשאל מי אשם במצב שנוצר ומדוע. צדיקים גמורים אין בסיפור הזה. אך קשה להשתחרר מן הרושם, שהעיסוק התקשורתי בו לא עושה לו דברים טובים. ולא משום שבית־המשפט "אינו פתיח" והוא חסין מפני ביקורת – מובן שהוא נושא לגיטימי לדיון ולביקורת כמו כל תחום אחר – אלא משום שאופי העיסוק בו מוביל את הדיון למקומות רעים. מקצת הוויכוח התנהל במאמרים מלומדים ומנומקים, שלאיש אין כוח לקרוא, ולראיה, פרופ' דניאל פרידמן יכול לכתוב עד יום הדין מאמרים חוצבי להבות בעיתון של המדינה, אבל כאשר מונה לשר המשפטים נחשב לאנונימוס. לעומת זה, אפשר היה לשמוע ולקרוא בלי סוף סיסמאות כמו "הכל בגיץ" ו"הכל שפיט", ובית־המשפט העליון הוצג כחונטה המאיימת להפוך את ישראל למדינת משטרה (תרומת פרידמן הפובליציסט לשיח) או כמבצר האחרון של הדמוקרטיה, שכל מי שירים עליו יד, ידו תיגדע (תרומת חשין). דבר אחד ברור: לא כל מי שהשתמש בסיסמאות האלה הבין את משמעותן. העיקר שהיתה חגיגה, וכל מי שזרק גפרור למדורה, יבורך.

לא חלפו שלושה שבועות, ושוב התכנסו הפרשנים באולפנים, וכאשר התבקשו לתת את "הכותרת שלהם", ידעו לחוות, שוועדת זיילר תסתפק בהערות מבניות ותימנע ממסקנות אישיות. ועדת זיילר לא נהנתה מיחסי ציבור טובים לכל אורך עבודתה. אמרו שהיא החלה בקול תרועה רמה ותסתיים ב"נפחיה". גם העוברה שהיא נולדה מתוך עבודה עיתונאית מרשימה

ב"עוברה" לא סייעה לה. ההפך הוא הנכון, אילנה דיין ספגה התקפות בלי סוף. אשתו של כוכב הפרשה, יורם לוי, הפכה לכוכבת שעברה מאולפן לאולפן וסיפרה שהכל עורבא פרח וכמה קשה למשפחה בעקבות הריווחים הלא ראויים. עמיתיה של דיין בקושי הצליחו להסתיר את ליקוקי השפתיים. ב־18 בפברואר, לאחר חודשים ארוכים של עבודה, באה ועדת זיילר ואישרה את הסיפור של דיין, אך אגב כך הפריכה את דברי הפרשנים־החוזאים וכללה בדרו"ח שלה מסקנות אישיות מלוא החופן. אולי מוטב שחזאי ועדת וינוגרד, שכבר הודיעו לנו שלא יהיו מסקנות אישיות בדרו"ח שלה, ילמדו הפעם לקח ויגלו מעט יותר צניעות.

המעקב אחר הריווחים בתקשורת על דרו"ח זיילר היה עצוב. קשה היה להשתחרר מן הרושם, שבעוד שחיים רמון, להבדיל, זכה לחיבוקים ולליטופים שהקלו אולי על תחושותיו, למשטרה אין מי שיכתוב עליה, אין מי שיגן עליה. לא מדובר בבכירים בדימוס המוועקים לאולפנים ומבקשים להגן על כבוד הארגון שהם היו חברים בו. הם נתפסים ממילא כגורמים בעלי עניין. אלא שלמשטרה אין גייסות של פרשנים בעלי מעמד וכבוד מטעם עצמם ומטעם אחרים שידברו בזכותה. בכלל, כל מערכת אכיפת

כאשר כל עיסוק לגיטימי בפשלות של המשטרה וכל ביקורת חיונית עליה הופכים בן־רגע לחגיגת חרפות וגידופים פופוליסטיים זולים, מי שיוצא נשכר הוא הכתב שאולי זוכה לטפיחות על השכם במערכת שלו, אבל כאזרח מן השורה, הוא עתיד לגלות שרבים וטובים מאנשיה מעדיפים למצוא לעצמם תעסוקה אחרת

החוק – המשטרה, הפרקליטות ובתי־המשפט – הפכה לשק חבטות לכל פרח כתבים שמבקש ללמוד להשחיו את לשונו. מוסדות ששום משטר דמוקרטי לא יכול בלעדיהם, ובישראל 2007 הם מצויים במצב קשה ביותר, מתקפים בלשון פרועה וגסה אפילו יותר ממערכת הביטחון לאחר מלחמת לבנון. הבעיה אינה בביקורת ובחשיפה החיונית של תקלות, אלא בקצף על השפתיים. באווירה ציבורית שכוזו אין לרשויות אכיפת החוק שום סיכוי לצאת מהמשבר החמור, ששורשיו עמוקים וסבוכים. כאשר כל עיסוק לגיטימי בפשלות של המשטרה וכל ביקורת חיונית עליה הופכים בן רגע לחגיגת חרפות וגידופים פופוליסטיים זולים, מי שיוצא נשכר הוא הכתב שאולי זוכה לטפיחות על השכם במערכת שלו. אבל אותו כתב, אם יודק מחר־מחרתיים למשטרה כאזרח מן השורה, ולא דווקא כמי שבטלפון הסלולרי שלו נמצאים המספרים של הקצינים הבכירים שיטפלו בתלונה שלו, יגלה שרבים וטובים מאנשי מעדיפים להחזיר את המדים ולמצוא לעצמם תעסוקה אחרת. את השכר הנמוך ושעות העבודה הארוכות הם מוכנים לספוג, אבל לא את ההשפלות והיריקות בפרצוף ולא את מעמדם כשק החבטות של כל חולי המדינה. ואז יוכל הכתב להתייצב מול המצלמה ולומר, "אמרת לי, לכם, אין לנו משטרה". רשימת הנהנים מן המצב מלאה באישי הציבור שאולי מחככים ידיהם בהנאה, משום שמשטרה ופרקליטות מוחלשות יחשבו פעמיים לפני שיניחו ידיהן עליהם. אנחנו – ממש לא שייכים לרשימה. ■

מדינת ישראל נגד

ההתקפות האחרונות של בתי המשפט על העיתונות מזמינות דיון על המתח שבין חופש הביטוי לזכות הנאסם למשפט הוגן. העיתונאים והשופטים אינם תמימי דעים בסוגיה זו

גילי דרובי היי שטיין

העיתונאים

פרשת רמון עוד לא הספיקה להתקרה, השימוע בעניינו של הנשיא משה קצב לפנינו ואחריו ההחלטה הסופית אם להגיש נגדו כתב אישום בעבירות מין חמורות – וזירת ההתגוששות בין מערכת המשפט לתקשורת מעולם לא היתה כל-כך רותחת וסוערת. בית המשפט מסתייג מאופן הסיקור התקשורתי של תיקים המובאים לפניו (בהכרעת הדין של חיים רמון ובפסקי הדין בערעור של עו"ד דורי קלגסבלד), והתקשורת לא שותקת. אמנון דנקנר, העורך הראשי של "מעריב", כותב: "אם בית המשפט קובע בעניינים ערכיים, גם התקשורת זכאית להביע דעה בענייני משפט" (12.02.07). אם מישהו ציפה שהתקשורת תבחן את עצמה בעקבות דבריהם של שופטי בית המשפט שהרשיעו את רמון, בדבר חציית קווים אדומים, הוא לא נזקק לזמן רב כדי לגלות שדבר לא השתנה. לקראת השימוע של קצב שוב התפרסמו חלקי עדויות והדלפות אחרות, ואפילו ה"סנדיי טיימס" הבריטי הצטרף לחגיגה בראיון כזה או

אחר עם א', ראיון שהפך מיד לחלק ממלחמת המחנות. עכשיו צריך להתמקד בחקירת "הגורם הבלתי תלוי" בעניין ההדלפות מהפרשה. חוזרים ואומרים לנו, שבשיטת המשפט המקובלת בישראל, שאינה מבוססת על מושבעים אלא על שופטים מקצועיים, אין כל סיכוי שהתקשורת תשפיע על ההתייחסות לראיות ולאמינות של עדים. אך כמו אמיתות רבות אחרות שנסדקו כבר מזמן, גם השאלה הזאת טעונה בדיקה. אילנה דיין, דוקטור למשפטים ומגישת התוכנית "עובדה" בערוץ 2, סבורה שכל נושא שנוגע בעצב ציבורי חשוף וזוכה לסיקור אינטנסיבי, פוגע בהכרה בטוהר ההליך השיפוטי. כך, לטענתה, אין לנשיא קצב שום סיכוי לזכות במשפט צדק: "אין שופט שיכול להגיע למשפט כ'לוח חלק'. אלא שהאלטרנטיבה היא השתקה. רק במשטר שבו היינו משתיקים לחד לוטין את קצה קצהו של החשד הראשוני ביותר כלפי הנשיא קצב, יכולנו לאפשר לו משפט צדק. בחברה שבוחרת להיות חופשית, המחיר מובנה בעצם הבחירה הזאת. נכון, יש גם אמצע, אבל הוא נגזרת של תרבות ואתוס אחרים שאין לנו בישראל. האמצע הזה הוא משטר תקשורתי פתוח, נאור, ליברלי שמאפשר דיווח שוטף על אנשי ציבור שנחשדים בעבירות, ובה בעת הוא שפוי ואחראי, כלומר לא מאפשר לכל ספיין לסחרר את כל המערכת. אגב, קלות הספיין במקרים הללו אצלנו היא גם פונקציה של המגע הצפוף שבין אנשי ציבור, הון ותקשורת."

התקשורת

► לדיין יש ביקורת נוקבת על אופן התנהלותה של התקשורת בפרשת רמון: "במקרה של רמון הטענה היא שהתקשורת הופעלה, וזה חמור. היא לא יזמה אלא היתה כלי בידי יזמים מחוצה לה. כשהתקשורת איננה מופעלת, יש יותר סיכוי שהיא פועלת לשם שמים, כמובן, במגבלות הפופוליוזם ותאוות הרייטינג שלה. לעומת זאת, כשיזמים חיצוניים משתלטים על השיח הציבורי, הבעיה הרבה יותר חמורה". דיין רואה את הפרשה בהקשר גדול ומרתק יותר של חלוקה חדשה בין שני צדי המתרגם במלחמת העולמות הזאת:

יובל יועז: תקשורת לא יכולה לעקר לחלוטין את תמונת המציאות שלה ולהתפרק מאחריותה בתמורה לטובות הנאה אינפורמטיביות מאחד הצדדים במשפט

"בצד אחד של הטבלה יהיו דורית בייניש, אהרון ברק, ולאחרונה גם מני מזוז וערן שנדר. ובצד השני תהיה קואליציה שכוללת את חיים רמון, אריה דרעי, איווט ליברמן, דניאל פרידמן ואחרים, שנוקטים עמדה נגד המוזכרים בצד הראשון של הטבלה. כלי תקשורת שנוקט עמדה בצד אחד של הטבלה, עמדתו תהיה עקבית לאורך כל הדרך. בכל פרשה אפשר לזהות את אותן טביעות אצבע. מקרה רמון אינו מופע חר'פעמי. הוא נגזרת של מאבק כוחות עמוק וחשוב שמבעבע בחברה הישראלית. המקום העיקרי שבו אנו צריכים לברוק את עצמנו הוא בשאלה אם יש פה

השופטים

השופטים המכהנים נמנעים מלהתראיין על התנהגות התקשורת בחקירות ובתיקים תלויים ועומדים, ורק מי שכבר פרש מכס המשפט יכול לשמש להם לפה. השופט בדימוס גבריאל שטרסמן מוטרד מהתופעה של חריצת הדין בידי העיתונות: "העיתון איננו בית־משפט. אין לו כלים לזה. הוא צריך לדווח על מה שיש ולא לעסוק בעבודת בית־המשפט". אחת הסכנות הטמונות בתהליך הזה היא התערעות אמון הציבור בבית־המשפט. כאשר התקשורת יוצרת ציפייה להכרעה שיפוטית מסוימת, וזו אינה מתקבלת, אמון הציבור הרחב בבית־המשפט עלול להתרופף. מהעיתונות נוצר הרושם שרמון צודק, ומכאן גודל ההפתעה לנוכח ההרשעה. בריעבד מסתבר שהגרסה של רמון אכן הוצגה במהלך המשפט כמות שהיא, ואילו גרסת המתלוננת, כפי שהופיעה בעיתונות, היתה רחוקה מאוד מזו שהוצגה בבית־המשפט.

השופט בדימוס אליהו מצא, לשעבר המשנה לנשיא בית־המשפט העליון, משרטט את גבולות הגזרה: "לתקשורת תפקיד חשוב. ככלל אין מקום לחסום אותה, ואת השימוש בדיני הסובידיציה יש להגביל למקרים חריגים וחמורים במיוחד של פרסומים המכוונים להשפיע על בית־המשפט. עם זאת, על התקשורת לגלות אחריות רבה. עיתונאי המחזיק מקלדת או מיקרופון מחזיק בידו כלי נשק. פרסום בלתי זהיר על הליך התלוי לפני בית־המשפט, גם אם אין כל חשש שהוא ישפיע על השופטים, עלול לפגוע בבית־המשפט בעקיפין, בכך שיפגע באמון הציבור בצדקת ההחלטה שתתקבל".

מגמתיות בדיווח, ואם יש זליגה של אג'נדה מסוימת בכלי תקשורת נתון לתוך עמודי החדשות".

בחלוקה זו בין שני צדי המתרגם, שניים מכלי התקשורת החזקים במדינה, "ידיעות אחרונות" וערוץ 2, התגייסו בלי סייג לצד הנאשם, ואילו ערוץ 10 נקט גישה אוהדת יותר כלפי ה'. במהלך המשפט התראיין שם היועץ המשפטי לממשלה, מני מזוז, ולא נמנע מלהביע את עמדתו הערכית ביחס לעבירה שבה הואשם רמון, ומיד לאחר הכרעת הדין שודר ראיון ניגוח ומגונן עם ה'. מקורבי רמון טענו שריווחיו של ערוץ 10 אינם הוגנים, וההגנה (רמון ועורכי־דינו) לא העבירה לו כמעט חומרים. עיתונאים בכירים בערוץ אף טענו כי הם מוחרמים בידי רמון ואנשיו. לעומת זה, אמרו, ההגנה הציפה את ערוץ 2 בחומרים, והדיווחים היו בהתאם. לדעת עו"ד אלמוגית אביטל, פרקליטה המייצגת נאשמים בפרשות תקשורתיות, "רמון היה מקרה מובהק של שימוש אינטרסנטי בתקשורת. הוא קיווה שהיא תיתן רווח גבית לזיכוי בבית־המשפט – ותפעיל לחץ על בית־המשפט".

אין פלא שאנשי "ידיעות אחרונות" וערוץ 2 לא ששו להגיב, אך עיתונאים מכלי תקשורת אחרים לא היסטו להביע את עמדתם. למעשה, כל הצדדים ניצלו את התקשורת לצרכיהם, וזו התפתחה לחומרים העסיסיים שהוגשו לה. ניר חסון, כתב בתי־משפט ב"הארץ", לא חש מנוצל אך הוא מודה: "ברור שהופעלו לחצים לנסות לשנות באמצעותנו, העיתונאים, את דעת הקהל לגבי הסיפור. התקשורת הופעלה כי היא רצתה להיות מופעלת". חסון מייחס זאת בעיקר ליכולותיו התקשורתיות המרשימות של חיים רמון, אך לא פחות מכך גם לזה שיכולתו של עיתונאי לסרב לחומר עסיסי נמוכה ביותר: "התחרות בין כלי התקשורת מגבילה את יכולת ההתמודדות של העיתונאי מול המניפולטור שמזין אותנו בחומרים. הוצאו מסמכים מתוך תיק החקירה ותמיד היה מי שקפץ עליהם. היה ברור שאם אתה לא לוקח את זה, מישהו אחר ייקח את זה. הבעיה היא שהיו אנשים ששירתו רק צד

לשיא הגיעו הדברים בהעמדת שתי עדות שהוצגו מטעם ההגנה לבדיקת פוליגרף, שאינה קבילה בבית־משפט, בעצם הימים שבהם ישבו השופטים על המדוכה ועסקו בכתובת הכרעת הדין. כך לא הסתפקה התקשורת בדיווחים, אלא אף ניסתה ליצור ראיות כביכול. השופט בדימוס אמנון שטרסנוב, לשעבר שופט בית־המשפט המחוזי בתל־אביב: "בכל תולדות המשפט בישראל לא מוכר לי שעיתון לקח עד לבדיקת פוליגרף תוך כדי משפט. זה גובל בעבירה פלילית של התערבות בהליך פלילי בכוונה להשפיע עליו. אחרי דבר כזה נשאלת השאלה, בשביל מה צריך בכלל בתי־משפט? אולי עיתון שלישי ייקח את רמון והמתלוננת לפוליגרף, ולפי זה יתכנסו ויחליטו עורכי העיתון אם הוא אשם או זכאי. האם הניסיון הבוטה להשפיע ולנהל דעת קהל הוא תפקידה של התקשורת? זו לדעתי הציית קווים אדומים. השופטים יושבים בתוך עמם, וקיים חשש שזה יכול לחלחל ולפגוע בחוסן השיפוטי".

השופט בדימוס דן ארבל: "לא צריך לפגוע בחופש העיתונאי, אבל גם זכותו של אדם למשפט הוגן היא זכות יסוד. למשל, כשמתנהל משפט פלילי, אסור לבית־המשפט לדעת על עברו הפלילי של הנאשם. כשעיתון מפרסם את העבר הפלילי שלו, הוא עושה מעשה חמור. היועץ המשפטי עוצם את עיניו, טומן ראשו בחול ולא מתייחס לעניין. כאילו זכות הנאשמים היום היא הפקר. מדוע? כי כביכול הזכות לחופש העיתונות היא מעל לכל. השופטים קוראים עיתונים. מובא אליהם מידע שאסור להם לדעת. זה משפיע עליהם בדרך אסורה. העיתונות כמעט מנהלת את המשפט מעל דפי העיתונות. זו פגיעה חמורה בזכויות הנאשם. איך נאשם יכול להתגונן בעיתונות? שופטים אותו בלי שיוכל להתגונן. אני עושה את כל המאמצים לשכנע את עצמי שזה לא ישפיע עלי, אבל אני לא יכול לערוב לך שזה לא השפיע על אף שופט. די בכך שלנאשם יש הרגשה של אי צדק".

הגבלת חופש העיתונות כסיקור משפטים חלה מתוקף סעיף הסובידיציה. עד לשינוי החוק, לפני שנים אחדות, אסור היה לפרסם דבר שעשוי לפגוע

אחד במובהק. אנשי רמון ידעו כיצד להזין את התקשורת ומה להדליף לה". גם עו"ד נועם שרביט, הכתב לענייני משפט ופלילים של "גלובס", מתאר סיטואציה דומה: "רמון הלעיט אותנו, העיתונאים, בכל מיני דברים. רק כשהתפרסמה הכרעת הדין ראינו שהיו דברים רבים שלא ידענו, ולכן ההערכות שלנו לא היו שוות יותר מדי". שרביט אינו סבור שהתקשורת היתה מודעת לניצולה. "העיתונאים לא חשבו צעד אחד קדימה. אני לא בטוח שהם ידעו שעושים עליהם מניפולציה, וגם אם היו יודעים, ספק אם היו מסרבים לפרסם את החומרים, כי הם היו פיקנטיים מדי". גם יובל יועז, כתב לענייני משפט ב"הארץ", היה ער למניפולציות: "במשפט רמון היינו

אילנה דיין: מקרה רמון אינו מופע חר'פעמי. הוא נגזר של מאבק כוחות עמוק וחשוב שמבעבע בחברה הישראלית. המקום היחיד שאנו צריכים לבדוק את עצמנו הוא בשאלה אם יש זליגה של אג'נדה מסוימת בכלי תקשורת נתון לתוך עמודי החדשות

עדים לתופעה של ניסיון להטות את דעת התקשורת באמצעות כל מיני מניפולציות וספינים. התקשורת לא היתה ערוכה להתמודד עם סוגים מתוחכמים כליכך של מניפולציות. והתוצאה – הופעל פחות מדי שיקול דעת עיתונאי ביחס לפרסומים. יותר מדי מהפרסומים בפרשה עברו מהשלב של בעל האינטרס לשלב של פרסום בלי שיקול דעת באמצע". עוד תופעה ישנה־חדשה שאפיינה את פרשת רמון היתה העירוב בין דיווח עובדתי לפרשנות בעמודי החדשות, וכל כלי תקשורת סיפק כותרות שחיקו את עמדתו. הכותרות המגמתיות עלולות היו להטעות את הציבור שאינו

בדיוני בית־משפט בעניינים אזרחיים ופליליים. כעת האיטור חל רק על עניינים פליליים. מאז התיקון לחוק, נמנע היועץ המשפטי לממשלה מלהגיש כתבי־אישום נגד עיתונאים. דן ארבל: "התקשורת עושה מה שהיא רוצה, והתוצאות בשטח חמורות ביותר". לא רק נאשמים עלולים להיפגע בעידן של תקשורת רעשנית, גם עדים שאינם נאשמים במאום. דוד בר־אופיר, סגן נשיא בדימוס של בית־המשפט המחוזי בתל־אביב: "היינו עדים למסע הכפשה של עדים, וגם זה דבר שאי־אפשר להתעלם ממנו. מול הזכות

השופט בדימוס דן ארבל: השופטים קוראים עיתונים. מובא אליהם מידע שאסור להם לדעת. זה משפיע עליהם בדרך אסורה. העיתונות כמעט מנהלת את המשפט מעל דפי העיתונות. זו פגיעה חמורה בזכויות הנאשם

למשפט הוגן צריך להעמיד גם איטור הכפשה של מתלוננות מצד גורמים בעלי עניין". בר־אופיר מוצא ממד נוסף של השפעת התקשורת על שופטים, לאו דווקא בעצם הרשעה או זיכוי, אלא בקביעת עונשים של מורשעים בדין: "בשנים האחרונות אנתנו עדים להחמרה בעבירות של אלימות ובעבירות מין חמורות, וייתכן שהתקשורת יצרה במשך השנים תהליך של החמרה

מיומן דיו לברור את המוץ מהתבן. עו"ד אלמוגית אביטל לא מופתעת: "ידיעה עיתונאית כיום כמעט תמיד כוללת עירוב של עובדות עם פרשנות מטעם העיתונאי. במובן זה, התקשורת אינה מגבילה עצמה לעבודה עיתונאית, אלא מוצאת את עצמה משחקת תפקיד שיפוטי – בהבעת דעה, מרצון להצטייר 'מקצועית' יותר ו'אינטליגנטית' יותר". יובל יועז מחזק את הביקורת הזאת: "אותם כלי תקשורת שזכו להטבות אינפורמטיביות מאנשי רמון נטו באופן טבעי לטובתו. זה גלש מעמודי הרעות לעמודי החדשות. תקשורת לא יכולה לעקר לחלוטין את תמונת המציאות שלה ולהתפרק מאחריותה בתמורה לטובות הנאה אינפורמטיביות מאחד הצדדים במשפט".

בעונשים בכך שהביאה לידיעת הציבור מקרים של קולת עונשים. בכך היתה תרומה חשובה לשיקולי הענישה בבתי־המשפט". לדעה זו מצטרף גם משה רונן, מחבר הספר "אתיקה עיתונאית" ומורה לדיני תקשורת באוניברסיטת בר־אילן: "שופט מצליח לשמור על מקצועיותו בנוגע לראיה קבילה או לא קבילה. לתקשורת אין השפעה על מירת האמון הניתנת לעדים ועל קבילות ראיות, אבל בהחלט יש השפעה בעניין העונש".

דברי הביקורת של שופטי בית־משפט השלום בתל־אביב על התקשורת עוררו, מטבע הדברים, תגובות רבות. אליהו מצא סבור כי "מותר לבקר את פסיקות בית־המשפט, אך מתיחת ביקורת על הכרעה שיפוטית על סמך קריאת ידיעה בעיתון אינה ראויה להתייחסות רצינית". ואילו יוסי בר־מוחא, מנכ"ל אגודת העיתונאים בתל־אביב וחבר נשיאות מועצת העיתונות, אומר: "בשנים האחרונות אנו חורגים לא מעט מהסובידיציה. יש בעייתיות בהתנהלות התקשורת במהלך משפטים. מצד שני, אל למערכת המשפטית לסתום פיות לעיתונאים. אל לנו להמעיט מערך חופש הביטוי".

בעלי טורים, שבמהלך המשפט נטו לטובת רמון, המשיכו לבקר גם את הכרעת הדין וגם את השופטים שכתבו אותה. משה גורלי, פרשן משפטי ב"מעריב": "השופטים העדיפו לא להתייחס למקורות שמהם קיבלה התקשורת את החומר שלה. התקשורת קיבלה גם חומר מהמדינה לצורך העניין. מן הראוי היה לבטא את הציפיות של בית־המשפט מהמערכות שמדליפות לתקשורת". גם אמנון אברמוביץ', איש ערוץ 2, מקבל את הפרק בהכרעת הדין העוסק בת־קשורת, אך הוא סבור כי ההפרה כאן היא דריצדריט: "מצד אחד, כלי תקשורת מנהלים משפט מקביל. זה לא עולה בקנה אחד עם רוח ולשון החוק. מצד שני, ראש הרכב השופטים, חיותה כוחן, הופכת את ילדיה לדובריה בתקשורת".

מה שברור, התופעות שראינו במשפט רמון יחזרו על עצמן גם במשפט הבא. כדברי משה גורלי, "את השיר שיצא מהבקבוק אי־אפשר להחזיר. הסכנה היא שהמחוקק יחליט להחזיר על כנה חקיקה מחמירה יותר".

התקשורת מילאה את תפקידה

המלצות הוועדה לבדיקת התנהלות התקשורת בימי מלחמת לבנון השנייה לא צפויות להנהיג חידושים מפליגים בכללי האתיקה. עם זאת תיקרא העיתונות לגלות יתר אחריות בהתחשב בתפקיד שהיא ממלאת בתהליכי קבלת ההחלטות

נורית קנטי

ת ברי ועדת מועצת העיתונות לקביעת כללי אתיקה בימי לחימה עמלים בימים אלה על קריאת שמונה חוברות – הפרוטוקולים של הערויות שהושמעו בפניה, ובחודש הקרוב הם צפויים לגבש המלצות. הפרוטוקולים של דברי כעשרים עדים – עיתונאים, אנשי צבא (שעדותם חסויה) ובעלי תפקידים אזרחיים – הם מסמך מרתק, ובעיקר ניכרים בהם הפערים בין הביקורת הציבורית לעובדות מצד אחד, ובין התפיסה שהעיתונות "דרסה" את כללי האתיקה לנכונות של העיתונאים לציית להם, מצד שני. בכוננת הוועדה לבדוק את האפשרות להוסיף פרק מיוחד לימי לחימה לתקנון האתיקה של המועצה ולהעלות על סדר־היום המקצועי שאלות וקביעות שיוצאו לאור בדו"ח מיוחד, לאחר אישורו בנשיאות המועצה. אף שחברי הוועדה טרם סיכמו את דעותיהם לכדי עמדה אחידה, וטרם הכריעו בדבר הכללים החדשים (נכון לזמן כתיבת הכתבה), ניתן כבר להשוות

בין התלונות הקשות שנשמעו במהלך המתקפה הציבורית על העיתונות לאחר המלחמה, ובין הערויות ועיקרי המסקנות, או הנושאים, שדו"ח הוועדה יעסוק בהם. השוואה כזו מעלה כי כתבי האישום הציבוריים, בסופו של דבר, ב"נזיפה קלה", ובהוראות מכוונות לעתיד. במלים אחרות, התקשורת, בסך־הכל, מילאה את תפקידה, ובצורה לא רעה בכלל.

"עם כל הכבוד לכתבים, יש טעויות שהורגות... היו דיווחים בנוסח: הכוחות מאחורי, עומדים להיכנס לכפר הסמוך מצד ימין ואחריהם הם ילכו שמאלה... הטיל נפל לידי ברהוב הכרמל... לא הצלחנו להבין מדוע כתבינו האמציים מתעקשים לספק מידע בה חיוני לאויב" (מתי גולן, "מי יחקור את כלבי השמירה", "גלובס", 3.11.06)

טענה עיקרית שעלתה בציבור ובתקשורת עצמה היתה שהתקשורת פגעה בכטחון המדינה, כפי שעולה, בין השאר, מעדותו בפני הוועדה של הכתב הצבאי בערוץ הראשון, יואב לימור. "הביקורת הכי קשה שהיתה עלינו במלחמה זה על

ציון מקום הנפילה של קטיושות. אנחנו שידרנו מקרב האזרחים שישבו במקלטים ויצאו אלינו ואמרו, 'אתם מסכנים אותנו', והתחושה הקשה הזאת והיריעה שאני נמצא לידם, ותחושתם חשובה לי, אמרתי אני מוכן לוותר על זה, למרות שאין בזה כלום. אני וכמוני עמיתי". כוונתו של לימור היא שכפי שכולם יודעים כעת, את הקטיושות אי־אפשר לטווח, והדבר היחיד שביקשה הצנזורה למנוע היה גילוי נפילה של רקטות בים, הוראה שהתקשורת עמדה בה במלואה. מדיוני הוועדה ניתן להתרשם כי למרות ה"אמבוש הציבורי" לאחר המלחמה, למעשה אין כל עדות לכך שהעיתונות פגעה בכטחון המדינה בדיווחיה, למעט טעויות אחרות של כתבים, שגם הן נעשו שלא במתכוון.

"הן האלוף אייזנקוט והן דוברת צה"ל העירו שהאשמת התקשורת בעניין זה היתה לא במקומה", אומרת השופטת בדימוס דליה דורנר, נשיאת מועצת העיתונות ויו"ר הוועדה. "התקשורת הכפיפה עצמה לכללי הצנזורה, ואם היתה זליגה של ידיעות, אני מתרשמת שאחראי לכך הצבא. האלוף אייזנקוט אמר, 'אנחנו אחראים'. תחושת־י היא שהאשמת התקשורת היא במידה רבה פרי של

התוצאות המאכזבות של המלחמה". חברי הוועדה, כאמור, טרם רנו בכך, אך ייתכן שאחד הכללים החדשים שיצורפו לתקנון האתיקה של מועצת העיתונות יהיה חיוב העיתונאי לחזור ולהתייעץ עם הצנזורה, אם נראה לו שקיבל אישור לדרווח פריט מידע שפרסומו יהיה בלתי אחראי או עלול לפגוע בכוחותינו. "מהעיתונאי", מוסיפה דורנר, "נדרשת האחריות למרות שבצמם הרבה מהאחריות מוטלת על הצבא – ההרלפות הרי מגיעות ממנו. צבא צריך שיהיה לו בטחון שדה, והוא יכול למנוע את ההרלפות, אבל עד שנזכרו להילחם בכך, הסוסים כבר יצאו מהאורווה. אני לא יכולה למנוע מעיתונאים לקבל הרלפות מאלופים, אבל בכל זאת, על העיתונות מוטל להיות אחראית, לברר ולהתייעץ. התקשורת במלחמה לא זלזלה בצנזורה ולא עשתה עבירות במודע. אולי הצנזורה עצמה לא היתה די מוכנה".

שאלת מעורבות הצנזורה עלתה ביתר שאת ביחס לשידורים החיים במלחמה. מאות שעות שידור בכלי התקשורת האלקטרוניים הוגשו ברובן באופן ישיר. אחד השידורים שגררו עשרות תלונות היה זה של הכתב הצבאי של ערוץ 2, רוני דניאל, שסיפר מגבול הצפון על כניסת כוחות

לקראת מבצע, ולטענת המתלוננים – שהופרכה עליידי הצבא מאוחר יותר – גרם לביטולו. "אני חושב ששגיתי באותו ערב באופן אישי ועשיתי מעשה... שהייתי יכול להימנע ממנו", אמר דניאל לוועדה. לשאלת הוועדה על יכולתה של הצנזורה להכריע במקרה של עבירה בשידור חי ענה דניאל, כי הצנזור יושב אמנם במערכת, אך אין ביכולתו למנוע את השידור. "הצנזור לא יודע כשאני עומד בעמדת השידור שלי, בכלל אין לו מושג מה אני הולך לדבר". בניסיון למנוע מצבים דומים הועלתה בוועדה האפשרות לייצר שהות מכוונת, delay, בשידורים החיים, כדי למנוע עבירות צנזורה. "התקשורת מתנגדת, אנחנו נבדוק את זה, אך אם הצבא היה קובע באמצעות הצנזורה דיילי, יש לו כוח, יש לו הסמכות. אצלנו יש חוקים שמגבילים את חופש הביטוי מפה ועד להודעה חדשה. בית־המשפט העליון הוא שריכך את השימוש בהם", אומרת דורנר. "דבר נוסף שאני חושבת שצריך יהיה לעשות הוא סינכרוניזציה בין הוראות הצבא להוראות תקנון האתיקה, כך שלא יהיה צורך לחכות לנקיטת צעדים עליידי המועצה. בסינכרוניזציה מתאימה, הצבא ימנע הפרות והוא ינקוט את הצעדים הררושים, שכן

צילום: רויטרס

{ השורה התחתונה }

השופטת דורנר: העיתונות לא אחראית על המוראל אבל היא צריכה לקחת בחשבון את המוראל הלאומי, ולא צריכה לעשות בכוונת מכוון דברים כדי לקבל רייטינג

► לו נתונה סמכות ענישה. אם תהיה הסכמה בינינו ובין הצבא, זה יאפשר שמירה על כללי האתיקה בעת מלחמה. העיתונאי באופן עקרוני מעוניין להכפיף את עצמו לצנזורה בעת מלחמה, אך הוא אינו רוצה להיות 'פראייר', לאמור, שאחר יפרסם משהו שהוא לא פרסם, לכן צריך כללים ברורים שכולם מקבלים אותם עליהם."

49% מהנשאלים אמרו שהתקשורת פגעה במוראל החיילים, ו-47% אמרו שהיא פגעה במוראל של העורף (מתוך סקר שערך פרופ' גבי וימן מהחוג לתקשורת באוניברסיטת חיפה בסוף המלחמה)

בעקבות תלונות חוזרות ונשנות של הציבור, עלתה לדיון שאלת המחויבות של התקשורת למוראל הלאומי. בין העדים ששמעה הוועדה היו עובדי ציבור כמו ראש עיריית קריית שמונה, חיים ברביי באי, והפסיכולוג ד"ר יהודה שחם מהמרכז לשעת חירום בקריית שמונה, שטענו שעל התקשורת היה לעסוק יותר בהתמודדות העורף עם קשיי המלחמה ובסיפורים אנושיים חיוביים. על אלה, אומרת השופטת דורנר, אי אפשר להחיל כללי אתיקה. "עלו טענות שהעיתונאים התמקדו בגאידמק. זו עיתונות לא טובה, לסקר רק את הגימיקים, אבל אי אפשר לקבוע בשביל התקשורת כמה כתבות צבע לעשות ועל איזה נושא". במקביל נדונה השיאלה, אם היה על התקשורת לחשוף את הסיפורים הקשים שהגיעו מן החזית ולבקר את ביצועי צה"ל. במסגרת אחד הדיונים סיפר חבר הוועדה ועיתונאי "הארץ" זאב שיף כי "ראש מחלקת בטחון מידע אל"מ רם דור... היה לו ויכוח עם הצנזורית, משום שהוא תבע ממנה... לאסור את פרסום הידיעה על מחסור במים... היא סירבה. היא נתנה את ההיתר לפרסם את זה, אז הוויכוח לא היה רק ביני ובין העיתונות".

על כך אומרת יו"ר הוועדה, כי המוראל היה ירוד כיוון שהתוצאות היו גרועות. "אם מח"טים

אומרים שקיבלו 14 פקודות שונות והם לא ידעו מה לעשות, צריך לכתוב את זה, אולי משהו יקלוט וישנה משהו. ממילא אי אפשר להסתיר דברים כאלה - זו מדינה כליכך קטנה. בוודאי לא נקבע נהלים לכך. העיתונות לא אחראית על המוראל אבל היא צריכה לקחת בחשבון את המוראל הלאומי, ולא צריכה לעשות בכוונת מכוון דברים כדי לקבל רייטינג. היא צריכה לגלות אחריות. יש דרך לשדר כל דבר, ואפשר לשדר בצורה שפוגעת במוראל או בצורה אובייקטיבית", אומרת דורנר.

"במלחמה אי אפשר לנצח ללא נפגעים. מלחמה עניינה בטעויות, בחיכוך, באבדויות, בערפול קרב. באורך רוח. סיקור תקשורתי נשכחי בזמן מלחמה פוגע בניהולה... הפריעה לי גם הפגיעה ברוח הלחימה, שבאה לידי ביטוי בסיקור אובססיבי של הפצועים במערכה. תמונות כאלה ראיתי גם באלמנאר, אך במינון נמוך יותר..." (סא"ל מיל' עוז צפריי, "דמכם בראשכם", "הארץ", 6.9.06)

אופן סיקור שייכתן מאוד שייקבעו לגביו כללים מחייבים הוא צילום פצועים. "כל צילומי התקריב בעלי כורחם של פצועים מובלים לבתי החולים, זה לא סימפטי שעטים עליך וחוזרים על הצילום שוב ושוב. זו חריזה לצנעת הפרט", אומר אבי בניהו, מפקד גל"צ וחבר הוועדה. "האם צריך לצלם אדם בתחתונים ופניו דואבות? אני לא חושב שיש עיתונות טובה", סבורה דורנר. "העיתונאי רוצה תמונה טובה, אבל אני חושבת שבתחילת ההחלטים לא צריכים לאפשר לצלם כליכך מקרוב". נהוג הדיווח על נפגעים ככלל יעלה גם הוא כסיכומי הוועדה, שתחליט אם לקבוע בתחום זה כללים מחייבים. ברור שאי אפשר, בזירה התקשורתית של היום, לרדות את הדיווח על נפילתם של חיילים בקרב עד לסוף המלחמה, או לסוף כל שבוע של לחימה כפי שהיה בעבר; אולם דיוני הוועדה

כבר פתחו פתח לאפשרות להפסיק את השימוש ברמזים העבים שנוקדים לאוויר כיום - בנוסח "קרב קשה" או "חילופי אש כבדים" - ומכווצים את לבבותיהם של הורי החיילים. "העיתונאים עצמם הציעו שהתקשורת תפסיק להשתמש במלות הקוד האלה, ואמרו שאם כל אמצעי התקשורת יחדלו, ניתן יהיה לעמוד בכך. הציבור מכיר את הקודים וכל עם ישראל נכנס ללחץ מזה", מספרת דורנר. "הקודים האלה הם לא הישג עיתונאי", קובל בניהו. "צריך לראות איך נעשה זאת, ושהתקשורת תקבל על עצמה את המחווה ההומנית הזאת. יכול להיות שזה יעבור שנתיים ואחריכך שוב נצטרך לפעול בעניין. אני חושב שכאן, מה שנצליח להרוויח, זה בנוס".

כאמור, הוועדה טרם גיבשה את המלצותיה, אך הנוגעים ברבר משוכנעים בחשיבות הקמתה. מעבר לעובדה שזו פעולתה הראשונה של מועצת העיתונות לאחר שיתוק של שלוש שנים, ולכך שהוועדה הצליחה לעורר את התעניינות העיתונות והציבור גם יחד, יש בפעולתה מטרה ציבורית נוספת. "נוצי רה אוזירה של שנה לתקשורת, וזה מדאיג, כי דעת קהל עוינת לתקשורת פוגעת בחופש הביטוי לא פחות מחוקים מגבילים", אומרת השופטת דורנר. "פנינו לעתיד, ואנחנו רוצים למנוע הישנות של דעת קהל כזו". מסר נוסף שאמור לעבור בדו"ח הוועדה הוא האחריות הגדולה, וההשפעה הרבה שיש לתקשורת, לא רק על דעת הקהל, אלא על תהליך קבלת ההחלטות. "התקשורת כבר אינה מתוחכמת, אלא שחקן מרכזי שחדר לכל תחום. השדות האחרים איבדו את האוטונומיה שלהם", אומר פרופ' יורם פרי, ראש בית הספר לתקשורת באוניברסיטת תל אביב וחבר הוועדה. "אי אפשר לעשות שינוי רדיקלי בכללי האתיקה המקצועית. בתודעה של העיתונאים צריכה להתפתח ההבנה שמשקלם והשפעתם שונים מבעבר ועליהם לנהוג באחריות גדולה יותר. כל העקרונות האתיים הבסיסיים שגזלו צריכים כעת להתחוק".

גאידמק ב"תיק תקשורת" המראיין לחץ

בכל פעם שארקדי גאידמק מגיע לראיון טלוויזיוני, קשה שלא לחוש כי התקשורת היא עוד חוט בתיאטרון הבובות שלו. התבטאויותיו של גאידמק כבר מזמן איבדו את הכוונה, אבל החצים במקרה הזה צריכים להיות מופנים דווקא לאלה שסיפקו לו את הבמה. האחרון שנתן לדבר יד, תרתי משמע, היה העיתונאי חיים זיסוביץ' בתוכניתו "תיק תקשורת" מהד' 18.1.07. את הראיון הוא בחר לסיים בלחיצת יד חברית ובחיוך רחב, כאילו הוא אסיר תודה לגאידמק על שהואיל להגיע לאולפנו. זה יכול להיראות עניין שולי, אבל מצפייה בעשרות תוכניות של "תיק תקשורת", לא זכור לי מקרה שבו לחץ המראיין את ידו של המראיין. זה לא נראה מקצועי, ובהנחה שאתה לא בדרך עיתונאי בסגנון יאיר לפיד, זה גם לא אתי במיוחד.

ייתכן שהעובדה שהראיון התנהל בשפה האנגלית גרמה למנחה להתבלבל ולהרגיש כי מראיין חשוב מחו"ל שממטע להתראיין הגיע לאולפנו הצנוע. אבל מנתונים שפורסמו לאחרונה התברר שאין איש שהוזכר בתקשורת ב-2006 יותר מגאידמק, וגם ראיונות איתו אינם בדיוק מצרך נדיר. העניין האמיתי של תוכנית ביקורת על התקשורת בגאידמק מוקה צריך להיות ניסיון לפענח את הסיבה מדוע התקשורת לא עשתה מאמץ לפצח את רמותו של האיש, עברו ושאיפר תיו, במסגרת תחקירית רצינית. עוד ראיון עם האישיהות הזאת

מספק לצופה מבט נוסף בהופעה מגלומנית, ותו לא. רגע מעליב אחר בראיון היה כאשר גאידמק פצח בעוד אחד מנאומיו, וכאשר השתהה לרגע השלים המנחה עצמו את דבריו, לא מתוך רצון לסיים את הסוגיה, כפי שקורה לעתים, אלא כדי לאפשר לגאידמק להמשיך עוד קצת במיסוך העשן. כאילו היה שופט העוזר לסניגור לפתח את טיעוני ההגנה שלו.

אבל המרגיז מכל בראיונות עם גאידמק הוא פתחון הפה שהוא מקבל בפנינתו הקבועה "המושם התורן". רק חסר שיריצו לו פתיה. הפעם כוונו החצים לעברו של יוסי שריד. בסגנון וולגרי ומתנשא עלב גאידמק באיש: "מי זה יוסי שריד", "אפשר להחליף את שמו בשם אחר ואף אחר לא ירגיש" וכד'. אף מראיין לא היה נותן לסדרת השמצות כזו להמשיך באין מפריע, שלא לדבר על מתן אפשרות תגובה (שלא ניתנה). אבל באנגלית זה כנראה נשמע מנומס יותר. המעמד הזה של מראיין פעור פה ומחייך בזמן שהאיש שמולו פורש את משנתו ומדי פעם מהסה את העיתונאי הטרדן ב"לט מי פיניש" קטן, מעליב את כולנו ובעיקר את מי שהתקשורת יקרה ללב.

מעניין מה היו אומרים על זה ב"תיק תקשורת".

שלוני שחתי

שלומי שמחי הוא עו"ד ועיתונאי

אירועי תקשורת

ינואר 2007

2 | של מי הזכויות. "כל טיפול הוגן ביצירה לשם לימוד עצמי, מחקר או דיווח עיתונאי" לא יהיה בו משום הפרת זכויות יוצרים - כך קבעה ועדת הכלכלה של הכנסת במסגרת הדיונים על נוסח חדש לחוק זכויות היוצרים. ההחלטה התקבלה בניגוד לעמדת מו"לים של ספרים ועיתונים.

3 | קיטל פורש. שלום קיטל, מנכ"ל חברת החדשות של ערוץ 2, הודיע על פרישתו מתפקידו. במכתב פרידה לעובדי החברה כתב קיטל בין היתר: "איש לא ייקח מאיתנו את היותנו ב'2 שנים רצופות גורם החדשות המוביל ללא עוררין בענף הטלוויזיה בארץ. הובלה ברורה, חדה ומובהקת, שאין לה כמעט אח ורע בעולם של שוק תקשורת תחרותי". בעקבות ההודעה הקים ריקטוריון החברה ועדה לאיתור מנכ"ל חדש (ראו עמוד 40).

7 | גם בוקי נאה תובע. העיתונאי בוקי נאה מ"ידיעות אחרונות" תובע שני מיליון שקל מהטלוויזיה החינוכית, ממנחה "תיק תקשורת" חיים זיסוביץ' ומהעורכת בינה לה וכן מדוברת מחוז תל אביב במסגרתה, ליאת פרל. התביעה הוגשה בעקבות שידור הקלטה שבה נשמע הכתב אומר: "יש לנו הוכחות שדוד צור (מפקד המחוז) מקבל שוחד מעופר נמרודי". קודם לכן הגיש נמרודי תביעה נגד נאה ובה דרש פיצוי בסך שני מיליון שקל על הדברים.

8 | קנס על תוכן שיווקי. חברת "הוט" תשלם קנס בסך 90 אלף שקל בשל פרסום תוכן שיווקי בסדרה "האלופה" - כך הודיע יו"ר מועצת הכבלים והלוויין, יורם מוקדי. המדובר באיכורים חחרים בסדרה של בית הספר "אנקורי" ושל משחק ההימורים

"טוטו וינר". חברת "הוט" מסרה כי הקפידה בעבר, ותמשיך להקפיד גם בעתיד, לקיים את הוראות המועצה.

11 | תלונות על שידורי

המלחמה. במשך המלחמה בלבנון הגיע לרשות השידור גל של תלונות צופים ומאזינים על כך שהשידורים מסייעים לחיבאללה לטווח את פגיעותיו ביישובים ישראלים – כך מסר הממונה על תלונות הציבור ברשות, עמוס גורן, למנכ"ל הרשות, מוטי שקלאר. במהלך 2006 הגיעו לגורן 43 תלונות של מאזינים על כך שהמגיש גבי גזית ממשיך "להביע בלי הרף ובבוטות את דעתו האישית הפרטית" בתוכניתו ברשת ב'.

16 | נדחה אישור לוח שידורי

ערוץ 10. ועדת הטלוויזיה של מועצת הרשות השנייה דחתה את אישור לוח השידורים של ערוץ 10 לחצי השנה הקרובה, ודרשה מהערוץ להגדיל את שעות השידור של תוכניות מן הסוגה העילית, כולל דרמות וסרטי תעודה. בחודש מרץ אמור להיערך דיון עם בעלי הערוץ על עתידו, לאחר שתיבחן השאלה עד כמה עמד בתנאי המכרז בחמש השנים האחרונות.

18 | חסינות לח"כ.

משפט השלום בירושלים דחה תביעת לשון הרע שהגיש ארו אוריאל, מנהל המרכז למלחמה באנטישמיות בוורבגיה, נגד חבר הכנסת מיכאל מליכיאור, שהגדיר בראיון בקול ישראל את ארו כיוזר וכהניסט. השופטת, עירית כהן, קיבלה את טענת מליכיאור שעל הדברים חלה החסינות העניינית של חברי הכנסת.

18 | נגד תוכן שיווקי.

המשפטי לממשלה לבדוק אם יש לרשות השנייה סמכות חוקית להתיר פרסום סמוי בערוץ 2 ובערוץ 10 – כך דורשת מנכ"ל ארגון "אמון הציבור" גלית אבישי בפנייה ליועץ המשפטי מני מזוז. לדברי אבישי, התרת התוכן השיווקי תשנה לרעה את שוק השידורים והיצירה המשודרת, ויש בה פוטנציאל ליצור נזק רב לציבור הצרכנים.

18 | רדיו 99 לגאידמק.

הרשות השנייה אישרה את מכירת 95 אחוז ממניות תחנת הרדיו האזרית מסחרית רדיו ESC99 לידו איש העסקים ארקדי גאידמק. אישור המכירה התעכב בשל פרסומים שייחסו

מותו של אדמונד ארנולד

העיצוב נגד התוכן

האם העיתונות המודפסת בעולם נסחפת ללא שליטה אחרי המעצבים, והגרפיקה מאיימת להשתלט על התוכן? מותו של מעצב העיתונים האמריקאי הוותיק אדמונד ארנולד בראשית פברואר עורר כארצות-הברית עיסוק בנסיגת הטקסט מפני העיצוב.

לדברי המעצב הנודע מריו גרסיה, שערכן לאחרונה את עיצובו של ה"וול סטריט ג'ורנל", עד ראשית שנות השישים לא היה אכפת כלל לקורא העיתונים הממוצע איך נראה העיתון שלו, וגם העורכים מיעטו לעסוק בכך. ארנולד היה הראשון שהבין שהתחרות הגוברת עם הטלוויזיה – המדיום הוויזואלי שכבש אז את אמריקה – מחייבת שינוי בעיצוב: אותיות טקסט גדולות יותר, טורים נוחים יותר לקריאה, פחות גושי טקסט אפורים ורחוסים. וגם שילוב רב יותר של תצלומים ותרשימי אינפוגרפיקה. בקיצור, כל המרכיבים המוכרים בעיתון של ימינו.

פרסומות בגליי־צה"ל

הסירו את המחסום

הקריקטוריסט זאב צייר פעם קריקטורה שנו" שאה היה תחנת הרדיו גליי־צה"ל, השוכנת, ברמות חייל צעיר, על מיטת הפסיכולוג. הדוקטור בוחן, ומאבחן; "הירגע, בחור, אתה שפוי". אם אותו פס"י כולוג היה מאבחן את גל"צ בימינו, סביר להניח שהיה משנה את האבחון, מ"שפוי" ל"סובל מפיצול אישיות קשה". ייעודה המקורי של גליי־צה"ל היה להיות תחנת שידור צבאית. בפועל הפכה התחנה להיות כזו המשדרת לאזרחים, ומעסיקה לא מעט מהם – על חשבון תקציב הביטחון. פיצול האישיות הזה רודף את גליי־צה"ל שנים ארוכות, ומשמש תדיר עילה לדרוש את סגירתה בפי אנשי צבא ותקשורת כאחד.

במקום להכריע בסוגיה – תחנה אזרחית או צבאית – מתנהל בזמן האחרון דיון הפוך. כך, למשל, ח"כ דני יתום הציע לכנסת לתקן את פקודת התעבורה, כך שעשרים אחוזים מאגרת הרדיו הנגבית לטובת רשות השידור תועבר לידו גליי־צה"ל. "התחנה היא חלק מהשירות הציבורי במדינת ישראל", טען יתום. אם התחנה היא שירות ציבורי, מדוע לא לאזרח אותה? או ההחלטה של

אלא שהתהליך מעולם לא נעצר, כותב ה"לוסיאנג'לס טיימס", וככל שאומצו הרעיונות החדשים כך נדחק התוכן מפני העיצוב. ארנולד עצמו הבין שהגולם קם על יוצרו. "הצילום המרכזי בעמוד הראשון של כל עיתון הפך לכלי כך גדול", אמר בראיון בשנת 2000, "עד שאין הוא מושך כלל קוראים אלא רק מתבוננים". לדבריו הגיעה העיתונות לשלב של עיצובי־יתר ועודף צבעוניות, עד שהצרכן שואל את עצמו אם הוא מתבונן בעיתון או במופע של קרקס. לא רק עיתונים פופולריים מאמצים בחום יותר ויותר מרכיבים גרפיים על חשבון התוכן, אלא גם עיתוני איכות. והעיצוב, שלא נועד מלכתחילה אלא להקל על קריאת התוכן, הופך את הטקסט לדייר משנה על עמודי העיתון. הצוואה המקצועית של ארנולד למעצבים צעירים היתה: חזרו ללמוד את העקרונות הבסיסיים, שהראשון בהם – הגרפיקה צריכה לסייע לקורא לקרוא את הטקסט, לא להקשות עליו.

כנס כתבי "סקופ"

חינמון אזרחי

מתי בפעם האחרונה ראיתי תינוקות בישיבת מערכת? בכנס הכתבים הראשון של אתר חדשות הגולשים "סקופ", שנערך בתחילת פברואר בבית אגודת העיתונאים בתל־אביב. התינוקות המייבבים היו רק סימפטום לאוירת הפיקניק ששררה במקום. נציגים רשמיים של העיתונות הממוסדת לא היו שם, לבד מרביב דרוקר ("בסופו של דבר עיתונאים הופכים שבעים ועצלים"), נציג ערוץ 10 הנועז והצעיר יחסית, הנלחם עדיין על מקומו מול ההגמוניה של ערוץ 2; ומלבדי, שבאתי כבעלת בלוג מחתרת (לשעבר), על אף שישבני מחמם הרבה יותר מדי שנים את ספסלי העיתונות הממוסדת, יש יאמרו המאוכנת.

האם כתבי "סקופ" מחפשים את אישור העיתר נות הממוסדת, או שהם מעוניינים ליצור לה אל"ט רנטיבה? הבחירה בבית אגודת העיתונאים כמקום האירוע יכולה להצביע על כך שגם האלטרנטיבה רוצה ליהנות מהחיק משרה הביטחון של הממסד, גם השוליים, וזו דרך הטבע, רוצים להגיע למרכז, להשפיע, לזכות להכרה ולהערכה. כמו שאמרת בכנס, אני יותר ממזדהה עם "סקופ", ולא רק מפני ששנינו חגגנו יומולדת־שנה פחות או יותר באותו זמן. הרצון לשנות, לזוז מהתלם, היה הגורם שהביא הן להקמת "סקופ" והן לפתיחת הבלוג שלי. הפגישה עם מי שעושים את העבודה, לא במחתרת אבל בשולי כביש המידע המשובש, היתה מבחינתי פגישה עם אנשים קרובים. נכון, הם לא נראים בדיוק כמו מעודכני הברנז'ה המסתובבים במתחם מוזס־קרליבך־שוקן, והם לא מבליים במאורות התל־אביביות הנכונות. כתבי "סקופ" הם אזרחים

שבוער להם לומר משהו על הסביבה המיידית שבה הם חיים, גרים או עובדים, בלי לעבור את משר־כת הכתיבה במקומון, ובמקביל לשאר עיסוקיהם היומיומיים.

אמנם, אפשר להניח שלפחות חלקם, אם יימצאו נחשקים על־ידי גוף ממוסד יותר, יעברו אליו. ולו רק בשל העובדה שכתבי "סקופ" אינם זוכים לשכר על עבודתם. נכון, הם מקבלים מתנות ממתנות שונות כתגמול, בהתאם לכמות הכתבות שלהם, אבל לא שכר קבוע לפי כתבה. מדוע? השיב על כך לפני שנה מנכ"ל האתר, מיכאל וייס, בראיון ל"העין השביעית": "אני בא לתת לאנשים חוויה, לא מקום פרנסה. הפידבק הוא התגמול הכי טוב, שאנשים מרגישים שדברים שלהם מתפרסמים ברמה גבוהה. אנחנו גם נותנים כמה לאנשים שרוצים שיכירו אותם ויגיעו אחר־כך לעיתונות מקצועית" (אגב, לעומת הכתבים, המשת עורכי האתר עובדים בשכר). ההסדר הזה,

אף שהוא נעשה בהסכמה, מעורר בי איינזוחות. המייסדי־שותף של האתר, ומי שמממן אותו, איש ההון־סיכון מייקל אייזנברג, טען בכנס שהסיבות להקמת האתר היו אידיאולוגיות – להשמיע את קולם של חלקים גדולים מהציבור הישראלי שמושתק בתקשורת. "בעוד שנתיים", ניבא אייזנברג, "סקופ" יהיה בין שלושת אתרי החדשות הגדולים בישראל". האם אז יזכו הכתבים לתלושי משכורת חודשיים?

דבורית שרגל

דבורית שרגל היא בעלת בלוג התקשורת "ולוט אנדרגראונד", כותבת ב"דה מרקר" ומבקרת הקולנוע של "רייטינג"

רקע פלילי לגאידמק, אולם היועץ המשפטי לממשלה, מני מזוז, קבע כי חלה התיישנות על העבירה שבה הורשע בצרפת.

19 | גוסינסקי נגד נמרודי.

איש העסקים ולדימיר גוסינסקי, המחזיק כ־27 אחוז ממניות "מעריב", תובע מחברת "הכשרת היישוב" וממשפחת נמרודי לפצות את חברת "מעריב" ואותו אישית בשל נזקים שנגרמו לטענתו לחברה בעת רכישת חברת "הד ארצי" בשנת 1999, וכן בשל דרך אישור תקציב "מעריב" בשנת 2006. חברת "הכשרת היישוב" אומרת בתגובה, כי מדובר בניסיון לאלץ אותה לרכוש את מניותיו של גוסינסקי ב"מעריב" "תוך שימוש באמצעים ושיטות פסולים, המעידים על חוסר תום לב".

22 | חגי פינסקר נפטר.

חגי פינסקר, שהיה מבכירי העורכים של קול־ישראל והטלוויזיה, נפטר בגיל 82. פינסקר עיצב את שידורי האקטואליה בקול־ישראל בשנות השישים ופיתח מסגרות שידור חדשות, ביניהן יומני החדשות "בחצי היום" ו"היום הזה". בשנת 1969 מונה לממונה בפועל על ענייני הטלוויזיה ואף כיהן כמנהל קול־ישראל.

21 | בן־צבי ינהל את

"ישראל". בית המשפט המחוזי בתל־אביב ביטל את מינוי המנהל המיוחד לחינמון "ישראל" וקבע כי קבוצת "הירש מדיה" שבשליטת שלמה בן־צבי תנהל לבדה את העיתון. במקביל הוסרו העיקולים שהוטלו על קבוצת בן־צבי בעקבות תביעה בסך 10.7 מיליון שקל שהגישה נגדה חברת "ניחקו" בבעלות שלדון אלטון, כחלק מהמאבק על השליטה בעיתון. בשל העימות הופסקה הופעת העיתון ליום אחד, אך חודשה לאחר החלטת בית המשפט.

22 | ערוץ לעולי אתיופיה.

חדש המיועד לעולים מאתיופיה החל בשידוריו בכבלים ובלוויין. הערוץ IETV משדר מדי ערב שש שעות של הפקות מקומיות ותוכניות של הטלוויזיה האתיופית, חלקן בשידור חי. קהל היעד של התחנה החדשה, ששידוריה נקלטים בערוץ 140, הם כ־120 אלף עולי אתיופיה החיים בישראל.

23 | 3.9 מיליון גולשים.

גולשי האינטרנט בישראל מגיע ל־3.9 מיליון – כך עולה מסקר

מטרו גם בהודו

היסטוריה בהודו: שני המתחרים הגדולים בשוק העיתונות בשפה האנגלית כתת־היבשת, ה"טיימס אוף אינדיה" ו"הינדוסטן טיימס", החליטו לראשונה לפעול יחד: בעלי שני העיתונים הקימו חברה משותפת כדי להוציא לאור טבלואיד יומי בבירה ניו־דלהי. העיתון החדש, "מטרו נאו", החל לצאת בפברואר, ככל הנראה כדי להקדים את הוצאתה של מהדורה מקוממת של רשת חינומני "מטרו" הבינלאומית.

מחריו של גליון "מטרו נאו" הוא רופיה אחת – כעשר אגורות – והוא מיועד לצעירים אורבניים בעלי השכלה, שמעדיפים עיתון באנגלית שהוא קל יותר משני עיתוני האיכות הוותיקים. מוקד ההפצה של הטבלואיד החדש הוא הרכבת התחתית של הבירה ההודית, אשר החלה לפעול לפני כחמש שנים, ואמורה להגיע עד שנת 2010 לכמאה תחנות.

עורכי "מטרו נאו" ריווחו כ־85 אלף העותקים שהורפסו ביום הראשון נחטפו תוך כשעה, ובימים הבאים הורפסו כמאה אלף עותקים. במקביל יצא לאור יומון כלכלי חדש בשפה האנגלית, "מינט", ובשנה הקרובה צפויה השקת עיתונים נוספים. כרחבי הודו רואים אור כ־300 עיתונים יומיים, עם תפוצה של כ־200 מיליון עותקים.

סִיבֵּת עִיתוֹנָאִים

המחלוקת "דה־מרקר" - "גלובס"

בעקבות פרסום עמדתי בעניין האופי שמקבלת התחרות העסקית בין "דה מרקר" ל"גלובס" (מהו שיווק בחוות עיתונאית", "העין השביעית" 66, ינואר 2007) עלי להעמיד דברים על דיוקם: לא פסקתי ש"גלובס" עבר על כללי האתיקה באופן שבו סקר את המתרחש בקבוצת "הארץ". נתבקשתי עליידי עורך "העין השביעית", עוזי בנוימן, לחוות דעתי בפניו על הפרסום ב"העין השביעית", לאור הביקורת שמתח עליו מו"ל "הארץ" מר עמוס שוקן. לאחר עיון בפרסום של "העין השביעית" אמרתי לבנוימן שלדעתי "דה מרקר" "התחיל", אך בין שני הניצים, מי שנושא בעיקר האחריות למריבה, שאינה מוסיפה כבוד למקצוע העיתונות, הוא "גלובס". וזאת בניגוד לרושם הכללי שעולה מקריאה רגילה (שאינה קריאת עומק) של הכתבה ב"העין השביעית", שלפיה שני הצדדים אחראים באופן שווה. לא התייחסתי בדברי כלל להפרת כללי אתיקה, שכן לא בחנתי את הסוגיה מזווית זו. אם הייתי הולך בדרך זו, לא הייתי מתייחס לשאלה "מי התחיל" ולא הייתי בא בביקורת על פרסום שיווקי במתכונת של "ספר ילדים". בשלב מאוחר יותר הודיע לי בנוימן כי החליט לפרסם את חוות דעתי האמורה, והסכמתי לכך. ברור שבנוימן הבין אחרת את דברי, ומכאן הפרסום של עמדתי ב"העין השביעית". טעיתי בכך שלא ביקשתי לראות את נוסח דברי לפני פרסומם, אני מצר על כך ומבקש לתקן זאת באמצעות פרסום ההכרזה הזאת.

כללי אתיקה, שכן לא בחנתי את הסוגיה מזווית זו. אם הייתי הולך בדרך זו, לא הייתי מתייחס לשאלה "מי התחיל" ולא הייתי בא בביקורת על פרסום שיווקי במתכונת של "ספר ילדים". בשלב מאוחר יותר הודיע לי בנוימן כי החליט לפרסם את חוות דעתי האמורה, והסכמתי לכך. ברור שבנוימן הבין אחרת את דברי, ומכאן הפרסום של עמדתי ב"העין השביעית". טעיתי בכך שלא ביקשתי לראות את נוסח דברי לפני פרסומם, אני מצר על כך ומבקש לתקן זאת באמצעות פרסום ההכרזה הזאת.

חֹדְרֵי קַרְחַנִּיצַר

יש בו כדי להעמיד אותם בסכנת חיים ממש.

31 | יו"ר זמני למועצת הכבלים והלוויין. שר התקשורת אריאל אטיאס מינה את נעמה הניג, מנהלת האגף לקשרי חוץ במשרד התקשורת, ליושבת־ראש בפועל של המועצה לשידורי כבלים ולוויין, עם סיום כהונתו של היו"ר יורם מוקדי. במקביל הורה השר לוועדת האיתור לבחירת מנכ"ל הרשות השנייה לעסוק גם בחיפוש יו"ר קבוע למועצה.

פברואר

1 | דרוקר נחקר באזהרה. רביב דרוקר, הפרשן הפוליטי של חדשות ערוץ 10, והעורך אלי רכלין נחקרו באזהרה בחשד למנוע שידור פעלולים, אשר שהפרו צו איסור פרסום בנוגע לחקירה בדבר המעילה בעמותת

ני"ל המסונפת להסתדרות העובדים הלאומית. ערוץ 10 מסר כי בשידור לא הופר כל צו.

1 | השופטים על התקשורת. שופטי בית־משפט השלום, שהרשיעו את השר לשעבר חיים רמון במעשה מגונה, קבעו בפסק־הדין כי "בתיק זה נחצו כל הקווים האדומים, המושג סוביידיצה דורדר לתהומות שלא הכרנו" (ראו עמוד 14).

1 | מאבק על הזכויות. אגודת העיתונאים בתל־אביב מתייצבת לצדו של העיתונאי רון קופמן, לאחר שנדחתה תביעתו שלא לפרסם ללא הסכמתו מאמרים שכתב ל"הארץ" גם באתר האינטרנט "וואלה". בית־המשפט קבע באוקטובר 2006 כי זכויות היוצרים למאמרים שייכות לבעלי העיתון ולא לעיתונאי, ופרסום

תכנים עיתונאיים בעיתונות הדיגיטלית אינו הפרה של זכויות יוצרים.

5 | ביקורת על סיקור משפט רמון. מועצת העיתונות קובעת כי בסיקור פרשת רמון היו הפרות של הוראות תקנון האתיקה המקצועית של העיתונות, בדבר סיקור הליכים משפטיים, וקוראת לכל הכתבים, העורכים וכלי התקשורת לחזור ולהקפיד על תקנון האתיקה, הקובע הנחיות מפורטות לגבי המותר והאסור בסיקור משפטים פלייליים (ראו עמוד 12).

6 | משלבים מערכות. מערך כתבי החדשות של "מעריב" ואתר האינטרנט nrg שבבעלות העיתון – ישולב. בנסכ כתבי העיתון נמסר כי מדובר בחלק מהתארגנות חדשה של העיתון.

6 | אורי פורת נפטר. העיתונאי אורי פורת, שהיה פעמיים מנכ"ל רשות השידור, נפטר בגיל 72. פורת היה במשך עשרות שנים כתב ב"דיעות אחרונות" ומילא גם את תפקידי יועץ התקשורת של ראשי הממשלה מנחם בגין ויצחק שמיר. בשנים האחרונות היה יושב־ראש "גלובוס גרופ".

7 | האתיקה נשמרה במלחמה. לא היה כגם אתי מהותי בעבודת אמצעי התקשורת בעת המלחמה בלבנון – כך אמרה יושבת־ראש מועצת העיתונות דליה דותר, בטקס הענקת הפרס לביקורת התקשורת מטעם ארגון "זכות הציבור לדעת". הפרס הוענק ליעקב אחימאיר על הביקורת שמתח על התנהלות התקשורת בעת מלחמת לבנון השנייה, ולאריה אבנר, יושב־ראש עמותת אומ"ץ למלחמה בשחיתות (ראו עמד 18).

סין: מחיר השתיקה

מה עושה רופא סיני, החושש מפרסום ידיעה על כך שבמרפאה שבבעלותו מתבצעים טיפולים החורגים מן ההיתרים החוקיים, כולל הפלות? כ־15,000 ין, שערכם כ־2,000 דולר, הנמסרים במגרש חניה חשוך לעיתונאי, אמורים למנוע את הפרסום. אין זה מקרה יחיד שבו עיתונאים בסין תובעים תשלום תמורת גניות ידיעות מביכות, ריווח לאחרונה ה"ושינגטון פוסט". על־פי העיתון, התופעה של שחיתת תשלום בידי עיתונאים סינים הפכה לנפוצה בשנים האחרונות ברחבי המדינה.

כך, למשל, באוגוסט 2005, כאשר אירע אסון כבד במכרה במחוז הונאן, הגיעו למקום מאות עיתונאים, אשר רק חלקם התכוונו לרווח על ממדי האסון. רבים מהם הבהירו לפקידים המקומיים שתמורת תשלום ראוי לא ידווחו כלל, או שיימנעו מפרסום פרטים מביכים. אחד מכתבי העיתון "הונאן ביונס ניוז" סיפר כי כאשר הגיע לאזור המכרה אמרו לו פקידים, שחילקו כל־כך הרבה כסף לעיתונאים עד שקופתם נותרה ריקה. כאשר צצו ליד המכרה כתבים נוספים, שלפו פוליטיקאים מקומיים עוד כספים וחילקו אותם לכתבים. לא רק עיתונאים היו בקרב 480 מקבלי התשלומים: גם לא מעטים שהתחזו לכתבים כדי לסחוט.

תומר גנון

תומר גנון הוא עיתונאי ב"גלובס"

אפליה בפרסום תמונות חבוזות

טלטול לא חוקי

מקצוע העיתונות כולל בתוכו מספר ריטואלים פגאניים; אחד מהם, המתרחש בזמן שמעמדים או עורכים כתבה, הוא טקס בחירת הוויז'ואל. התמונה צריכה להיות "חזקה", כזו שתעביר בצורה החדה והמדויקת ביותר את המסר הגלוי או הסמוי של הסיפור העיתונאי, תטלטל את נפשו של הקורא או הצופה, ותהיה שווה לפחות אלף מלים. כל זה היה אולי טוב ואף נכון מבחינה עיתונאית, כל עוד לא היתה משתרבת אפליה גם לטקס הזה. אלא שבתקשורת הישראלית, מה שרחוק מהעין נשאר בדרך־כלל גם רחוק מהלב, ואין דין תמונתו של ילד ישראלי כדין תמונתו של ילד אחר.

כך, למשל, במסגרת סיקור קרבות הרחוב בין הפת"ח לחמאס, הרפיס עיתון "הארץ" לרוחב עמוד השער שלו מזה־28.1.07 תצלום של תינוק מוסלמי בן שנתיים מאחז־יונס שנורה על־ידי פעיל פת"ח. בתמונה

מדברים מהרשת

במקום עבודת רגליים, נותנים העיתונאים לאצבעות הידיים ללכת במקומם ומעתיקים כמות שהוא מידע אנונימי המופץ ברשת האינטרנט

אית' רום ומתן שירם

לזהות הרצח, וכן הביא את התקשורת להתעניין באווירה הכללית השוררת בקצרים, עיר שבימים כתיקונם מרוחקת מלב התקשורת לפחות כפי שהיא מרוחקת גיאוגרפית מהמערכות שבתלמידי. כתבים נשלחו לרחצה, לדובב את התושבים והתלמידים ולהביא את תחושותיהם. בחלק ב' של "הארץ" לא הסתפקו בכתבת השטח של גילי ("הלכו לישון בפלונטוויל, התעוררו בטוויץ פיקס", 15.12.06), ופרסמו לצדה כתבה מאת אורי סבח ("איך קורה שילד נרצח?"). הציטוטים שהביא סבח על המצב בקצרים היו חריפים בהרבה מאלה שהביאה גילי וציירו אותה כעיר שטופת אלימות בנינועך וסמים בבתי הספר. בדיון בשאלה אם הרצח הינו תלמיד או גורם חיצוני, הכריעו רוב המצוטטים לטובת האפשרות הראשונה. "יש שני צדדים", גרסה אחת מהם, "אחד מהם אומר שיש אלימות, והוא הצד שאומר ת'אמת. רק אם ישימו לב לצד הזה, יוכלו למצוא את הרצח! לפי דעתי הרצח/רצחיהם זה תלמיד/תלמידים. בית הספר הוא מוקף באלימות... הצד השני אומר שאין אלימות והוא הצד המתייפף, שרצח לשמור על 'שם טוב' לבית"

שתפקידם לפרסם הודעות בפורומים וטוקבקים לכתבות, במטרה להיטיב עם תדמית שולחיהם. אמיר אורן, הפרשן הצבאי של "הארץ", פרסם לאחרונה כי בלשכת שר הביטחון, עמיר פרץ, הועלה רעיון "להפעלת סוללה של חיילות בשירות חובה לייצר 'טוקבקים' מוסווים מטעם שר הביטחון", אולם לבסוף הוא נגנז. גם אם אנשי נשיא המדינה לא נקטו טקטיקה זו, ברור כי כל גורם שהוא המופיע בכתבות באתרי החדשות באינטרנט, יכול לפי אותו העיקרון "להוכיח" על נקלה את התמיכה הציבורית בו בעזרת הקלרה חרוצה.

"הארץ", 15.12.06
הגרסה על זהות רוצחה של תאיר ראדה הסתמכה על ציטוט מתוך אתר בית הספר בקצרים

רעם עם הנשיא. זה, לפחות, המסר שביקש להעביר מוטי מורל, יועץ התקשורת של משה קצב, ביום שלמחרת נאום ה"אני מאשים" המפורסם שלו בשלהי ינואר. בראיון לרינו צרוד בגלייזה"ל הסביר מורל על מה נשענת התזה: בעוד שלפני הנאום היו מאה אחוז מהטוקבקים באינטרנט נגד הנשיא, הרי שלאחריו הם התחלקו שווה בשווה בין תומכים למתנגדים. "זו האינדיקציה היחידה שלי", אמר. בראיון ל"דה מרקר" חזר על הדברים כשקבע שמטרת הנאום הושגה, "ויש לכך אינדיקציה אחת – הטוקבקים... הצלחנו לשנות את דעת הקהל. הציבור עכשיו יודע שהמטרה והתקשורת אינם דוברי אמת".

הספינוולוג הבכיר סימן כאן שיא חדש בשיח הציבורי: הסתמכות על טוקבקים אנונימיים, שאיש אינו יודע מי עומד מאחוריהם או כמה אנשים עומדים מאחוריהם (שהרי כל אחד יכול לפרסם מאות טוקבקים פרי מקלדתו האישית), כעדות ראיה להלכי הרוח ברשת הקהל. מי שהעז לפקפק בתקופת הבחירות באמינותם של מכוני הסקרים, שלמרות הכל מבצעים את עבודתם על-פי פרמטרים מדעיים-סטטיסטיים, קיבל כאן אתגר חדש.

המראיינת של מורל ב"דה מרקר" לא הביעה תמיהה על מהימנות ה"אינדיקציה" שלו, והדברים זכו לכותרת נאה. לא בטוח שיועץ התקשורת המשופשף היה בחר להעלות טענה שכזו, אלמלא בחרה התקשורת עצמה להעניק לגייטימצייה לטוקבקים ושאר תכנים אינטרנטיים אנונימיים, ולהשתמש בהם כעדות להלכי רוח, לעתים במקום מרואיינים בשר ודם.

הבעייתיות שבתופעה מודגשת על רקע העובדה שגורמים אינטרסנטיים רואים בטוקבקים ובפורומים זירה מרכזית להשפעה על דעת הקהל ומשתתפים בה באופן אקטיבי: העיתונות היא שחשפה בשנים האחרונות כיצד פוליטיקאים וחברות מסחריות מעסיקים אנשים

12 | הטוקבקיט נשאר חסוי. בית משפט השלום בחיפה דחה עתירה שביקשה לחייב את ספקית האינטרנט "ברק 013" לחשוף את זהותו של מחבר תגובה משמיצה. השופטת ביטנה טאבור קבעה כי הדרישה של המטפל רמי מור לחשוף את זהותו של הטוקבקיט שכתב נגדו מעוררת דילמה בין חשיבות האנונימיות באינטרנט, לבין זכותו של הפרט לשם טוב ומניעת נזקים שמקורם בשימוש לרעה באנונימיות, אך פסקה כי אין להיענות לדרישה.

15 | פישמן נגד "הארץ". איש העסקים אליעזר פישמן, מבעלי "גלובס" ו"ידיעות אחרונות", תובע 10 מיליון שקל כפיצוי על מאמר פרשנות מאת מירב ארלחורוב, שהיתה לטענתו "כחבת ומטעה, שקרית, מבזה ומבוססת על נתונים ועובדות שקריים" בעניין ההפסדים שנגרמו לו בשל השקעתו בליה התורנית. הנתבעים הם "הארץ", עמוס שוקן, גיא רולניק, סמי פרץ והכתבת ארלחורוב. בתגובה, מסרה מערכת "דה מרקר" כי הפרשנות נכתבה על-פי אמות מידה עיתונאיות.

15 | מתכווצים ברוחב. "הארץ" מופיע בפורמט חדש: עמודי העיתון הוצרו בשלושה סנטימטרים. בכך אימץ העיתון גודל עמודים המקובל בעיתונים רחבי יריעה ("ברודשיט") רבים בעולם. במקביל שונה העיצוב של עמוד המאמרים היומי, לראשונה מזה עשרות שנים.

19 | בקרוב: מכרזים ברשות השידור. משה גביש, יושב ראש הוועד המנהל של רשות השידור, הודיע כי היא נערכת לפרסום מכרזים על מינויים בכירים ברשות, לאחר שנים של עיכובים. בישיבה הראשונה של הוועד המנהל בראשותו אמר גביש גם שימליץ למליאת הרשות להיערך כאילו עומד בפניה מכרז על ערוץ 1, כדי להבטיח את איכות השידור הציבורי.

20 | פרסים לבנימיני וקרובסקי. פרס מנכ"ל רשות השידור על שם אילן רועה יוענק השנה ליואב קרקובסקי, כתב קול ישראל לענייני מפלגות, ולרן בנימיני, כתב קול ישראל לענייני משטרה. הפרס יוענק על ידי מנכ"ל רשות השידור, מוטי שקלאר.

פרסום גרילה

השחתת פני מקרקעין

באחד החורפים של תחילת העשור מצאתי עצמי עצור באשמת "השחתת פני מקרקעין" – המינוח החוקי לעבירה של ריסוס כתובות בעלות אופי פוליטי על רכוש ציבורי. עצר אותנו שטר בחופשה, שהעיר כי מכל עבירה אחרת היה בוחר להתעלם כשהוא אינו בתפקיד, אולם על זיהום המרחב הציבורי לבו אינו מתיר לו למחול לנו. ברבות הימים התגלגלו פעולות וולנטריות מסורתיות שכאלה גם לעולם השינוק והולידו את מה שנקרא "פרסום גרילה", שבגרסתו האורבנית כולל ריסוס סיסמאות מסחריות ברחבי ערים, לפי הזמנה של חברות מסחריות, באמצעות קבלני משנה. מרסס שנעצר על-ידי המשטרה במסגרת תפקידו וזכה אוטומטית לפיצויים כספיים נדיבים מהקבלן – 1,000–2,000 שקל.

קל לטעון כי מקרה זה הוא הוכחה נוספת לכך שללא מערכות הסינון המתוחכמות של גופי התקשורת המסורתיים, האינטרנט בכלל והבלוגים בפרט מתבררים כפלטפורמה נוחה להטמעת מידע מפוקפק ותכנים פרסומיים, ובכך יש מן האמת. עם זאת, כדאי לזכור שכלי התקשורת המסורתיים – על צי הכתבים, התחקירנים, המשכתבים והעוררים כיום שלהם – נופלים מדי יום באותם פחי אינטרסים שבהם מועדים הבלוגרים, בהבדל אחד: הם עושים זאת מרצון. יעידו על כך עשרות ומאות איטמים "אפויים" הנוחתים בתיבות הרואר האלקטרוני של עיתונאים מדי יום, "כתבות תחקיר" ו"ראיונות" שנרקחו והוקלדו עד תומם בבית היוצר של יח"צניהם של אותם "מומחים" המתראיינים בהן, ומופיעים כמעט ללא שינוי בכמה כלי תקשורת במקביל. חוק הגנת הצרכן אוסר על מרבית שיטותיו של תהייענות השינוק שזכה לשם "פרסום גרילה", אך אכיפתו תשבור את מטה להמם של עיתונאים מקצועיים רבים מספור.

איתחר ב"ז

דוגמה מן הזמן האחרון היא קמפיין חטיבת כלי הגילוח של תאגיד הענק "פרוקטור אנד גמבל", שבמסגרתו הקימה חברת פרסום ישראלית בלוגים "עצמאיים", ובהם הכריזו

הספר ולהגיד שהרוצח בא מבחוץ, בזמן שכליכך ברור שזה בא מהתלמידים! אני מצטערת אם אני מאשימה לשוב, אבל ככה אני חושבת."

כתב שינסה לשוב אל הרובת היום, לאחר שכתב אישום בגין הרצח הוגש נגד עובד השיפוצים רומן דורוב, כדי לבחון את עמדתה לאור ההתפתחויות, יגלה כי מדובר במשימה לא פשוטה. למעשה, גם העיתונאי החתום על הכתבה לא יוכל לעמוד בה –

זאת מאחר שהרובת מעולם לא שוחחה עמו: את הערכותיה היא הפריחה

באתר בית-ספרה של ראדה,

"נופי גולן". למעשה, ייתכן

שמדובר בכלל ברובר ולא

ברובת. תיאורטית, לא ניתן

לפסול אפשרות שהדברים

נכתבו עליידי הרוצח עצמו,

אולי בניסיון להסיט את דעת

הקהל לכיוונים רצויים לו.

היכולת להפיץ מסרים אנונימיים

מלווה את האינטרנט מאז הקמתו והיא

אחד ממאפייניו העיקריים, לטוב ולרע. בזכות

האינטרנט יכול להגיע לקהלים נרחבים מידע רב

חשיבות שלא היה נחשף בכל דרך אחרת, ומנגד

הוא מייצר כמויות בלתי נדלות של לשון הרע

ותסם הבלים שאיש אינו נושא באחריות להפצתם.

יתרונה הגדול של העיתונות הממוסדת (המורדפסת

המקוונת) על פני תכני האינטרנט העצמאיים אמור

להיות בכך שהמידע המופיע במסגרתה נברק, נערך

ומלווה בייצור משפטי – בניגוד למידע המופץ

בפורומים ובטוקבקים למיניהם, שאינו נתון לפיקוח

כלשהו ולפיכך אמינותו מעורית. אלא שבהדרגה,

במקום להסתייע ביתרונה היחסי כדי לבסס את

מעמדה כספקית מידע מהימן וברוק, מחדירה

העיתונות לתוכה תכנים אינטרנטיים אנונימיים,

אולי מהימנים ואולי לא.

הכתבה האמורה ב"הארץ" לא היתה בעצם כתבה,

אלא "קטעים מתוך הודעות בפורומים באינטרנט

בעקבות רצח הנערה תאיר ראדה", כפי שהוסבר

בכותרת המשנה. מעבר למהימנות הבעייתית,

העיתון מספק במקרה הזה לקוראיו תכנים נטולי ערך

מוסף, שהקורא יכול לאתר בנקל במחשבו האישי

(רמי רוטהולץ, ראש מערכת הכתבות ב"הארץ",

אומר ש"ההנחה היא שזה שירות. לא כל אחד פותח

אינטרנט").

אחת הדילמות המלוות את העיתונות מאז

ומתמיד נוגעת לדרך שבה עליה להתייחס

לדבריהם של מקורות המסרבים להזדהות בשמם.

על הבעייתיות שבציטוט גורמים עלומים עמד "העין

השביעית" בהרחבה בגיליון 59. בין השאר תואר שם

כיצד בעקבות פרשת ג'ייטון בלייר הוקמה ב"ניר

יורק טיימס" ועדה פנימית שמצאה כי המקורות

האנונימיים הם הגורם שפוגע יותר מכל באמינות

הריווח. בעקבות מסקנות הוועדה, הנחה העיתון את כתביו להימנע משימוש יתר בציטוטים אנונימיים וללחוץ ככל האפשר על מקורותיהם לרבר "און רקורד". אם השימוש בציטוטים אנונימיים, שהכתב לברו מכיר את מקורם, הוא בעייתי, הרי שהשימוש בציטוטים אינטרנטיים אנונימיים בעייתי שבעתיים: כאן גם הכתב עצמו אינו יודע את מי הוא מצטט, ולפיכך אינו מודע למניעי המצוטט ואינו יודע להעריך את בקיאותו בסוגיה שבה הוא מתבטא או את מידת רצינותו.

"מקור ראשון",

8.9.05

הטענה כי גדלה התמיכה בציבור היהודי בארץ בתוכנית החלוקה נשענה על דברי טוקבקיטט

הנטייה של כתבים לצטט

תכנים אינטרנטיים מוכנת:

ראשית, מדובר במלאכה קלה

למדי. כתב המקבל משימה

לתאר תופעה מסוימת, נדרש

בעבר לכתת רגליו לשטח,

או לכל הפחות לאתר מקורות

טלפוניים ולשכנעם להתראיין.

היום, לעומת זאת, הוא יכול בעזרת

חיפוש קצרצר ב"גוגל" למצוא תגובות

והתרחשויות בכל דבר ועניין. כתבה ב"דה מרקר",

למשל ("תושבי נתניה היכוננו: הפרטה בתחבורה

הציבורית בדרך אליכם", 31.8.06), עסקה בתלונות

הציבור על איכות התחבורה הציבורית בערים שבהן

היא הופרטה, וטענה כי הפרטה "מלווה גם בירידה

באיכות השירות". בעבר אולי היה נדרש מכתב לגשת

לתחנות האוטובוסים ולדונוב את צרכני התחבורה

הציבורית, אבל היום זה ממש לא הכרחי: בכתבה לא

מראיין ולו צרכן אחד. במקום זאת מסתמך הכתב

על "מאות הטוקבקים המשתרכים בסוף כל כתבה

בעניין המתפרסמת ברשת", המשמשים כ"עדות

אחת" למצב. לכתבה רואיינו שמתיהם מנהל פורום

תחבורה ציבורית ומנהלת ארגון לקידום תחבורה,

אולם חלק נכבד בה הוקדש לציטוט טוקבקיטטים

עלומים, כולל ציטוט טענות ישירות כלפי חברות

אוטובוסים מוגדרות. החברות נדרשו להגיב לטענות

הטוקבקיטטים הנכבדים, שמצדם נשארו, כהרגלם,

אנונימיים.

בכתבה ב"הארץ", שעסקה בתופעת הגבלת

העישון במועדונים ("מסך העשן יורד", 10.1.07),

הועלתה טענה כי רוב הקהל מצדד בהגבלת העישון,

וכי "חובבי מוסיקה לא מעטים מורים שהם מתרחקים

ממועדוני הופעות כדי שלא לסבול מהעשן". כיצד

מגובה הטענה? בכתבה מובאים דבריהם של זמרים

ומנהלי מועדונים, אולם את הקהל עצמו מייצגים

דובר אחד מזוהה ששוחח עם הכתבת, ומקבץ הודעות

שהתפרסמו בפורומים אינטרנטיים על-ידי גורמים

שאישי אינו יודע מי הם. "עשרות הודעות שפורסמו

בחודשים האחרונים מגלות שבקרוב חברי הפורום יש

התקוממות נגד העישון הפסיבי הבלתי נסבל", נכתב

כחיוק לתזה. הבעייתיות שבאסמכתה שכוז נעוצה

במאפייניהם של האינטרנט והגולשים בו: ראשית, גם אדם אחד יכול לכתוב עשרות הודעות, ואין כל דרך לדעת כמה גולשים באמת עומדים מאחוריהן; שנית, סוגיות שנויות במחלוקת מעוררות לא פעם תגובות רק מצד אחד של הגורמים הניצים: ייתכן שלשוללים את העישון במועדונים, למשל, "בוער" יותר להגיב על הנושא ולהביע את מחאתם מאשר למצדדים בעישון; שלישי, הסתמכות יתר על גולשי אינטרנט עלולה להביא להשתקה הדרגתית של קולו של הציבור שאינו נוהג לגלוש ברשת, או לחלופין גולש אך מעדיף שלא להשתתף בזירת התגובות הווירטואלית, כיוון שהיא נחשבת רדודה ומתלהמת.

דומה שהמאפיינים הללו דווקא מחזקים את כוח המשיכה של התכנים האינטרנטיים בעיני העיתונאים: בזכות האנונימיות שלהם והערך הצורך של מחבריהם להתייצב מאחורי הדברים, יש בהם כל התכונות שעיתונאי מחפש בדברי מראיין: הם צבעוניים, תוקפניים, "סקסיים" מאוד ורואיינים: הם אדם המתראיין לעיתון ייזהר בדרך-כלל הרבה יותר בלשונו. השגת מראיינים יהודים שיתמכו במוצהר בשיבה לקווי 1947, למשל, היא משימה לא בהכרח פשוטה, אבל ציטוט טוקבקיטטים כאלה מסוכך הרבה פחות: כך, במאמר על השלכות ההתנתקות ב"מקור ראשון" ("תנו לצה"ל להזיע", 8.9.05), קובע חגי סגל כי "פירות ההתנתקות כבר צומחים על עצינו", ומביא כראיה להירדררות בציבור את דבריו של טוקבקיטט כלשהו, כי "תוכנית החלוקה מ'47' היא התוכנית הצודקת ביותר שנהגתה עד היום". סגל גם קובע, מסיבה כלשהי, שהגולש האלמוני הוא "יהודי בלי ספק".

ניתן גם לעשות שימוש מושכל בתכנים אינטרנטיים: בין הודעות הפורומים שפרסם "הארץ" בעניין תאיר ראדה, הופיעו גם הודעות לא אנונימיות, למשל הודעה מאת דניאלה שאול, המספרת כי "אני רק חושבת כמה פעמים עשיתי יד אחת עם משטרת הגולן כדי שהדברים (הכוונה לגילויי אלימות נוער; א"ר, מ"ש) לא ייכנסו לעיתונות המקומית והארצית, ודמעות עומדות בעיני". בדיקה פשוטה מגלה כי אכן מתגוררת בקצרין תושבת בשם זה. תוכן ההודעה מעורר סקרנות ליצור עמה קשר ולברר פרטים על ה"דברים" שהושתקו על-ידי המשטרה, אולם הרבר לא נעשה.

הטוקבקים הם לא פעם מקור השראה לעיתונות, בעיקר המקוונת, לכתבות. ריבוי טוקבקים שמחו על גביית השלום בכניסה לחוף פלמחים, למשל, הביא להכנת כתבה בנושא ב"Ynet" ("איפה משלמים בשביל חוף פלמחים?", 25.5.06), ובה הובאו תלונות מפלגת הירוקים ועמותת "אדם, טבע ודין". את הציבור הרחב ייצגו הטוקבקיטטים "עמרי מנסי ציונה" ו"מוטי מראשון-לציון". מהכתבה ניתן ללמוד כי הטוקבקיטטים הביאו במקרה זה לעיסוק חשוב

איור: הילית שפר

בנושא בעל משמעות ציבורית אמיתית ולא וירטואלית, אולם עדיין קיימת מגבלה בהסתפקות במונולוגים המופיעים על מסך המחשב, שלעולם לא יהיו תחליף לקולות מהשטח, שריאלוג עמם יכול להצמיח סיפורים נוספים וזוויות חדשות.

התכנים האינטרנטיים מספקים פתרון מסוים במקרים שבהם אכן קשה עד בלתי אפשרי להגיע למרואיינים לא וירטואליים: במלחמת לבנון השנייה, למשל, ציטטה התקשורת הישראלית בהרחבה בלוגים לבנוניים ותיארה באמצעותם את הלכי הרוח בביירות. קטעים נרחבים מתוך בלוגים כאלה פורסמו ב"הארץ"

באופן נפרד, שוורים בין הכתבות. ניתן לטעון כי במקרה כגון זה היה טעם בהבאת דבר הבלוגים, בשל הקושי האובייקטיבי של עיתונאי ישראלי לראיין אורחים לבנוניים - אולם נראה שגם אם בוחרים לעשות בהם שימוש, יש לבצע זאת באופן מסוייג יותר; שהרי גם במקרה זה, גורמים מעוניינים יכולים בקלות רבה לפתוח בלוג שיבטא הלכי רוח ציבוריים כוונים. בפועל, העיתונות הישראלית הסתמכה על הבלוגרים הלבנוניים ללא כל הסתייגות, ונראה כי התואר "בלוגר" אף מעניק לאוהו בו תשבות יותר בעיני העורכים. כותרת ב"הארץ" מהשבוע הראשון למלחמה, למשל, הכריזה: "בלוגר לבנוני: חשש ממלחמת אורחים". קשה להאמין שהיתה מופיעה כותרת דומה המביאה את דבריו של אורח לבנוני אקראי שרואיין ברחוב.

רמי רוטהולץ סבור שיתכן "שימוש שעוררתי" בתכני אינטרנט, אבל "בשביל זה יש עורכים. אם בלוגר מתאר חורבן בביירות בצורה חריפה, אעשה בזה שימוש מושכל. צריך להפעיל שיקול דעת, וכך גם עם טקסטים של גולשים מקצרים. אני רואה מה כתוב ומה אני יכול לקחת. זה לא פסול: בלוגרים הם עדי ראיה, זה ביטוי לאווירה. במלחמה, בלוגרים הרפיסו פיסות ניוז יקרות ערך". שימוש בהם בעמודי החדשות פסול בעיניו, אך בחלקים אחרים "אני משתמש בהם כתבלין, לא באופן קבוע".

אולי במקרה של תאיר ראדה הטבח שהוסיף את התבלין בא מטעם הרוצח? האם משהו היה יכול להמציא? כן. אבל בסך הכל התיאורים תאמו את מה שראיתי בתמונות. זה לא מידע בלעדי ממקום שלא ידענו. אורי סבח התבקש להביא חומרים

מהאינטרנט. אני מתנגד להטמעת אינפורמציה על-ידי בלוגרים בכתבות חדשותיות, אבל אני רואה טעם לקחת קטעים בנפרד, לצד הכתבה, ולהשתמש בהם כאינדיקציה להלכי רוח. לא הייתי לוקח טוקבק ומפרסם אותו בעמוד הראשון של "הארץ".

כתבה ב"מעריב" שעסקה בהתמכרות לאינטרנט ("לא יכולים להפסיק", 19.2.06) הצליחה גם לסקור בעיה ציבורית וגם להמחיש אותה: בכתבה מובאים דבריהם של מומחים על ההתמכרות לאינטרנט, אולם כדוגמאות לאנשים החווים את התופעה על בשרם, הובאו (להוציא מרואינת אנונימית אחת) גולשים בפורומים של "תפוז" שכינוייהם "מכור למצלמה", "אשה יפה" ו"עינת האחת", וגולשת מאתר "בנות" המוצגת כ"ברנדה", שאף וכתה לכיתוב שהבליט את דבריה.

דרור גלברמן, עורך ההייטק ב"מעריב" שטיפל בכתבה, מצדיק את ההישענות על הגולשים הללו: "הכתבה לא מצטטת טוקבקים אלא גולשים. כשארם גולש בפורום מסוים, הוא אדם קבוע עם כינוי קבוע. נכון שאני לא יודע איך קוראים לו, אבל זה בן-אדם שהאישיות שלו נמצאת שם. הוא מדבר לעניין, הוא לא אחד שנותן תגובה ובורח".

זה לא מעודד כתבים להתעצל ולהביא את הגולשים במקום מרואיינים בשר ודם? אני מסכים שהאיכות והמהימנות נמוכות מראיין עם בן-אדם, אבל זה לא טוקבק. כשגולשת חוזרת על השם "ברנדה", זו היא. וכולן שלה. זה לא בנאדם שכותב "דוד אוהד בית-ר", שאתה לא יודע מי הוא.

מלפפון ירוק בחמישה שקלים

כמה דברים שאין ויש ב"העיר תל-אביב", המקומון הירוק, הממותה

1. אין תוכן, יש עניינים

ב"העיר תל-אביב" החדש אין תוכן. לפחות לא בהוראתו הצרה, והכוונה ל"תוכן העניינים", אותה רשימה עניינית וסדרה של כתבות, מאמרים, טורים ומדורים שכה הורגלנו לנוכחותה בשער מגזינים. לכאורה, כל תכליתו של תוכן העניינים להקל על התמצאותו של הקורא/המעלעל במרחב הטקסטורי אלי - מודפס או וירטואלי - ועל כן יש מקום לתהות על נחיצותו, לבחון מחדש את מעמדו או את מבנהו, או לערער על השימוש בו, בפרט כיום, עם מהפכת האינטרנט והשפעותיה על העיתונות המודפסת. ואולם, כפי שמוכיח השימוש בקובננציית התוכן, או בחלופות דומות באינטרנט, תוכן הינו הרבה יותר משלט הכוונה או רשימת מכולת. תוכן, בעצם, הסדר המאפיין אותו, הוא גם הצהרה על סדריו, על כוונות, על הייררכיות, על הגיונם של העורכים ועל האידיאלוגיות שלהם. למעשה, גם מרשימת מכולת ניתן ללמוד לא מעט על מחבר הרשימה, וגם העדר תוכן עשוי להיות הצהרה על סדריו, הייררכיות ואידיאלוגיה.

על מה למד העדרו של התוכן ב"העיר" החדש? בראש ובראשונה, על אופיו (ועיצובו) האינטרנטי. במקום כתבות תחקיר נרחבות (יש גם כאלה, אך הן מעטות) מושתתים עיקר עמודיו של המקומון החדש, כמו העמודים באתרי האינטרנט, על בוקסות טקסט קצרות (דמוי בלוגיות) המוקדשות לאלף ואחד עניינים - מקצתם בעלי חשיבות מוניציפלית ומקצתם מלפפוניים (כבר פעמיים פותחת את הגיליון סקר בנושא הפלצות). ביניהן, ממש כמו באינטרנט, מקפצות המוני מודעות.

2. אין בו עלי מוהר, ולא תחליף לעלי מוהר

ב"העיר תל-אביב" אין שום רכיטוראי מיתולוגי בדרגתו של מוהר, ואף לא חפ"ש מתמיד כדרור בוס.

יש עשרות טוראים אלמונים וטוראיות פלמוניות, ואף את שמותיהם הלא-אומרים דבר-לאיש קשה לקרוא - המממגים גזרו כי יידפסו באותיות נג' סיות. טורי "הככירים יחסית" (תמר קרוון מצלמת ידוענים ומדברת בעיקר על עצמה, יהושע סימון כותב על הסכיבה האורבנית, אלון הדר מבקר מט ערות) זוכים להבלטה יחסית - לא לבירול. מבין שלושת הטורים, רק זה של סימון מספק תוכן וחור מרים למחשבה עמוקה (על כן תימחל לו שגיאית הכתיב המביכה - עדניות - בגיליון השני, והאש-מת המאיימת הממוחשב בגיליון שלאחריו).

עלי מוהר, אגב, זכה להיכנס לגיליון הראשון (גיליון 1373) כאחד המועמדים לתואר "האייקון התל-אביבי של כל הזמנים", גבר במקומות על חמי רודנר והפסיד ברבע הגמר ל'צ'י' (שזכה במשאל). נימוקי השופטים ("טאלנט וארבע אושיות" וגם רמי רוטהולץ, לשעבר כתב "העיר" הישן) מסגירים את האוריינטציה הצרכנית-בליינית של המקומון החדש: "ההויה שמוהר עסק בה נוגעת לקהל תל-אביבי מצומצם. [...] עלי כתב על תל-אביב רהויה. צ'י', לעומתו, הפך את תל-אביב לעיר שכיף לחיות בה. הוא זה שנתן לה את הפלאש" (שם).

3. אין דיגניטי, יש קשר בין ראיונות/כתבות לפרסומות

ואף אחד לא מתבייש בכך. להפך. הקמפיין למותג החדש פונה בגלוי למפרסמים. איך אומרת המודעה המבטיחה "למוצר שלך השיפה מקסימלית במחיר אטרקטיבי" (גיליון 1373): "יש פה חשיפה ב-CPT מטורף!" ואמנם, מספר עמודי המודעות במקומון החדש גבוה - יותר ממחצית עמודיו - אך החידוש, אשר דומתני כי אליו מרמזים בקמפיין, הוא בשימוש "יצירתי" בחסויות ופרסומת "סמויה". כך, למשל, המסע הפי-סאודרואנטרופולוגי של יולי לביא "בעקבות השבטים העירוניים" המרוכזים בכל מיני בתי-קפה ומסעדות, מתפקד (גם אם לא זאת היתה הכוונה) כמסע יח"צנות לעסקים השונים ("בא-צ'ו" בגיליון הראשון, מסעדת "24 רופי" בגיליון השני, ה"בראסרי" ברביעי); וכך גם ה"כתבה" של ליאור רדושיצקי (שם) על רחוב ירמיהו המתחדש, המתפקדת כמעין "עכבר העיר" וזאת של רחוב

ירמיהו, והכתבה (גיליון 1374) על שוק מעצבי העיר שהמקומון מעניק לו חסות, המעוטרת בת-צ' לומי חולצות הטי הפרובוקטיביות ("קיבלתי מצי-צה במכולת") שהוציא המקומון בשיתוף פעולה עם חברת TNT. שיתוף פעולה נוסף: אי-אפשר שלא לתהות בדבר הקשר בין הפרסומות לרשת המקומונים החדשה של שוקן המשודרות בערוץ 10, לבין ההחלטה להקדיש את כתבת השער (החני פנית) של הגיליון הראשון לאישיותו ולפועלו של ליאור שליין, "פצצת הלייט נייט" של הערוץ; וזה עוד לפני שקוראים ב"nrg מעריב" על ביקורם של שליין ומנכ"ל ערוץ 10 במערכת המקומון ערב פרסום הכתבה "במטרה לראות את הכתבה ו'לעדן' אותה במידת הצורך" (nrg "ברנדה", 4.2.07).

4. אין קשר בין צבעו הירוק של העיתון לאידיאלוגיה ירוקה

אבל דומה כי זה מה שהממתגים ביקשו שנח שוב. הירוק, כך אני קוראת ברף פלטפורמת המוצר של הממתגים, "משרה אופטימיות". הסטנדרים הי-רוקים המעוצבים המפורזים ברחבי העיר - בפרט כעת, בטרם עלתה בהם הלורה - משדרים דאגה לסכיבה (לא עוד ערימת עיתונים זרוקה). כמה וכמה מכתבי המקומון מרימים קולם, ולא בצניניות, נגד הצמד הוירשלוני ונגד עריצות המותגים - וכל זאת בתוך עיתון-מותג לא-חינמי שנברא למען המפרסמים ומקדם עצמו בעזרת

מפרסמים ומיני מרצ'נדייז וקמפיין מגלומני (רק תארו לכם כמה עיתונאים מצוינים אפשר היה לק' נות בסכום שהוציאה רשת שוקן על פרסום).

5. יש תקווה?

ובכל זאת, הגיליון השלישי (גיליון 1375, 2.2.07) שובר - או לפחות מעקם - את הקו של קודמיו. על שערו במקום בדרנים (שליין, קובי אוז) מתנוססת כותרתה של כתבה רצינית על בשלון המהפכה האורחית של עמיר פרץ, הטור האנטי-ממסדי של יהושע סימון צובר תאוצה, גם הטור "תשיג לי" מתברר כבעל פוטנציאל כשהוא נטפל לזן חלוץ ולשרי אריסון (בגיליון הראשון היה אופיו רכילותי, כאשר הוקדש לנינט טייב ופריד-תה מיהודה לוי). ככלל, נושאי הבירור, הדוגמנות והצרכנות נדחקים בו אל השוליים. ניתן למצוא בו כתבת תחקיר (אמנם שטחית וחוטאת בפרסומת סמויה לכמה גנים פרטיים) על מצוקת גני-הילדים בעיר, נושא ראוי למקומון לוחם, ובאגף התרבות מקורמים כותרים גבוהי מצת.

האם אפשר לחוות לאן הולך "העיר"? אפשר לומר בוהירות כי אותה רוח אנטי-אקספטיטית מנשבת, הגם אם לא בעוז, גם בגליונות החמישי והשישי. בגיליון השישי, למשל, ניתן למצוא אפילו כתבה מאת עדי עוז בסגנון גרוען לוי על פלסטינים קורבנות צה"ל, מלווה בתצלומים נוגדי תיאובן של נערים קטועי רגליים בכסאות גלגלים. עדיין, באגפים האחרים (של הגליונות החמישי והשישי) שוב אורבות לקורא מסעדותיה של העיר (כתבות מצחינות מיח"צנות על ה"בראסרי" ועל השף אבי קונפורטי הפותח מסעדה נוספת), קינוחיה, ידועניה, מוסיקאיה, אושיותיה ו - איך שכחנו - כדורגלניה. למה הדבר משול? אולי לאותו טועד שבע בבית-הקפה המעניק שקל למקבץ הנדבות. בעשותו כך הוא קונה את סילוקו ואף זוכה בבונוס: הרגשה טובה של מתקן עולם.

דימוי זה צץ אצלי אגב קריאת כתבת ההספר הרגשנית על מאירת-היהיבריא (גיליון 1377, 16.2.07), אותו אדם אומלל וטרופ דעת אשר סיפק לתושבי בועת לבת-ל"אבי את מנת השיגעון הרקורטיבי הנערץ כל-יך, מרחוק כל-יך, על הבורגנות, ולכתבני "העיר", נושא רומנטי לתשפוכת נרקיסיסטית. ■

חנוך מרמרי

חטיפי־תוכן מהונדס גנטיית

רבה גלגולים עבר עיתון "העיר" ב־26 שנותיו. מאז נוסד, באוקטובר 1980, עמדו בראשו 12 עורכים. בממוצע, כל שנתיים ומשהו התחלף עורך, לאחר תקופת כהונה קצרה מדי ביחס לציפיות ממי שאמור להיות מוביל רעיוני וסמן תרבות.

קצב חילופי העורכים העצבני טלטל את העיתון בין שינויי חוון תכופים ובעקבותיהם שינויי סגנון ותוכן. כל עורך־נכנס ביצע בעיתון, מיד כשגמר להיפרד מאנשי הצוות הקודם, שינוי וארגון מחדש, שפרם את השינוי והארגון מחדש של לפני שנתיים. בדרך־כלל, הרפורמות הללו לא הועילו להגדלת מעגל המצטרפים, אבל העמיסו על כתפי הקוראים הנאמנים תקופות הסתגלות ממושכות.

על אף זאת הצליח "העיר" לשמור על מקומו בחבילת המקומונים, כעיתון בעל אישיות חזקה ועצמאית. הישגו הגדול, המתמשך, של "העיר" הוא בכך שמיומו הראשון יצר זהות מלאה בינו לבין העיר. "העיר" ברא עיר במובן המושגי, עיר שהיא עולם של תרבות אורבנית, ספק ממש, ספק פנטסטי, ללא גבולות מוניציפליים, ללא צנרת, כמעט ללא גשמיות. היו עיתונים עירוניים – והיה "העיר".

"העיר". לא "העיר/תל־אביב". ההנחה היתה שעיר יש רק אחת וברור לכל מי היא, ואין צורך לנקוב בשמה – ו"העיר" הוא עיתונה. היו שטענו כי "העיר" ראה עצמו כישות אומניפוטנטית. לא כעיתון של העיר, אלא כעיתון שהעיר שלו.

למרות ההתפתחות הויגוגית – העליות והירידות באיכות תכניו, התחלופה המהירה של הצוות המוביל, השינויים התדירים בשמות הכותבים, עד שהיו לבלתי נראים – הקפידו העורכים לדורותיהם לשמר את הקשר המיתי בינם ובין העיר. בין אם מתוך מודעות לצורך החיוני בכך ובין מתוך אינסטינקט בריא, עורכי העיר השונים הבינו שאם המיתוס ייפרט לפרוטותיו, וביר הקוראים לא יישארו יותר מתעלות פתוחות ורו"ח על השמשה – הקסם יפוג. וכך טיפה העיתון כמה מדורים נצחיים, אי־אלו מבקרים מיתולוגיים, כותבים־כוכבים וציירים מחוננים, שמעבר לתרומתם הישירה שימרו את המורשת ויצרו רצף חוצה עורכים. רצף שהיה לעמוד התווך של העיתון.

במובן הזה, חוסר יכולתו של "העיר" לשמש בית לכותביו לטווח ארוך יותר (בין השאר – אבל לא רק – מסיבות כלכליות), היתה נקודת התורפה העיקרית שלו. ולכך נוספה קללת הסתלקותם של דודו גבע ועלי מוהר – יוצרים בולטים שהחלו לבטא את עצמם ב"העיר" מיומו הראשון והיו מזוהים עמו עמוקות (למרות שבגע רעה מדי פעם בשרות אחרים). "העיר" החדש הוא עיתון שחבורת כותביו ועורכיו מתחלפת עוד לפני שהקוראים התרגלו לנוכחותם. והרי זה כלל ברזל בעיתונות המודפסת הישנה: עיתון שלא מקיים קשר עם ורצוף עם קהלו, הוא עיתון שקל לוותר עליו.

החברה־הבת המפעילה את רשת המקומונים של "הארץ" נקרה אה בראשיתה "עיתונות מקומית" ובהמשך מותגה כ"רשת שוקן".

מבחינה ניהולית, "העיר" היה תמיד עיתון מעיתוני הרשת, וביצועיו – לטוב או לרע – השפיעו על תוצאות החברה. שלא כעורכים, המנהלים היו מחויבים לחברה, אבל תמיד הקפידו, בוודאי בהנחיית המו"ל, להשאיר את טיפוח והתוו של "העיר" ואת קביעת תכניו בידי המערכת. לקוראיו היה "העיר" עיתון יחיד.

עם השנים פחתה השפעת העורכים וגברה מעורבות המנהלה המסחרית בעיצוב דמותו של העיתון. המנהלים נאבקו בשוק קשה, שבו שלטו מקומוני "ידיעות אחרונות", שחולקו עם העיתון־האם וזכו לתפוצה אוטומטית רחבה, כיחס שבין "ידיעות" ל"הארץ". ברוח הזמן התרחבה מוטת הניהול וקו ההפרדה בין יצירת תכנים לשיווקם הלך והיטשטש.

גם המנהלים מזגזגים. מתמרנים בין מכירה בתפוצה נמוכה לחלוקה חיים בעלויות גבוהות. פסיקת הממונה על ההגבלים העסקיים, שעל־פיה אין מניעה ש"ידיעות אחרונות" יפיץ את מקומוניו כמוספים של העיתון הארצי, והידלדלותם של הלוחות המודפסים בעקבות שגשוג לוחות החינם שברשת, הביאה את מסורת הקיצוצים לנקודה שבה הדלדול בכוחות הכתיבה והעריכה ניכר בתוצר העיתונאי. קצב החלפת העורכים גבר, בתקווה מיסטית כמעט שאיכשהו יגיע המושע.

וכאן עשו המנהלים מהלך נועז – ושמא מר ונממה. לראשונה מאז הקמת הרשת, נכנסו כל מערכות העיתונים שלה לתהליך מיתוג. כבר בעצם ההחלטה נשבר כלל היסוד האומר שההנהלה יכולה להרחיק לכת במיתוג הרשת ככלי שיווקי, כל עוד היא שומרת על עצמאותו של כל עיתון ועל אופיו המיוחד.

מיתוג הוא כלי אגרסיבי, לא חדש ולא מהפכני במיוחד, המתאים למוצרים מסוימים, פשוטים לרוב, ומצליח לחולל הישגים בתחום השיווק הקשית. מותג חזק יכול למכור מוצרים חלשים, לפחות לתקופת מה. לעתים המותג הוא מרבקה על משקפיים, שמשלשת את מחירם, ולעתים שם מסחרי חזק שהיחס אליו רגשי, ויכול לקדם מוצרים שהתיישנו, כבדוגמת מותג הפרה של "שטראוס־עלית". חברת המיתוג Open מתגאה באופן שבו הפכה כמה פיצוציות מכולגנות לרשת המרכולים המתוקתקת AM-PM.

אלא שעיתון איננו חטיפי ורשת עיתונים אינה רשת פיצוציות. אפשר להבין (ולהעריך) את ההיגיון שבכניית כללים אחידים להצגת כל סניפי AM-PM, כך שלקוח ויכל להזדמן לכל אחד מהסניפים ומיד להרגיש בבית ולהגיע אל המדף הנכון. אבל אותו היגיון לא פועל על קורא המקומון הצפוני (או הדרומי). כל אחד זקוק לעיתונו, גם אם הוא מבולגן ולא פורץ גבולות – ואין שום צורך בהאחדת עיתונו עם העיתונים האחרים.

עקדת "העיר" אל מזבח המותג והענקת השם "העיר/תל־אביב" ליצור החדש, דרדרה את מעמדו לדרגת סניף של פארם. ולכך עוד נוסף מסע פרסום מגמד, האומר "כל עיר והעיר שלה". כלומר, יש לנו סניפים בצפת וחולון, בתל־אביב וקריית־מוצקין. "העיר", לבה רוחה של התקשורת המטרופוליטנית, שרגליה בסצנה, ראשה בשמים ולבה בכרכי העולם, היה לחטיפי־תוכן מהונדס גנטית. קמפיין שעל־פיו המקומיות הנמוכה ביותר, איזו מלת עגה מקומית, אינפנטילית, סודית, היא הדבק הקהילתי המלכד. "הפג'ען תוקע אֶשתנור במפלצת". וואו, איזו שפה מדליקה יש לירושלמים הגזעיים האלה... ועכשיו מורידים גם את התל־אביביות לדרגת שיר השכונה וגם לה הרביקו איוה

משפט סודי: "נהג, יורד לכלבים?". מה הם רוצים ממני. תנו רגע שקט. "העיר" סניף תל־אביב עוצב ונבנה מחדש, במלוא הכישרון והכוחות המקצועיים שנמצאים במשרדי המיתוג והפרסום. וסימתו החדשה היא אובר־דואינג על כלום: עיצוב יתר, הפקת יתר, תכנים דלים. כביכול תשובה למתקפת הטלוויזיות והאתרים החתרניים ומגזיני השוליים – ובעצם סרק.

"העיר" עבר גם השתלת פנים. בקלות ויתרו המממגים על הצינוי התנ"כי "לא תיגע בלוגו, גם אם הוא מכוער". הכל גוהץ בעיצוב מחדש; הכל משוכלל, וירטואוזי, צונן ורצוף עזרי עריכה. לרגע מרשים במקצוענות הצורנית אבל די מהר מעיק בטרחנות שבו. לכאורה ניצול נכון של כלי העיצוב החדשים ואופנות מגזיניות ערכניות, ובעצם מפגן ראווה מכני. קליפה שתתקשה למלא עצמה תוכן.

מעיתון של עורכים וכותבים נעשה "העיר" החדש לעיתון של מפיקים. המציאות של קופירייטרים. המוצר החדש מכיל בתוכו את שבעת החטאים של "התוכן ההפקתי": קיטלוג (מסעדה: לוקיישן, המוח, פז'ם, שכנים שווים, מרד הלארג'יות וכו'), מיפוי (דקונסטרוקציה של אבי ביטר, מודריך ל"כנופיית שלטון החוק"), מספור (כנופיית שלטון החוק; קצב 14, דניאל פרידמן 15), משאלי בזק ושאלונים סורדניים ("אילו יכיר לת לחיות בים, באוויר או ביבשה, מה היית בוחר?"), דירוג (הפיפל־מיטר של "העיר", כולל מדר ופי־לוח), הצטעצעות ("רוצים לדעת מה זה חקלאות גרילה? דפרפו לעמוד הבא"), והתחכמויות (אינ־ספור, גם בפורמט: תשיג לי את... משה דץ שלא מתראיין, על פני עמוד שלם). היצור החדש נראה כגיבורו של ריי ברדבורי ב"הזנוב": די.אן.איי של

מעיתון של עורכים וכותבים נעשה "העיר" החדש לעיתון של מפיקים. המוצר החדש מכיל בתוכו את שבעת החטאים של "התוכן ההפקתי": קיטלוג (מסעדה: לוקיישן, המוח, פז'ם, שכנים שווים, מרד הלארג'יות וכו'), מיפוי (דקונסטרוקציה של אבי ביטר, מודריך ל"כנופיית שלטון החוק"), מספור (כנופיית שלטון החוק; קצב 14, דניאל פרידמן 15), משאלי בזק ושאלונים סורדניים ("אילו יכיר לת לחיות בים, באוויר או ביבשה, מה היית בוחר?"), דירוג (הפיפל־מיטר של "העיר", כולל מדר ופי־לוח), הצטעצעות ("רוצים לדעת מה זה חקלאות גרילה? דפרפו לעמוד הבא"), והתחכמויות (אינ־ספור, גם בפורמט: תשיג לי את... משה דץ שלא מתראיין, על פני עמוד שלם). היצור החדש נראה כגיבורו של ריי ברדבורי ב"הזנוב": די.אן.איי של

ערוץ הבידור שהתערבב בזיעה של "שיראבלוג" ובנוזלי הגוף של מלאכס. טעות להניח שהעיתונות הכתובה זקוקה היום ללהטוטים. להפך, בעולם כאוטי היא צריכה לייצר עוגנים של בהירות פשוטה – ומעניינת. אין צורך לנהל קרב פתטי נגד הקליק או היוזופ. אם מישוה כבר מחזיק עיתון ביד, תנו לו לקרוא בשקט, לספוג משהו. תנו לתוכן הממשי לדבר. החיו את הסיפור הטוב. את הדעה המלומדת.

הפוסט־מודרניזם אוכל את זנבו – באין סולם ערכים מוסכם, ממציאים סולמות ערכים מזדמנים, אידיויטיים, חסרי פשר, מלעיגים על עצמם. אולי לא מאוחר לצעוק: די למידע הטפל שאתם מציפים אותנו בו. בלאו הכי כולנו מבוססים באוקיינוס הזבל שברשת. די לדלדול בחוויית הקריאה: די לחשוב שאנחנו מפגרים!

למען ההגינות, יש לציין ש"העיר" לא לבד. גם מוסף "סופשבוע" של "מעריב" נדבק באותה מחלה. וגם עיתון הבית שלי, "טיים אאוט", משתעל קצת. זה אכן גל נוסף של שפעת המדיה העולמית. אבל יש נגדה חיסון יעיל ובטוח, שהוא בהישג ידנו.

ייתכן שמלאו ימיו של "העיר" הקודם, נוחו ערן, והוא סיים את שליחותו. אבל אני חושד שמא קיצרו את דרכו לבית־העלמין. אם להיות אופטימי, נשארה תקווה קלושה שזהו עוד אחד מן הזיגוגים בדרכו העקלקלה של עיתון הרגל העירוני. התקף עצבנות תקופתי, אופנתי, שיום אחד יתגלה במערומיו. זיג כבר כאן. אולי בכל זאת יבוא גם הזג. ■

חנוך מרמרי, עורך "העיר" בשנים 1980–1984, כותב היום טור שבועי ב"טיים אאוט"

כמה מידידינו הטובים ביותר

גם המצליחנים שבין העיתונאים הערבים המועסקים בתקשורת העברית, חשים שעליהם להתאמץ קצת יותר

נורית קנטי

ל

"אני התקבלתי לטלוויזיה כשהמדינה עוד הייתה 'שפויה', מספר רפיק חלבי, שהחל את דרכו העיתונאית בשנות השבעים בטלוויזיה הישראלית. 'כשעברתי שם קיבלתי את כל הגיבוי המקצועי. פעם אריק שרון טען נגדי מעל בימת הכנסת שאני לא מקצועי; חברי ומנהלי חיפו עלי וגיבו אותי מקצועית'. לדברי ג'קי חורי, כתב 'הארץ' בגליל המערבי, 'זה יוצא דופן שהצלחתי כערבי. אמנם כברנז'ה ההתקרמות שלי נחשבת הגיונית, אבל זה שאני מצליח להישאר נחשב להצלחה'. 'אני מרגיש סיפור הצלחה', מספר פאיו עבאס, עיתונאי זה שלוש שנה, שכחצי השנה האחרונה ישב בבית לאחר שהתפטר מעבודתו ב'ידיעות אחרונות' בעקבות מאמר שכתב העורך רפי גינת במהלך המלחמה, ושעבאס ראה בו הסתה לפגיעה בחפים מפשע בלבנון. 'היתה תקופה ממושכת שהייתי היחיד. הייתי כתב גל'צ' לענייני ערבים. הכירו את שמי מהעיתון. הייתי סיפור הצלחה כערבי בעיתונות הישראלית, ומה שקרה לי, ההתפטרות שלי בעקבות מאמר העורך, יכול היה לקרות גם ליהודי שאכפת לו מזכויות אדם, ואינו מבטל את תחושתו'. בין המרואינים לכתבה זו, רק שניים העידו כי כלי התקשורת שבו הם עובדים הוא שפנה אליהם, וכלי יוצא מן הכלל הם מעידים כי לפחות בתחילת הדרך, הרגישו שחובת ההוכחה המוטלת עליהם גדולה בהרבה מזו של חבריהם היהודים.

"אני יודע שאני צריך לעבוד קשה יותר ולהיות טוב יותר מיהודים כדי לעמוד בתחרות עמם", אומר כתב השטחים של Ynet, עלי ואקר, וזאת למרות שלדבריו, במסגרת תפקידו, היותו ערבי מהווה יתרון ברור על פני מתחריו היהודים. "אני מקבל טלפונים מארגונים ומקורות מהשטחים, ובמקרה הזה יש לי יתרון – לא היו מתקשרים לכתבים עם שמות יהודיים כמו אבי ויוסי. הצלחתי אינה מעידה על הכלל, אבל כרגע זה משרת אותי. זה שלמערכות קשה להעסיק ערבים משמר את מעמדי ככתב מוביל בתחום שלי. הכי קשה עברתי כאשר באתר המתחרה (nrg) היה

פני שבועות אחדים פורסמה בעיתונים ידיעה שהוגדרה 'היסטורית': ערוץ 10 צירף לשורותיו את מגישת החדשות הערבית הראשונה. כמה ימים אחר כך פרסמו אתרי הברנז'ה כי בין המועמדים להנחיית תוכנית נוער בטלוויזיה יש ראפרית ערבית. כמעט ששים שנה אחרי שהוקמה המדינה, כל צעד קדימה שעושה אודה ערבי בענף מקצועי כלשהו זוכה לסיקור ולתדירות. דווקא בתוך התקשורת (העברית) עצמה, המעצמה השביעית, מגן הדמוקרטיה, ניתן היה לצפות שהשתלבות של עיתונאים ערבים תהיה חלקה וקלה יותר. אם משום מורכבות היחסים בין היהודים לערביי הארץ, שמשפחת חומר עיתונאי רב, ואם משום שעיתונות רב־תרבותית ורב־דוברית היא בעלת פוטנציאל להיות טובה יותר מעיתונות אחידה.

פחות מאחזו מכלל העיתונאים בכלי התקשורת העבריים המרכזיים הם ערבים, ובארץ פועלים כמה ארגונים שמטרתם לקדם את מעמדם. ביניהם 'אג'נדה', לקידום נושאים מרכזיים בתקשורת, ו'אעלאם', מרכז תקשורת לחברה הערבית-פלסטינית בישראל. נראה כי טיפין טיפין נפתחים השערים ופה ושם ניתנות הזדמנויות, או לפחות נשמעות הצהרות, על נכונות לקלוט במערכות התקשורת כתבים ערבים, אך נראה שהדרך עוד ארוכה. גם העיתונאים שכבר השתלבו במערכות אלה מרגישים ברובם שהם מצליחים בעבודתם, כיוון שהם עיתונאים טובים ולמרות שהם ערבים. הם לא מחפשים להיות סיפור ההצלחה של המגור, אך יודעים שהם נחשבים פורצי דרך.

כתב ערבי בתחום שלי". סלימאן אי־שפעי, הכתב בעזה של ערוץ 2, נענה להצעתו של שלום קיטל להצטרף למערכת לאחר שעיתון 'חדשות' נסגר. היום, לדבריו, הסטנדרט שהוא נבחן בו הוא עיתונאי בלבד, אך הוא לא מתעלם מהמציאות: "התסכול קיים. יותר קל ליהודי למצוא עבודה מאשר לערבי,

זה מצער עד כמה זה ברור, אבל זה כך. יש כעשרים אחוז ערבים במדינה, אז איפה העשרים אחוז ערבים בתקשורת? זה גורם לתסכול גדול בקרב העיתונאים הצעירים הערבים שחולמים להיות חלק מהתקשורת הישראלית. אני אומר שמי שבא בכיטחון וכישרון ומביא סיפורים – יצליח, אבל ברור שאם יהודי מזיע

כדי לקבל תפקיד, ערבי צריך לשרוף את עצמו כדי לקבל את אותה משרה". אין סיבה אחידה לקושי שבו נתקלים עיתונאים ערבים בדרכם למצוא עבודה בתקשורת העברית. לכאורה, ראשי מערכות ועורכים הכריזו לא פעם על נכונותם לקלוט עובדים ערבים, ובכל זאת, העובדות

מדברות בעד עצמן. "אנחנו פועלים כל הזמן כדי לקדם כניסה של ערבים לכלי התקשורת. למשל, ניצן חז, מנהל החדשות בערוץ הראשון, הצהיר בכנס שנערך לפני שלושה חודשים, שישלב ערבים במסגרת השיי נויים שיערוך בחטיבת החדשות, אבל בינתיים דבר לא קרה", קובלת מנכ"לית מרכז 'אעלאם', חנין זועבי. ◀

איור: בתיה קוליסון

תגובות

◀ עורך "ידיעות אחרונות" רפי גינת מסר כי "השיקולים בקליטת עובדים לידיעות אחרונות" הם מקצועיים בלבד ורק באחרונה נקלטה אצלנו כתבת ערבייה על סמך המלצה. מאז שנכנסתי לתפקידי, אף כתב ערבי לא פנה אלינו בבקשה להשתלב בעיתון, וממילא אף כתב ערבי לא סורב. פאיז עבאס התפטר מתפקידו רגע לפני שפוטר בשל אי שביעות רצון".

◀ מחדשות ערוץ 2 נמסר כי "ברור שראוי לשלב עוד כתבים ערבים במערכות החדשות, והחברה תפעל בעתיד לשילוב נוסף של עיתונאים ערבים. ראוי לציין שסלימאן אישפעי הוא מהכתבים הבכירים בערוץ 2 ובתקשורת בכלל. בנוסף ישנם עובדים בולטים נוספים שתורמים לעבודת חברת החדשות – המפיק ראוד אבראהים והצלם מוניס וחאלקה".

◀ מרשות השידור נמסר כי "עלי-פי מדיניותו של המנכ"ל החדש, ברדיו ובטלוויזיה נעשים מאמצים לשלב אנשי תקשורת מהמגזרים השונים, לרבות המגזר הערבי. לשם כך פתחה רשות השידור קורס כתבים ועורכי חדשות. בכל מקרה, על העיתונאים לעמוד בקריטריונים מקצועיים, גם אם מונהגת העדפה מתקנת". כן נמסר כי "ניצחון, מנהל חטיבת החדשות של הערוץ הראשון, השתתף בכנס של ארגון 'אעלאם' והציג את הרעיון לצקת במהדרות 'מבט' כתבות יזומות, לצד שילובם של בעלי טורים ואנשי ציבור מן המגזרים השונים. נושא זה עדיין מצוי בבדיקה וברגע שיהיה מוכן, יינתן במסגרת זו ביטוי גם לנציג המגזר הערבי ובלבד שיעמוד בקריטריונים המקצועיים".

◀ מ"חדשות 10" נמסר כי "עיתונאים ערבים מתקשים מאוד להיקלט במערכות התקשורת בישראל, כמו גם עיתונאים יהודים. מדיניותנו בהעסקת עובדים היא לקחת את מי שהכי טוב במסגרת התקציבית הנתונה. מגישת החדשות הערבייה שנבחרה ל'חדשות 10' באה לאורישנים למגישי חדשות שהיו פתוחים לכולם. הם לא הוגדרו למגזר הערבי אלא נתנו הודמנות שווה לכל מי שניגש ללא הברל מוצא. העסקתה אינה יריית הפתיחה לשילוב של בני מיעוטים נוספים, אלא יריית המשך לעובדים ערבים שמועסקים בחברה בשנים האחרונות.

ב'חדשות 10' עובדים צלמים, מקליטים, תחקירן, מפקח, מפקח טכני, וכעת גם מגישה בני המיעוט הערבי. כולם מצוינים בתפקידם ולכן מכהנים בהם ללא קשר למוצאם".

◀ תגובת "מעריב" לא התקבלה עד סגירת הגיליון.

סייד קשוע, "הארץ": המדינה גזענית - וכמוה התקשורת, בעלת תפיסה מיינסטרימית. קשה להם לעכל את השונה. התקשורת פונה למיינסטרים ומנסה למכור, וערבים הם לא סחורה חמה, בטח לא במדינת היהודים

כותב כמו שאני כותב, כי אלה הם החיים שלי", אומר סייד קשוע, "אני בן אדם, בעל אבא וערבי, בסדר הזה. מבחינתי אני כותב סיפורים וזה לא בא מהמקום הלאומני. אני מקווה שאנשים לא קוראים אותי כי אני ערבי, ולא לא קוראים אותי כי אני ערבי, אלא שהכל תלוי באהבת או שנאת הכתיבה שלי".

העיתונאים הערבים נתקלים לא פעם בגילויי זעם או חיבה, שקשורים ישירות למוצאם. "פעם, אחרי חייל לופי אש עם החיובאללה, נשלחתי לבית של משפחה שכולה, ואחד מבני המשפחה אמר לי שצריך להרוג את כל הערבים, לחסל, וכו'. אחד מקרובי המשפחה שאל אותי לשמי ומקום מגורי, וכשענית לו הוא ביקש ממני לעזוב את הבית. דברים כאלה קורים הרבה", מספר ג'אלל בנא. "כשהייתי כתב צפון", מספר פאיז עבאס, "היה לי קושי לכסות את היהודים. אפילו כש כתבתי על סכסוכים בין חילונים לחרדים החילונים רצו להרביץ לי. נתקלתי הרבה מאוד בקשיים וקוללות על רקע גזעני, אבל המשכתי לעבוד. עם הקוללות הסתדרתי ולא היו לי רגשי נחיתות – שדופקים אותי כי אני ערבי. היו חברים ערבים שהתעצבנו שאני תולה כביסה מלוכלכת אצל היהודים". "אני מקבל טלפונים של צופים מעוצבנים", מספר סלימאן אישפעי, "אבל גם באים לפגוש אותי אנשים וללחוץ את ידי, מתוך הערכה וכבוד".

כתבי חינוך, רווחה וצבא ממוצא ערבי עדיין אין, ורבים מכתבי השטחים הערבים ממתנים שהמצב הבטחוני יירגע והמערכות יציעו להם תפקידים או רחיים או ארציים. "אני נגד העמדה שערבי יסקר את המגזר. כמו שאני יכול לסקר כל דבר טוב כמו יהודי, כך ההפך", אומר ג'קי חורי. "במלחמה, לראשונה סיי קרתי משהו בטחוני ופתאום מצאתי את עצמי ליד שר הביטחון, אלופים וכתבים צבאיים. הרגשתי זר ומזר, אז ניגשתי לחבר יהודי שילמד אותי מהר את הדרגות של צה"ל. אני לא רוצה לסקר את הצבא כי אין לי רקע, אבל מבחינתי זה עניין של התמחות כמו כל תחום אחר ואני יכול ללמוד אותו".

שזה יוריד רייטינג הוא טיפשי. מה, אם ערבי ידווח על הרכבת הקלה בתל-אביב או הציבור יזופז? זה פחד מערבים, זה סיפור בטחוני: הערבים הם בעיה בטחונית ולא אורחים. במקום שהעיתונות תיאבק על שוויון אזרחי היא נלחמת על רייטינג".

כמוריד רייטינג או עלי תאנה, או סתם כעיתונאים מן השורה, מקרשים אנשי התקשורת הערבים את עבודתם ולפחות לדבריהם, אינם רואים את עצמם שליחים של המגזר הערבי. עם זאת, המוצא אף פעם אינו נעלם. "אני לא מהסס לנקוט עמדה וכשצריך להפנות אצבע מאשימה אני עושה זאת", אומר עלי ואקד מ"Ynet". "מי שיש לו בעיה שאני ערבי זו בעיה שלו, אני נהנה להתענג על טוקבקים שמקללים אותי", הוא מגחך. "בעבודה שלי יש אולי את הרחף הלאומי, אבל זה לא הרבר המרכזי שמניע אותי, אלא העיתונות שבדבר, הרצון לחשוף ולהניע אנשים לפעול נגד עוולות". פאיז

עבאס התפטר מ"ידיעות אחרונות", לאחר שקרא את המאמר של עורך העיתון: "גינת כתב שהוא מעדיף שיהרגו ילדים בלבנון ובתנאי שאף ילד בגולני לא ייהרג. הקריאה שלו הרתיחה את דמי. מה שעשיתי זו התאבדות כלכלית, אבל יכול להיות שזה חרה לי יותר כערבי, ואני לא יודע אם כיהודי שמחויב לזכויות אדם הייתי נוקט אותו צעד קיצוני". "אני

פאיז עבאס

סלימאן אישפעי

רפיק חלבי

סלימאן אישפעי, ערוץ 2: התסכול קיים. יותר קל ליהודי למצוא עבודה מאשר לערבי, זה מצער עד כמה זה ברור, אבל זה כך. יש כעשרים אחוז ערבים במדינה, אז איפה העשרים אחוז ערבים בתקשורת?

לשכירת החומות בין יהודים לערבים, ובין מערכות התקשורת לערבים: "אני חושב שקהילה של למעלה ממיליון בני-אדם צריכה לטפח לעצמה תקשורת משוכחת. ההשתלמות שאנחנו עורכים, יש בה משהו מלאכותי, כי זה גם עניין תרבותי. ענייננו הוא שתהיה לקהילה הערבית עיתונות מקצועית משלה. אי-אפשר לומר כל הזמן 'שלו אותנו'. התקשורת הישראלית צריכה, כמוכן, לתת שוויון הודמנויות, אך יש צורך בתקשורת מקצועית בתוך הקהילה שתעורר עניין ושיהי גם מצד התקשורת הישראלית. כך יכתבו ב'כלי-אליעזר' גם על דימונה ולא רק על שפרעם, והעיתונות העברית תוכל להשתמש בעיתונות הערבית כמו שהעיתונות הערבית הישראלית משתמשת בעברית".

במסגרת המאמץ של מרכז "אעלאם" לקידום הערבים בתקשורת הישראלית, ערכו ראשי המרכז מפגשים עם מנהלי מדיות ועורכי חדשות. "הם מסבירים לנו שערבים מורידים רייטינג", אומרת זועבי, ומתברר שניציגי המגזר בתקשורת אינם מופתעים, אך לפעמים גם מבינים. "גם נטשה מוזגוביה מורידה רייטינג", אומר עלי ואקד, "גם לי קשה לשמוע מבטא שאינני רגיל לו, אבל הייתי רוצה שהרייטינג לא יהיה קדוש, שבייבנו שהתקשורת לא נועדה רק להכניס כסף. יכול להיות שלטווח הקצר ערוץ יפסיד כסף, אבל לטווח הארוך זה יעזור לדריקום כאן. בסוף הוא יתפוצץ, ואז יכזב על חטא וישאלו, 'למה לא שילבנו אותם'. חוסר השילוב פוגע גם במטרות של אנשי העסקים לטווח הארוך". "כשמתארים ערבי כמחבל, זה מעלה את הרייטינג, וכשמתארים ערבי כסיפור הצלחה או מצוקה – זה יוריד רייטינג", מאבחן ג'אלל בנא. לדברי רפיק חלבי, "אנשים מחפשים וזהו, תל-אביביות, מגניבות. חדשות רציניות נחשבות חדשות פלצניות. הרי רק לפני זמן לא רב ביקשו בקופת-חולים מעובד בעל שם ערבי להחליף את שמו, אז בטלוויזיה יגידו, 'כתבנו מוחמד עבר אלקארד?'. מצד שני, הטיעון

הערבי בארץ מבחינת התקשורת הוא נעלם; אנחנו לא חלק אינטגרלי מהשיח הלאומי. כמגזר אנחנו לא קיימים. פעם היינו בערוץ 1, אחר-כך סולקנו לערוץ לווייני. פעם ביום ישישי היה סרט ערבי. לפחות היינו ברקע, במוח האחורי, היתה מסגרת של ערבים, וכעת זה נעלם – ואז גם אנחנו נעלמנו והפכנו להיות גוש מנותק מהטלוויזיה ומהתקשורת".

אחת ממערכות התקשורת שפועלות לטובת שילוב עיתונאים ערבים היא מערכת "הארץ". זו השנה השלישית שהעיתון עורך קורס עיתונות לערבים ישראלים, בשיתוף עם מרכז הרצוג לחקר המזרח התיכון באוניברסיטת בן-גוריון. במחזור

הנוכחי לומדים 22 סטודנטים. "יש צורך לעשות הרבה בתחום המגזר הערבי, ומטרת הקורס היא לעזור איפה שאפשר. אנחנו מלמדים אותם, מעניקים להם כלים, המנרס שלנו הוא להכשיר ולא לתת עבודה", מספר יוזם ומרכז הקורס, העיתונאי צבי בראל. "יש קושי אובייקטיבי של השפה, ועל זה אנחנו מנסים להתגבר בקורס. המערכות הן בדרך-כלל קצרות רוח. הן רוצות מוצר קרוב למושלם עם מעורבות מינימלית. אולי צריך להשקיע יותר כדי לחנוך את העיתונאים המתחילים או להכשיר אותם בכתיבה עיתונאית. אנחנו מלמדים כתיבה עיתונאית ולא כתיבה עברית". לבראל רעיון שנשמע קצת מהפכני

"עברתי ב'מעריב' וזכיתי לפרגון", מספר העיתונאי ג'אלל בנא, היום יועץ תקשורת. "אחרי שנה בערך, בחג הקורבן, התקשר אלי אחד המנהלים. הייתי בטוח שהוא רוצה לברך אותי לרגל החג, אבל התברר שהוא התקשר כדי להזמין אותי לשימוע לפני פיטורים. פרי טרתי, עם עוד שמונה עובדים, ואחר-כך שמעתי את אמנון דנקנר בכנס כלכלי של המרכז היהודי-ערבי, אומר: 'כשיבואו אלינו כתבים ערבים טובים, אנחנו נפתח להם את הדלת'. כתבתי לו מכתב אחרי הנואם הזה ואפילו לא נעניתי. אני מאמין שכשעברו על הדי-שימה של העובדים והחליטו את מי לפטר אמרו שעל הערבי אפשר לוותר. אני כמעט בטוח שאם הייתי מוסקוביץ' או כהן היה פחות קל לוותר עלי". לד"ר ריו, הקושי קשור גם בפערים תרבותיים בין יהודים לערבים. "יש סטיגמות אצל שני הצדדים. בתקשורת יש ברור: אנשים לא יודעים איפה נמצאים יישובים ערביים מרכזיים, ובמגזר הערבי לא אוהבים את הכר תרות הצעקניות והסגנון של העיתונות הישראלית, שגם מקצין עוד יותר כשמדובר בערבים. ישנם הרבה ערבים מוכשרים אבל הם שואלים את עצמם מראש, 'למה שיקבלו אותי'".

סייד קשוע, פובליציסט וסופר, בעל טור פופולרי במוסף "הארץ", אינו מתרשם מהצלחתו האישית. "המדינה גזענית, וכמוה התקשורת, בעלת תפיסה מיינסטרימית. קשה להם לעכל את השונה. התקשורת פונה למיינסטרים ומנסה למכור, וערבים הם לא סחורה חמה, בטח לא במדינת היהודים". "הרי יש ערבים שעובדים בכל התחנות הבינלאומיות בסביבה וגם בני-בי.סי ודומיו, אז בשבילם מה מספיק מוכשרים ובשביל כלי התקשורת בארץ לא?"; מקשה פאיז עבאס. "ב'אלג'זירה אינטרנשיונל' כנאגלית, בסניף שלה בארה"ב עובדים שלושה יהודים, אחד מהם ישראלי. הם לא בדרקו בציציות, אלא לקחו אותנו על סמך כישוריו". סוהילה חראד, עורך ומפיק בטלוויזיה החינוכית 22 שנה, חושב שהקושי נעוץ בין השאר בהיעלמות הערבים כקהל יעד. "המגזר

מגיש הכסף

בשעת כתיבת דברים אלה, מעברו של רפי גינת מ"ידיעות אחרונות" לניהול חברת החדשות של ערוץ 2 ולהגשת המהדורה המרכזית שלה מוטל בספק רב. גינת עלול להישאר קירח מכאן ומכאן

בוע לפני הופעתו של עורך "ידיעות אחרונות", רפי גינת, בפני הוועדה לבחירת מנכ"ל חברת החדשות של הערוץ השני, נראה היה שמינויו מובטח. עם תמיכתם של מוזי ורטהיים, יולי עופר ואביגדור קלנר נראה היה שההופעה של גינת בפני הוועדה תהיה לפרוטוקול בלבד. גינת עצמו כבר החל לארוז את הפציו ב"ידיעות אחרונות" ובעיתונות התפרסמו ידיעות על התנאים שבהם ייאותר לקבל את התפקיד. דובר על מענק חתימה שמן ועל תביעות להגיש את מהדורת החדשות. את "כלבוטק" לא הזכיר איש; ברור היה לכל שימשיך להגיש גם אותה.

ההופעה של גינת בפני הוועדה שיבשה את התחזיות: היא הוגדרה "חלשה", וויתורו של גינת על "המענק השמן" ועל הגשת מהדורת החדשות לא חיזקה אותה. התביעה שהוצגה לו, שעם המינוי יפסיק להגיש גם את "כלבוטק", הוכיחה שעזרה מחברים חשובה אבל לא תמיד מכרעת. כל זאת בהנחה שהמידע הזה אינו מוצר של ספיין מכוון שנועד להזים את הרושם המוקדם שבחירתו מובנת מאליה.

עד למידע שדלף מהופעתו בפני הוועדה, נתפס המינוי של גינת כטבעי. המעבר האפשרי שלו לחברת החדשות לא נחשב למהפך גדול, ודאי שלא כמו מינויו לעריכת "ידיעות אחרונות" לפני כשנתיים. הטלוויזיה היא המדיום הטבעי של גינת ולא העיתונות הכתובה. ב"ידיעות אחרונות" האפילו עליו כתבים, עורכים, גרפיקה ומסורת עיתונאית רבת שנים; בטלוויזיה, העריכו, הוא כבר ידאג לכך שכולם יהיו מאחוריו. גינת כמנהל מחלקת החדשות נראה הגיוני יותר, נניח, מגינת עורך ערוץ 8, וחדשות ערוץ 2 מתאימות לו יותר מ"ידיעות אחרונות".

שנתיים כעורך ראשי של עיתון יומי הספיקו לו ולמע" בידיו. נסיבות הצנחתו המזוהה לתפקיד עורך "ידיעות אחרונות" שמורות עדיין אצל נוני מוזס, והפרשנות למינוי זה, כמו גם לפרישתו הקרובה ולממלאי מקומו האפשריים, היא דלה וספקולטיבית. היום כבר אפשר לומר שגינת לא תרם תרומה ייחודית לעיתון שערך אבל גם לא גרע ממנו. הוא לא נדרש לבצע מהפכות ונוהר שלא להטביע בו את חותמו.

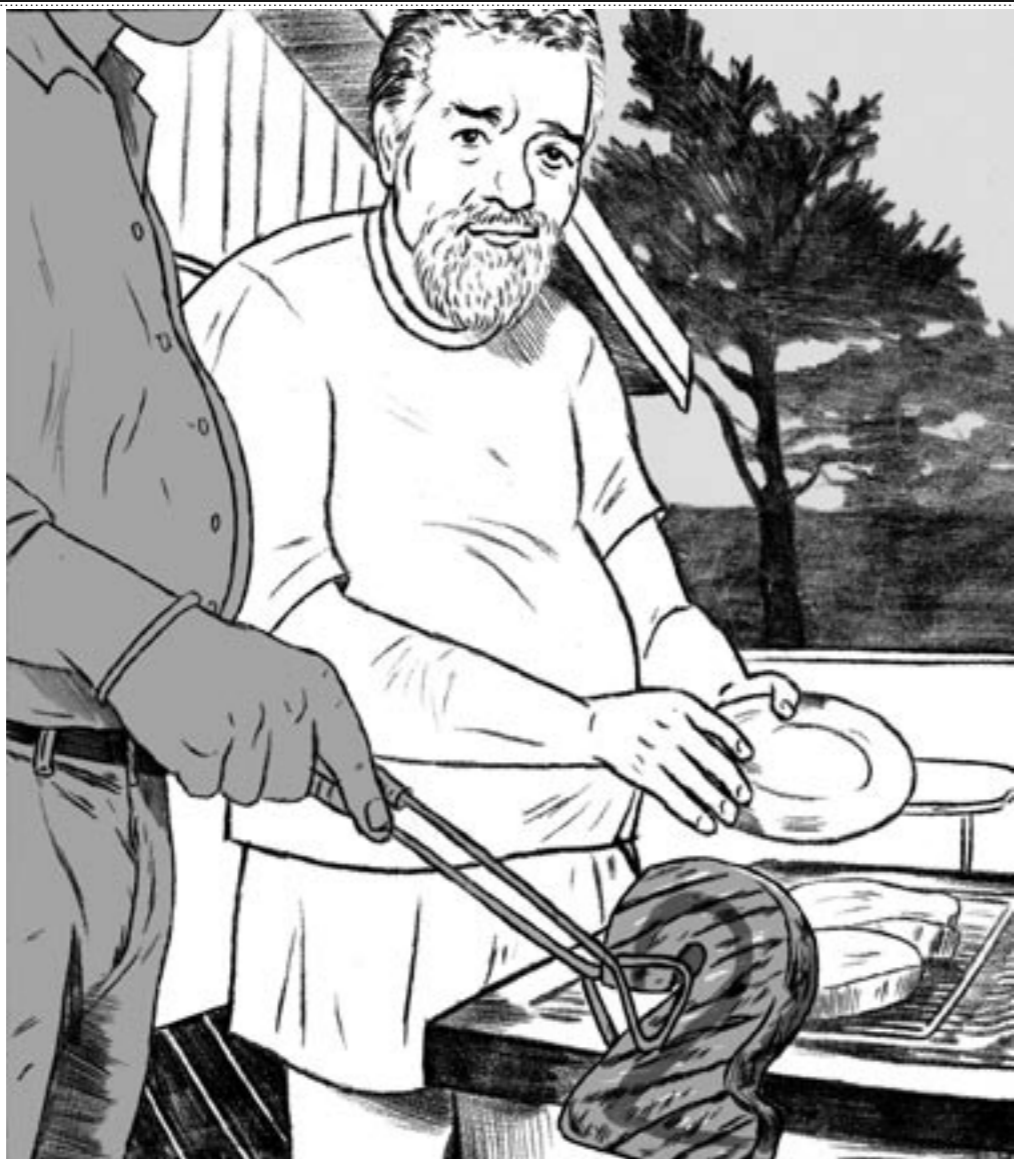
יתרונו הגדול כעורך היו יחסיו הטובים עם המו"ל, בני ביתו וחבריו. לא נכון לזלזל ביחסים כאלה. מו"לים כבר לא רוצים להפליג עם ספינת העיתונות שלהם למרחקים, הם מסתפקים בכך שלא תטבע. אנשים כמו גינת הם הקברניטים שהיו רוצים לראות על סיפונם בשעות כאלו. עורכים כגינת מבינים את מצוקת המו"ל, ערים

לדאגותיו החומריות ומשורררים מהבלים שעבר זמנם כמו "זכות הציבור לדעת" – ביטויים כאלה נשמעים היום אנכרוניסטיים לא פחות מ"יותר חשמל פחות עמל". רוב הבעלים של אמצעי תקשורת לא סומכים יותר על הבנת העורכים שהעולם השתנה, וההפרדה בין מערכת העיתון למחלקה המסחרית שלו כבר לא קיימת. הם רוצים להיות בטוחים שהחומה שחצצה בין הרשויות נפלה ואין כמו חבר טוב וממושמע להשגיח על כך בשמם.

בעלי ההון יכולים למנות עורך חלש או עורך חבר. חברות, על-פי כל קנה מידה, עדיפה על חולשה. מינוי חבר לעורך הוא איתות ברור לעובדים, רצונותיו ברורים מעצם המינוי. עורך כזה לא צריך להזכיר לראש הרסק מי הם חבריו של הבוס וראש הרסק פטור מלהזהיר את הכתב בשטח. אין צורך בצנזורה, כולם יודעים, כולם נוהרים וכולם מקפידים שלא להרגיז אף אחד. כולם, למשל, מבינים שמוטב לא לחשוף את הסיבות למינוי גינת לעורך העיתון הגדול במדינה וספק אם סיבות הפרישה שלו מ"ידיעות אחרונות" ייודעו. זה טיבה של מערכת שחבריה שומעים כל הזמן מפי משלמי המשכורת שלהם שאלה הם ימיה האחרונים של העיתונות. הם מאותתים לעובדים שכדאי לשמור על מה שיש ולא להיסחף לשטויות ילדותיות בשם "שליחות עיתונאית". קשה להאמין שכאן יקום מישהו כמו עורך ה"לוסיאנג'לס טיימס", דין באקווס, ויתפטר כי תקציב מחלקת החדשות שלו קוצץ. האחרון שיתפטר בגלל קיצוצי תקציב הוא גינת. קנאותו לתקציב העיתון היתה לא פחותה משל נוני מוזס, אבל למוזס לא די בכך. הידידות ביניהם נסדקה וסדק כזה ערער את בסיס המשרה שלו.

העלאת מועמדותו של גינת לחברת החדשות קשורה, אם כך, שוב בחברים ובחברות. ב"ידיעות אחרונות" אומרים שנוני מוזס היה מאוכזב מתפקודו של גינת. הוא, אולי, ישמח להיפרד ממנו אבל לא משיטת הזוג המזוהה שהמציא עם מינויו. חיבור של מספר שתיים עמלני ואגין כיואל אסתרון ומספר אחת קולני ונמרץ כגינת משרת ומתאים לאישיותו שלו. מוזס אוהב את החיכוך הבלתי נמנע בין השניים הכפופים לו ואת יכולתו לנצל חיכוך כזה לשליטה במערכת ללא טביעת אצבע מיותרת. בשעת כתיבת דברים אלה מוזכר שמו של יון פדר, עורך Ynet הנוכחי, כעורך ראשי של העיתון ומינוי אסתרון לעורך Ynet ככפיפות לפדר. לא ברור אם התסריט הזה אכן יתממש ואם אסתרון יסכים להשתלב בו לאחר שהצהיר לא פעם שיסרב לכהן שוב כמספר שתיים. מכל מקום, אפשרות החיבור בין

איור: דות גורלי

אנשים כמו גינת הם הקברניטים שהמו"לים היו רוצים לראות על סיפונם בימים אלה. עורכים כגינת מבינים את מצוקת המו"ל, ערים ומשורררים מהבלים שעבר זמנם כמו "זכות הציבור לדעת"

עו"ד יוסי עבאדי כמועמד מוביל. ככל הידוע בעת כתיבת הדברים האלה, עבאדי הציג לועדה משנת עבודה סדורה שהרשימה את חבריה. אונייהם של חברי ועדת החיפוש, יש להניח, לא היו אטומות גם לביקורת על מועמדותו של גינת. פורסם שאפילו מכירת אחזקותיו של חיים סבן ב"קשת" היתה קשורה, אם כי לא באופן בלעדי, להתנגדותו לבחירת גינת למנכ"ל.

זמנה של ועדת החיפוש אינו מוגבל, אלא שההתרוצצות המתקשרת סביב פעולתה לא תורמת לשקט הנפשי של עובדי ערוץ 2. כמו ב"ידיעות אחרונות" בתקופת גינת, גם בחברת החדשות בערוץ 2 אין סבורים שהיא זקוקה למהפכה; היא מובנית במהירות עצמה. המהפכה הפכה את החדשות לשואר ממלכתי וערוץ 2 מוכר את רוב הכרטיסים לשואר שלו. חדשות בטלוויזיה היום הן סוג של בידור, ובידור טוב זקוק לדרמה. אלא שדרמה דורשת תקציבים. בדרמה טלוויזיונית אין לגינת מתחרים. הוא יכול להפיק דרמה מסל של יותם הלפרין כמו מקוליפורמים בחומוס. אבל נראה שלא די בכך. הוא עלול למצוא את עצמו קירח מכאן ומכאן. ■

יוסי קליין ייסד וערך את "חדשות" ו"כל העיר" וכותב היום ב"הארץ"

הכפיל של "ארץ נהדרת"

ב

דיחה ישנה מימי ברית-המועצות סיפרה על פועל שבסוף כל יום עבודה היה יוצא מהמפעל עם מריצה מלאה קש. הרבר כמובן עורר את חשד ההנהלה, ומדי יום היו השומרים עושים חיפוש יסודי במריצה. אולם הם מעולם לא מצאו דבר מתחת לקש. בסופו של דבר, אחרי הרבה זמן, נשבר המנהל ושאל ישירות את הפועל מה הוא הבריח כל הזמן הזה מהמפעל. "את המריצות", הסביר הפועל.

מי שמבקש לכתוב על חדשות ערוץ 2 נמצא במצב דומה למדי לזה של מנהל אותו מפעל. כי איך אפשר לכתוב על הכלי שמעביר את עיקרו של בסיס הידע המשותף על מציאות היומיום, כאשר העין מרותקת כל הזמן למציאות הזאת? איך אפשר לראות את הכלי עצמו, שמתיימר להיות רק מתווך שקוף?

אם צריך לבחור רגע אחד מהזמן האחרון שבו אפשר היה להבחין בבהירות במריצה שמתחת לקש, היה זה ביום שבו החלה מלחמת לבנון השנייה. חדשות ערוץ 2 שידרו משרד מיוחד שעבר בין כתבים בשטח לבין אורחים באולפן ובצפון. אחד האורחים היה חיים הכט, שדיבר בשם תושבי הצפון. עם תנועות הידיים התוקפניות המוכרות שלו ועם הדיבור השוצף והמסתחבק, הוא הבהיר שתושבי הצפון כולם מוכנים לשבת במקלטים ככל שידרש, העיקר שהצבא יחטיף לחבאללה. מהאולפן דיברה אורחת אחרת, חברת הכנסת שלי יחימוביץ'. היא, לעומתו, אמרה שכדאי לשקול את הצעדים לעומק ולא חייבים להיסחף אחרי האינסטינקט המידי. העניין כאן הוא לא חילופי הדברים, מי תמך במלחמה ומי הזהיר, או כמה תמכו בכל עמדה. העניין הוא שמתוך הצמד הזה, חיים הכט מול שלי יחימוביץ', ברור מיהו הטלוויזיוני יותר.

המחוות החזקות, הרגש, החיזור אחרי העממי והדיבור בשמו – זה מה שעשה את המופע של הכט ליותר טלוויזיוני מזה של יחימוביץ'. אלה הדברים שהטלוויזיה אוהבת. אבל המחוות החזקות, הרגש, ה"עממיות" – הצירוף הזה גם מתייבש מצוין עם הקריאה למלחמה. יותר טוב מאשר, למשל, עם הקריאה לשלום, או סתם לאיפוק. הוא מתייבש כליכך טוב עם הקריאה למלחמה, שקשה לעצור ולשאול למה בעצם. תשובה שאי-אפשר לתת היא כזאת שמנסה, בדרך זו או אחרת, לומר כי העממי הוא "באמת" כזה. אי-אפשר לומר שהעממי הוא "באמת" משהו, כי הוא מורכב מאוסף הדימויים השחוקים והקלישאות שבתוכם פועלת הטלוויזיה, שואבת

מהם ומתחזקת אותם ברומנטית. כמובן הזה, זה בכלל לא חיים הכט שקרא למלחמה. זאת היתה הטלוויזיה עצמה. הטלוויזיה, כזכור, לא היתה לברה במלחמה. גם חברות מסחריות הודרו להביע תמיכה בלוחמים ובצבא. למה בעצם? כמובן: במלחמה כולם יחד. אבל כמו "העממי", גם "כולם" הזה הוא לא נתון סטטיסטי. היו אנשים שדיברו נגד המלחמה. מה תמיד יש כאלה. אבל אז הם פשוט לא שייכים ל"כולם". במלים אחרות, אולי נדמה ש"כולם" זה מה שמצדיק את המלחמה. אבל האמת היא שהמלחמה היא מה שיוצר יותר מכל דבר אחר את "כולם" בישראל, היא מעניקה לו קיום מוחשי עד כדי כך שגם בנק לא יחשוש להודות איתו.

וזה מחזיר אותנו לחברת החדשות של ערוץ 2. כאן, ב"כולם", נמצא החטא היסודי שלה, העיקרון שמקנה צורה פוליטית למה שאמור להיות מתווך שקוף. כי "כולם" הוא מצד אחד העיקרון הניטרלי של הרייטינג. אבל מצד שני "כולם", בישראל, משרטט מערכת מושגים פוליטית שלמה ותוכן פוליטי מוגדר: פוליטיקה רגשית, מכורה לזעזוע, ודוּעָה התחסרות ואהבה עצמית. זאת פוליטיקה טלוויזיונית לנוטה לימין – מושגים של "יחד" ו"כולם" שייכים מלכתחילה לימין – למרות עמדותיהם של אנשי הטלוויזיה, שברובם מן הסתם נוטים לשמאל. שמאל מבחינת תוכן, ימין מבחינת צורה.

בסרט תיעודי שהופק במלאת עשור לערוץ 2, נשאל יעקב אילון מה היה רגע השיא בקריירה שלו. התשובה שלו היתה מצמררת וברובומונ מובנת מאליה: זה היה רצח רבין – ימי השידור שבהם נקבע בצורה חותכת המעמד המוביל של חדשות ערוץ 2. מדינה שלמה ישבה מול המסך של ערוץ 2. אנשי הטלוויזיה מוזעזעים. אבל הטלוויזיה עצמה נהנית כאשר הם מוזעזעים. הרי זה החלום שמניע את חדשות ערוץ 2: מדינה שלמה מול המסך (ואם מסתכלים לאחור על אותם ימים: "היחד", "כולם" היה ראשית המחיקה של הרצח. באותה נקודה החלה להיעלם האפשרות לדבר על שלום – לדבר בפאתוס, בצורה חגיגית, מעוררת מחלוקת עזה – הדרך היחידה לדבר על שלום כעל פיוס, ולא כהליך בירוקרטי בטחוני. זאת עורמת ההיסטוריה: הנהי השמאלני לכאורה היה מכת המוות לשמאל).

אפשר לשאול: מה נשמט בגלל האהבה של חדשות ערוץ 2 לדרמה הרגשית, לזעזוע? נסינו מחשבתני: נווה, למשל, את הזמן והאנרגיה הטלוויזיוניים שהושקעו בתאי הורע של יגאל עמיר לעומת אלה שהושקעו, נאמר, בקיצוץ 30%

איור: רות גיילי

מהפנסיה של מרבית אזרחי מדינת ישראל. איזו פרשה חרוטה יותר בויתרון? איזו מוזהה יותר עם חדשות ערוץ 2? באיזו מהן אנחנו מזהים את השפה של חדשות ערוץ 2? הנה לנו מציאות שמודחלת מעבר למסך החדשות, מעבר למצעד האייטמים, הספינים, הפרשיות, השערוריות. מה שבאמת קורה בישראל, מעבר לכל אלה, הוא תהליך התפוררות אטי של כל שירותי ציבורי שפעם הסתמכנו עליו: מערכות רווחה, חינוך, בריאות, תקשורת ציבורית, אולי אפילו משטרה. אי-אפשר לומר שחדשות ערוץ 2 מתעלמות מהתהליכים האלה. מסקרים אותם – לרוב בגילויים הנקודתיים, השערורייניים, שלהם, אם כי לעתים גם בצורה עמוקה יותר. אבל מה שנותר מופלא מעבר לכל סיקור הוא האופי ההכרחי שהתהליכים האלה לובשים לעינינו. שמענו כל מיני סיבות: פעם זה ביבי, פעם זה פקיד האוצר, פעם הון ושלטון. כל הסיבות האלה מעידות רק על חלקיותן. לא זה מה שיכול להניע את תהליך ההתפרקות האדיר הזה, שמופיע כמו כוח טבע. השערה: אולי מה שמשלים את התמונה, הסיבה הנוספת, החסרה, הוא אובדן היכולת לדבר או לחשוב על אפשרות אחרת. אם כן, אזי זוהי בדיוק הסיבה שחברת החדשות של ערוץ 2 לא יכולה להראות לנו, כי היא חלק ממנה. היא חלק מהסיבה בפיהוק שמשרות עליה מלים כמו "מדינת רווחה", "הסדרות", "עובדים". אולי אי-אפשר לכתוב על חדשות ערוץ 2 בלי לחשוב על אולפן "ארץ נהדרת". מדוע בעצם תוכנית הבידור האקטיבית המובילה מתרחשת במסגרת אולפן חדשות? מדוע היא לא מתייחסת לחומרי האקטואליה ישירות, אלא רק בתיווך החדשות? הרי הרמיות של אנשי התקשורת בתוכי ניתן גם אלה שמעוררות את התגובה הרגשית הדלה ביותר, אם בכלל. אז מדוע הם שם? הם נמצאים שם כדי להתייחס אל המציאות: להזעזע, להתפלא, לא להבין – להיות זה

שמסתכל מהצד ולא מבין איך הדברים עובדים באמת, מין יפה-נפש שדבק בחוק היבש, או לפעמים סתם עיתונאי טמבל. אבל מה ש"ארץ נהדרת" מלמדת אותנו זה שבאופן משונה המבט הזה הוא חלק מהאובייקט שלו. קחו, למשל, את דמות הפוליטיקאי המושחת בתוכנית. רק מבטו הלא מבין של הכתב או המנחה הוא שמאפשר לשחיתות להופיע, לפי רוח בטבעיות, לשקוע בהנאה היצרית שלה (שחסרה כל-כך לכתב ולמנחה). אבל מה שחשוב יותר מכך: רק המבט הלא מבין והמוזעזע של העיתונאי הוא שמאפשר לנו, הצופים, לאהוב את דמות הפוליטיקאי המושחת. בלי "התקשורת" שם באמצע, זו אולי דמות מגעילה. בתיווך התקשורת היא נהפכת למקסימה. וזה בעצם מה שכבר אמרנו: הזעזוע הוא חלק מהסדר, מהשיטה, זעזוע קונפורמי לגמרי.

ואם כבר הזכרנו את "ארץ נהדרת", אי-אפשר לא להזכיר תעכב לרגע על השמועות בדבר מועמדותו של רפי גינת להחליף את שלום קיטל בניגול חברת החדשות של ערוץ 2. למרבה האירוניה, דמותו של גינת בתוכנית מבירה בעצם מה מתאים בו לתפקיד. הרמות הזאת בנויה כולה על ההנאה שבזעזוע: העויית הגופנית האוחזת בה עם הקריאה המודגת שת "סלי-מרי-לה". כאן ההסתכלות של "ארץ נהדרת" חדה וחודרת. תוכניות "כלבוטק" אכן בנויות על העיקרון הזה: החשיבות המעשית של העובדות משנית למידה שבה הן מתאימות לתבניות של דרמה רגשית, לתיאור רווי בתערוך בות של פחד, מיניות ולאומיות (ערבי צעיר מתחזה לטייס קרב ומפתה נשים, ערבי זקן מבטיח לגרש את השטן מנשים וחותר איתן על "הסכמים שטניים" – לשון גינת – של שעבוד מיני). כלומר "כלבוטק" כבר מציגה בגלוי את מה שבחדשות ערוץ 2 הוא עיקרון נסתר. השינוי, כמו תמיד, הוא אל היותר: יותר ערוץ 2 מערוץ 2. ■

ה"כולם" של חדשות ערוץ 2 משרטט מערכת מושגים פוליטית שלמה ותוכן פוליטי מוגדר: פוליטיקה רגשית, מכורה לזעזוע, וזרועה התחסדות ואהבה עצמית. זאת פוליטיקה טלוויזיונית הנוטה לימין למרות עמדותיהם של אנשי הטלוויזיה, שברובם מן הסתם נוטים לשמאל

נועם יורן הוא מחבר הספר "ערוץ 2 – הממלכתיות החדשה"

הם יורים גם בעיתונאים

”בנגב, ובמיוחד בבאר־שבע, יש תחושה שהכל מותר, במיוחד לעבריינים ידועים”.
ראיון עם ארצי חלפון, עיתונאי הפלילים של “כל הנגב” שרימון הושלך לביתו

צביקה גוטליב

צילום: הרצל יוסף

ארצי חלפון (מימין) ליד כלבתו ההרוגה

של כל כתב בתחום: “כתבי משפט, משטרה, פלילים – עבורנו זה טריוויאלי שמקבלים איומים. לא היה בזה משהו חריג”.

ובכל זאת, לא זכור מקרה אחר של השלכת רימון לבית של כתב.

הרס שטייף מסקרת מקומות שפויים, שזה מרכז הארץ. גם בוקי נאה חי במקום שעבריינים שומרים על סטטוס קוו מסוים. בנגב, ובמיוחד בבאר־שבע, יש תחושה שהכל מותר, במיוחד לעבריינים ידועים. הם הפכו להיות כמו טפולן. המון שנים הם היעדים הכי מרכזיים של המשטרה, ומסתובבים בבת־קפה ומסעדות כשהביטחון העצמי שלהם בשמים. הם מגלגלים סכומים אדירים של כסף. אז מה הבעיה לשלם למישהו עשרת אלפים, עשרים אלף שקל לתקוף מישהו?

אתה חושב שאחד ממושאי הכתיבה שלך לא אוהב את מה שהוא קורא?

אני כתב נושך, עצבני. יורה לכל הכיוונים. במקרה שלי אי־אפשר להצביע על מישהו מסוים עם משהו נגדי. זה יכול להיות גם משהו מלפני חצי שנה, מישהו שהשתחרר מהכלא. הסיקור היה שווה לכולם. אחד הדברים שמאפיינים אותי זה שאני לא מסמן מטרה, עברייני או שוטר. אני כתב, לא פרשן. אני מצייף עוברות, מביא ראיות.

יעל אדמוני, העורכת הראשית של “ידיעות תקשורת”, נמצאת מאז המקרה בקשר רציף עם חלפון: “אנו רואים את המקרה בחומרה רבה. מדובר בכתב שמאיום פיזית. המשטרה ממשיכה לטפל בנושא ואנו מקבלים דיווחים שוטפים. כמערכת, אנחנו מספקים לו את כל מה שנדרש. לרגע אחד ארצי לא אמר לעצמו שהוא לא במקצוע הנכון בגלל האירוע”.

כאמור, כחודש לפני השלכת הרימון ולאחר תקופה ארוכה של איומים טלפוניים, חווה חלפון נסיון תקיפה, שהוא משחזר בשיחת טלפון ממקום מושבו: “הייתי במשרד, יצאתי אחרי חצות. הגעתי הביתה, באתי להוציא דברים מהאוטו. אני רואה בחצי עין בסמטה חשוכה דמות ושומע צעדי ריצה. אדם עם כובע גרב, לבוש בחליפת טרנינג ויד מונפת באוויר עם משהו ביד, שמונף לעברי. אמרתי, אולי מישהו עובר עלי, אבל הבנתי מהר שהוא לא צוחק עלי. צעקתי: ‘בוא אם אתה גבר’. אני זוכר את האי־שונים שלו נפתחים. הוא הופתע. הוא קלט שלא עומד מולו פראייר. ואז הוא ברח”.

“אני מרגיש בתוך סרט”, הוא מוסיף. “סביר להניח שהוא לא הגיע במקרה אלי. הוא נשלח. אחרי זה היה חודש יחסית שקט שבו לא היו איומים”.

לדברי חלפון, איומים הם חלק משגרת עבודתו

מכוננית מאודה נמלטת מהמקום. למחרת נתפס זגורי נוסע במכונית שכנראה תאמה את התיאור. הוא טען כי המכונית אינה שייכת לו.

זגורי, אחד היעדים המוכרים ביותר של המשטרה באזור הדרום, היה אחד ממושאי הכתיבה הקבועים של חלפון בעיתון “כל הנגב”. ביום שישי שקדם לאירוע עמד זגורי במרכזה של כתבה גדולה שפרסם חלפון בעיתון, ובה סיפור מעורבותו לכאורה של זגורי בהלוואות ענק בשוק האפור.

“אני מרגיש בתוך סרט”

חלפון הגיע לדרום לפני כשש שנים “כדי לשנות אווירה”. הוא התגורר בערד, ואחרי־כך בבאר־שבע, והחל לכתוב במקומונים. מאוחר יותר שימש במשך שנתיים גם ככתב אזור הנגב של Ynet, במקביל לעבודתו ב“כל הנגב”. תהליך שיקום ארוך שעבר בעקבות תאונת אופנוע, שבה היה מעורב לפני כשנתיים, הביא לכך שבמסדרונות בית־המשפט בבאר־שבע עדיין מזהים אותו כ“הבחור הצעיר עם מקל ההליכה”, שנשאר עמו כ“מזכרת” לתאוונה.

מאז זריקת הרימון עזב חלפון את באר־שבע, ולא ניתן להשיגו טלפונית אלא באמצעות הודעה במוקד “ביפר”.

שנם עיתונאים שמקבלים את מנת הריגוש המקצועי שלהם מן השעות “בשטח”. בעולם התחתון, בפשיטות משטרה ובסיקור הצד האפל והאליים של החברה. האלימות הזו אינה אמורה להגיע לפתח ביתו של העיתונאי עצמו, אולם זה מה שקרה לארצי חלפון, כתב הפלילים, משפט ומשטרה של עיתון “כל הנגב”, המקומון הבאר־שבעי מרשת “ידיעות תקשורת” של קבוצת “ידיעות אחרונות”. חלפון עצמו הפך לאייטם בידיעות הפלילים לאחר שרימון רסט הושלך על ביתו שבבאר־שבע, בליל ה־14 בינואר. הוא לא שהה בביתו באותה עת, אך מהרימון נפגעה כלבתו ומתה. לבית עצמו נגרם נזק כבד.

השלכת הרימון לא היתה האירוע הראשון שבו ניסו עבריינים להפחיד את חלפון. חודש לפני כן ניסה רעול פנים לתקוף אותו בפתח ביתו, לאחר שקיבל איומים בטלפון במשך חודשים רבים. בימים שלאחר זריקת הרימון נעצרו יניב (ניבי) זגורי מבאר־שבע ויוסי בוחבוט מאשקלון, שניהם מוכרים למשטרה היטב (יוסי הוא בנו של פנחס בוחבוט, שנרצח על־ידי השוטר צחי בן־אור ב“פרשת פריניאן”). השניים נעצרו בחשד שהיו מעורבים בהשלכת הרימון על ביתו של חלפון. שכנים דיווחו למשטרה כי ראו

הגורמים. אבל אם אתה לא בשטח, אתה לא מביא את הסיפורים הטובים באמת, וגם אין כלי־כך חשק לעבוד. הכתיבה היא החלק המבאס בעבודה. הכי מעניין זה להשיג את המידע, לרבר עם מקורות, להיות בשטח.

אתה כרגע לא נמצא בבאר־שבע. איך אתה חושב שמעשיך מתפרשים עליידי הקוראים? עלי ידי מי שניסה לפגוע בך?

התבקשתי על־ידי המשטרה להישאר מחוץ לדרום כדי שהיא תוכל לסיים את החקירה. אני לא מסתתר. מצד שני, אני לא יכול לחזור לבית שלי כרגע. אני חושש לבטחוני, אבל לא מפחד, מפני שאני שלם עם עצמי. ידי נקיות. לא ביצעתי כל פשע. כשזורקים רימון לתוך הבית והכלבה שלך מתה, אתה מבין שאם אתה היית בבית היית נפגע, אולי אפילו קשה. כרגע אני עובר ומתאים את עצמי לנסיבות. מבחינתי זה בדיוק כמו לשכב בבית חולה בשפעת ולהמשיך לעבוד.

איך אתה רואה את אופן טיפול המשטרה במקרה שלך?

מפני שאני מכיר את מרחב הנגב, אני יודע מה נעשה בתיק שלי. זה מדהים אפילו אותי, לחיוב. מצד שני, צריך לזכור שמדובר בתיק קשה. קשה לפצח אותו. זה לא המקרה של ארצי העברייני נגד

“אני מתכוון לחזור”

בעקבות האירוע עזבת את באר־שבע. לכתב לא קל להתנתק מעבודתו. איך אתה מצליח למלא את תפקידך מרחוק?

אני עובר גם היום כל הזמן. כל השנים האחרונות עבדתי בצורה אינטנסיבית לא רק בשטח, אז החומרים עדיין מגיעים אלי ממקורות. אני מקבל סיוע מכל

עיתונאי התלבושת האחידה

רשים, כרטיס הביקור המובהק, חלון הראווה הבוהק, הוא להם בסך־הכל תחנה, תחנת מעבר, מקום שצריך להיות בו בשביל הרומה. נשכ שם שנה־שנתיים, נסכול את הרטינות של הזקנים המרוטים והמאוסים הללו נוסח בטלהיים, שינופו בנו על טעות דבילית כזו או אחרת שעשינו, ונמשיך במשימת כיבוש התהילה.

איפה הם ואיפה העיתונאים מסוגו של לרר. שהעיתון הוא ביתם השני; שמגיעים למקום העבודה ולא עוזבים אותו בתום שמונה שעות, כי הנושא מוצח; שמתלבשים כפי שצריך, כדי לכבד את המקום שנתון להם כבוד; שמתייחסים ביראה למלה הכתובה, לא מתיבישים לבדוק אם לא יודעים, לא נרתעים להקריש כמה דקות לשייבה בארכיון כדי לסגור פערים; לשגות מבחינתם איננה אופציה, ואם בכל זאת נפלה טעות, שהרי כולנו בני־אדם, הם נעטפים בכלימה, לעתים אפילו במרה שחורה. לא היה צריך לנוף בהם, בעל־פה או בכתב, כי הם היו מייסרים את עצמם בעצמם. והיום? טעות היא לא "ביג דיל". להפך, לעתים הם עושים מהטעויות משהו מעין סטנדרט־אפיקומרי, ממחזים את הטעות דרך משחקי מלים שנורא מצחיקים את החבר'ה. זה נקרא חוש הומור בריא, זה ראש פתוח, צעיר ורענן. הם, שטעו, ביוז את העיתון, לעתים הפכו אותו למשל ולשנינה – ממש לא מבינים את העניין. רע מאוד.

אני שוב רוצה לעצור ולסייג את עצמי. זה לא טוב לדבר בהכללות, וברור שלא כולם כאלה, וגם בתוך הקבוצה ההומוגנית הזו – עיתונאי התלבושת האחידה – יש יוצאי דופן, איכותיים ורציניים, שמן הסתם יט פחו קריירה עיתונאית מרשימה גם בראייה המקפידה של משה לרר. אבל ההבדלים בין או ועכשיו כלי־כך בולטים וכלי־כך מאכזבים. אין היום סבלנות. הכל צריך להיעשות במהירות, בהאפלאפ. מי שעורך חצי שנה ברסק החדשות, רואה את עצמו מתאים להיות עורך מוסף; מי שעבר שמונה חודשים ככתב מקומי באזור השפלה, משוכנע שהוא כבר בנוי להיות כתב לענייני מפלגות; ומי שעבר שנה־שנתיים ככתב בכנסת, נעלב עד עמקי נשמתו אם הוא לא מקבל טור אישי במור סף לשבת בתום התקופה הזו. שהרי הוא בשל, ויש לו כלי־כך הרבה מה לומר.

לא מעט מערכות נכנעות ללחצים של הצעירים חסרי המנוח, ומפקידות בידיהם טורים אישיים ונישות יוקרתיות אחרות. ואתה קורא ואומר לעצמך: לאן הגענו. אין עומק, אין השכלה, אין יכולת השוואה, אין השראה, אין יצירתיות, אין אפילו ניצוץ של ז'אנר חדש ומרענן של עיתונות מודרנית. ולעומת זאת, יש שפע של לכלוך ורכילות, של שפת רחוב והתחשבות, של ירידה אל מתחת לחגורה ורדידות.

וכשאני נפרד מעמית וחבר כמו משה לרר, ופורס בזכרוני את היי מים שעשינו יחד – כעמיתים במקום עבודה שאהבנו; כאנשי מקצוע שרצו להצטיין ולהתקדם אך תמיד ידעו שיש גבולות, שקיימת אתיקה, שהגינות היא אופציה וחמלה אינה מלה גסה; וגם כבני־אדם שיש להם נושאים משותפים לשיחה קולחת ומהנה מעבר לשוטף וליוס־יום – זה צובט ומייסר. ■

אבי בטלהיים הוא ממלא־מקום וסגן עורך "מעריב"

ני מודה שיש משהו מעט פתטי בהתרפקות שלנו, עיתונאים ותיקים, על מה שהיה בעבר. אני גם מודה שלא הכל בעבר היה מושלם, ולא אנחנו המצאנו את החשמל, וגם אנחנו לא היינו נקיים משיגאות, ולא רק מאיתנו יש מה ללמוד.

ואחרי שאמרתי את זה, אני חש חף לחלוטין ממילות הצטרפות כל־שהן כאשר אני נזכר בימים של משה לרר כעורך מדור הספורט של "מעריב" וכעורך מגזין "סגנון" של "מעריב", ומתגעגע. מאוד מתגעגע. בעולם התקשורת הישראלי של ראשית 2007 יש כמויות אדירות של כישרון, וכמויות מסחריות של הישגים עיתונאיים מסוגים שונים. אבל זהו עולם אחר לחלוטין ממה שהיה כאן לפני חמש־עשרה או עשרים שנה. חל כאן מהפך גדול בפחות משנות דור בכל מה שקשור לזהותו, אופיו ומבנה אישיותו של העיתונאי הממוצע.

קודם כל – הגיל. מי שהיה נכנס לפני עשרים שנה לרסק החדשות או לרסק הספורט של "מעריב", או "ידיעות אחרונות", או "הארץ", היה מוצא שם מגוון של עורכים בגילאים שונים, מרקע שונה, עם תחומי התעניינות לא אחידים, ועם תפיסות עולם שלעיתים גררו מלחמות עולם וזטא בינם לבין עצמם. היום, כשאתה נכנס לחדרי החדשות והספורט, נדמה לך שאתה נמצא בכיתת תקשורת של המכללה למינהל, או בקורס כתבים צעירים של גלי־צה"ל. כולם, או לפחות רובם, הם בשנות העשרים הראשונות לחייהם. עד כאן אין כל פסול. יש גם צעירים בני 22 או 24 מוכשרים בצורה בלתי רגילה וראויים לטיפוח ולהשקעה. אלא שכאן מדובר באנשים זהים. זה מדהים. עד כמה הם דומים איש לרעהו – במראה, בדבור, בצורת החשיבה. הם באים מאותו בית אולפנא, עולם המושגים שלהם מצומצם, גירוי הסקרנות שלהם אינו פורץ מעבר לתחומים מוגדרים בודדים. הם אשפי אינטרנט אך ממעטים לקרוא ספרים; הם מלכי הטריטוריה של "כוכב נולד" ו"לרקוד עם כוכבים", אך הם סולדים מתיאטרון; הם פורטים על מקלדת המחשב במהירות של קלדנית מקצועית, אך הם בוזים לפרטים הקטנים, ולא סבורים שיקרה אסון גדול אם תיפול טעות בתאריך או בהגייה הנכונה של שם המשפחה. אז יופיע שם משובש בעיתון, מה קרה? מלחמה פרצה? לא מתים מזה. אז לא יבדוק אם שנות כהונתו של אחד לוי אשכול כראש ממשלה הן אכן אלה שמופיעות בטקסט המקורי ששלח הכתב, שאגב הוא חבר שלהם מהתיכון בחיפה והם סומכים עליו. וחוזר מזה, מי זה האשכול הזה, הם רוטנים לעצמם, ומה זה כלי־כך חשוב להזכיר אותו. מי בכלל שמע עליו.

חלקם היו כתבים או עורכים מצטיינים בגלי־צה"ל, או ב"במחנה". חלקם סיימו בהצטיינות תואר ראשון בתקשורת באוניברסיטה או במכללה יוקרתית ויקרה שהוריהם מימנו, אבל כל זה לא הופך אותם אוטומטית או מיידית לעיתונאים עם תחושה של שליחות כפי שמשה לרר ורבים מהיושבים כאן היו. הם באים לעבודה, עושים את מה שצריך, וחוזרים לעיסוקיהם. מקום העבודה אינו בית להם ובחודרי החדשות והספורט והכלכלה של היום יושבים עורכות ועורכים שלא מעריכים במיוחד את התפקיד שהם עושים. מבחינתם זהו שלב ראשון בקריירה עשירה ומגוונת שהם מתכננים. חדר החדשות של העיתון, קודש הקר

לפגוע בצורה שכוז בעיתונאי בישראל. "אני מקווה שזה לא יקרה שוב, אבל אם זה יקרה, אני רוצה שיבינו שזה לא מזוין את העיתונאים מעבודתם. מקווה גם שהעברתי את המסר לעולם העברייני, ששום רימון לא עוצר את התקשורת מלעבוד, ואת הכתב מלכתוב. אני מתכנן לחזור. כרגע אני מחפש בית חדש בבאר־שבע", הוא מדגיש לקראת סיום השיחה. "אני חוזר לעניינים. מי שיש לו בעיה עם זה, יצטרך לאכול את הכובע ולהתמודד איתה". ■

צביקה גוטליב היה עיתונאי בגלי־צה"ל ו"הארץ", כיום סטודנט למחשבת ישראל באוניברסיטת בן־גוריון

ומה צריכה המערכת להעניק לו. "המקרה שלי מוכיח שכל המערכות צריכות לחשוב על הפן הסוציאלי של הכתבים הפליליים. אנחנו לא מתעסקים מדי יום בשמנא וסולתא. אנחנו מתעסקים עם הפסולת של החברה. בבת־משפט, אלימות, נסיונות חיסול. המערכות לא נותנות על זה את הדעת עם ביטוחים מתאימים, למשל. לתת לנו תחושת ביטחון כשאנחנו מסתכנים, כמו שיש תוספת סיכון לחיילים בחזית. אבל אני מאחל לכל כתב שתהיה לו מערכת תומכת כמו זו שבה אני עובד. קיבלתי תמיכה גם בפן המנטלי".

לדברי חלפון, למיטב ידיעתו מעולם לא ניסו

פלוני העברייני, עם קרבות רחוב ומלחמות. הטיפול במקרה שלי לא צריך להיות כמו טיפול בעברייני, צריך טיפול הרבה יותר נחוש.

כתבי פלילים נאלצים להתחבך בעבריינים על בסיס יומי, איך עושים את ההפרדה בין עבודה לחיים פרטיים?

לא צריכים להיות החברים הכי טובים. צריך לשמור על דיסטנס. אנשים שבאים במגע עם העולם העברייני, או עם לווים בשוק האפור, צריכים לצפות לאירועים כאלה. אבל ראש רשות או עיתונאי לא צריך לצפות למצב שזורקים לו רימון לבית. זה ניסיון להלך אימים, ולגרום לי או לראש עיר להסיט את עצמו מעיסוקיו. כולנו מבצעים סוג של שליחות. אני משמש פה כדי להציף עוולות ולנסות לפתור אותן, כמו ראשי רשויות. לזרוק עלינו רימונים ולתקוף אותנו זה ניסיון להשתיק אותנו. אם ראש רשות או עיתונאי יפסיקו את עיסוקם – העולם התחתון ניצח. מצד שני, אני תוהה למה לסכן את עצמי? אני במלכוד". ■ ■ ■

השבועות האחרונים הביאו את חלפון לגבש תפיסה רחבה לגבי מהות התפקיד של כתב פלילי,

עיתונאי לעיתונאי זאב

ניסיון לפגוע בחייו של עיתונאי על רקע מקצועי הוא לכאורה סיבה לליכוד שורות, אבל היה גם מי שניסה לטעון כי ניסיון הפגיעה בחלפון לא אירע בשל עבודתו העיתונאית. אורי בינדר הוא כתב "מעריב" בדרום ובעל טור במקומון "זמן הנגב", מתחרהו של "כל הנגב". ביום שישי, 19.1, סופו של השבוע שבת חילתו נזרק הרימון לביתו של חלפון, כתב בינדר בטורו ב"זמן הנגב": "השאלה הנשאלת היא, מדוע לא נזעקו העיתונאים להגן על העיתונאי ארצי חלפון, או מדוע לא הושבתה התקשורת לאות הודעות עם הקורבן של האלימות הזו? לפחות צריך היה לצפות לכינוס חירום של העיתונאים בדרום, להבעת מהאה קבוצתית [...] כלום לא קרה, והשאלה מתחדרת, האם עד כדי כך הפכו העיתונאים ל'אדם לאדם זאב' אחד ההסברים הוא, שכמה עיתונאים דיברו בגלוי על כך שאין מדובר בפעולות על רקע העבודה העיתונאית של ארצי חלפון, ולכן אין קשר בין המעשה השפל לבין עיסוקו של חלפון".

שבוע אחר־כך (26.1), בטורו האישי במקומו "כל הנגב", הגיב צביקה אלוש, ראש מערכת "ידיעות אחרונות" בנגב, לדברים שכתב בינדר: "ולך ארצי, אל

תירא ואל תיחח. היה חזק ושמור על עצמך. כולם איתך ברגעים האלה. ואם יש כמה זבובים טורדניים שניסו באחרונה לנצל את רגעי החולשה שלך כדי לעקוץ, ללכת רכיל ולהסתלבט על חשבונך – אל תתיחס. מרי נפש, נרגנים וגמדים, שמה שמניע אותם היא רק רוח של קנאה ונמיכות קומה, תמיד היו ותמיד יהיו. בשוליים, ארצי, בשוליים".

בשיחה איתו אומר אלוש: "אני חושב שבשלב הזה של החקירה, כשהמטרה סבר רה שזה (זריקת הרימון) קשור לעבודתו העיתונאית של ארצי, לא רק שזה לא קולגי־אלי לשרבט בעיתון שמועות על כך שמי שמנסה לחסל אותו מונע מסיבות אחרות, זה דבר חסר אחריות. חייו של ארצי בסכנה. רציתי לחזק את הבחור. הוא עובר תקופה קשה. עובר משבר נוראי, אישית, משפחתית, ברמה המקצועית. הוא חי בגלות, נרדף, חושש לחייו. בשלב זה לפרסם רכילות מרושעת – זה ממש לירות לו בגב".

הנסיגות להשיג את תגובתו של אורי בינדר לא צלחו. מהמטרה נמטר כי ניסיון הפגיעה היה ככל הנראה על רקע עבודתו העיתונאית של חלפון.

חיים הכט מתקן את ישראל

אחר שיצא למלחמת חורמה נגד הפזיזים והמבוססים בנהגים שבינינו ("דישיון להרוג", "קשת"); מצא שיטה חדשנית לביעור מגיפת הפשיעה שמאיימת על בטחוננו האישי ("הקרב על הבית", "קשת"); עזר לנו לברור "צדיקים" מ"רשעים" בין בעלי המקצוע המספקים לנו שירותי תיקון ("יצאת צדיק", "קשת"); ואף התגייס לאחרונה להציל את מערכת החינוך ואת עתיד ילדינו (שלטי חוצות, קמפיין ארגוני המורים), מאס חיים הכט – יחצ"ן בלתי נלאה של סדר ציבורי, כולבויניק טלוויזיוני ותופעה ייחודית בנוף התקשורת המקומי – ב"תיקונים" קטנים והחליט לערוך שיפוץ כללי לבית הלאומי.

כפי שמגדיר אותה הפרומו באתר הבית של "קשת", תוכניתו החדשה, "לתקן את ישראל", היא "סדרת תחקירים שמנסה לברר מה בעצם השתבש כאן ומה חייבים לעשות כדי להחזיר אותנו למסלול". בדומה לתוכניות תחקיר טלוויזיוניות אחרות, התוכנית סוקרת מיני "קלקולים" ישראליים טיפוסיים (כפי שהם מכונים במסגרתה), מנסה לעמוד על טיבם ולהציע דרכים ל"תיקונם": מה עושים עם האבטלה הגואה? עם בריחת המוחות? עם הטרור הפלסטיני? אולם במקום העניין ביוצא מן הכלל, האופייני לתוכניות ממיין זה – חשיפת מחדלים, רשלנויות, אי-סדרים וחריגות (מתוך קדם-הנחה שישנם כללים, נורמות של תקינות ציבורית שעל משמרן צריכה העיתונות לעמוד) – "לתקן את ישראל" תופסת את הקיים כולו כלא תקין:

המצב המדיני, סדרי הממשל, חלוקת המשאבים, מדיניות ציבורית בנושאים שונים וככלל, אופן התנהלותם של גופי השלטון, הצבא והחוק בישראל. למעשה, בשם אידיאל ערטילאי של מדינה מתוקנת שעליו לכאורה כולנו אמונים, יוצא הכט נגד הצורה הכללית של החיים הפוליטיים בישראל בעת הזו ותובע לערוך בהם רפורמה כוללת.

שליח הציבור

■ אם תיאורטית ניתן היה להפוך יומרה מגלומנית, כמעט מביכה, כמו זו לתוכנית שתקיים דיון רציני, מעמיק וביקורתי בבעיות היסוד של מדינת ישראל כיום, הכט נמנע מכך בכל מחיר.

מן הפרקים ששודרו עד כה קשה ללמוד דבר-מה על כלכלתה החולה של ישראל, משבר הייצוג בדמוקרטיה הישראלית ו/או, רחמנא לצלן, מוראות הכיבוש. גם "הפתרונות" שמקודמים במסגרתה, המובאים מפיו של "האיש ברחוב", מובנים מאליהם ואין בהם חידוש. ככלל, הצגת הסוגיות שעל הפרק פשטנית להפליא, ומתנהלת תוך הקפדה יתרה על כך שזו לא תחרוג ממישור האמיתות של השכל הישר, המוסכמות על הכל ונידונות באורח ממצה למדי בשיחת הסלון הטיפוסית של ערב שבת. מבחינת מבנית, התחליף שמציע הכט לתחקיר של ממש ניתן לתיאור כשילוב משונה בין "עובדה", "רואים עולם" ו"משפחה חורגת". בהתאם, רוב התוכנית מוקדש להשוואה מופרכת בין ישראל לאירלנד, שאמורה לשמש דגם למדינה בעלת נתוני פתיחה דומים ("אירלנד וישראל כמו הופרדו בלידתן"), שהצליחה לחסל את "משיכות היתר" הלאומיות, למדה לנהל את סכסוכיה כראוי והפכה בדין ל"נר של אירופה" בעשור האחרון. לא זו בלבד שההשוואה אינה קבילה מבחינה היסטורית ומבוססת על חצאי אמיתות ועובדות שגויות, אלא שאירלנד עצמה נראית בתוכנית כמו ברושור לתיירים: ציורית, קסומה ולא ממשית.

ברשימת ביקורת מן העת האחרונה כינתה אריאנה מלמד את סוגת התחקיר החיים הכטית הזו, המוצאת את ביטויה המשוכלל, השלם והי שאפתני ביותר ב"לתקן את ישראל", "טלרמ" גוגיה" (12.11.06, Ynet). כמי שעוקבת בעניין אחר הטלוויזיה של הכט בשנים האחרונות, דומנתי כי הכינוי אמנם הולם אך אינו ממצה,

וכי ייחודה של תופעת חיים הכט, כמו גם הסכנה שהיא טומנת בחובה, אינה בוילתו של התחקיר העיתונאי, להטוטי שכנוע פופוליסטיים וניפון ידיים. מה שמייחד את התוכנית החדשה הוא היומרה לפעול באופן אקטיבי ל"תיקון" ה"קלקולים" הנדרונים במסגרתה. כבר בתוכניותיו הקודמות טושטש הגבול שבין תוכנית טלוויזיה לקמפיין ציבורי, ובין קמפיין ציבורי להתערבות כמרשלטונית: באמצעות אתר האינטרנט של "יצאת צדיק" הופצה רשימה שמית, הכוללת פרטי התקשורת, של טכני אים שעברו את מבחן ההגינות אילה הכט ("פורום הצדיקים", "קשת"), במקום שמשדר העבודה הוא שידא לקביעת סטנדרטים של אמינות מקצועית בקרב בעלי מקצוע בישראל. את המלצתו ליישומה בישראל של שיטת הענישה האמריקאית – "Three Strikes" – שהוצגה ב"קרב על הבית", תרגם הכט לעצומה הקוראת לשינוי שיטת הענישה בישראל

(ועליה נקראו צופיו לחתום) ויצר לובי אגרסיבי לחקיקה בנושא. ובמסגרת מאבקו "לשנות את הסטטיסטיקה" של תאונות הדרכים, חילק לנהגי ישראל משאפים (לצורך מדידת אלכוהול בדם), ועודד אותם לרווח זה על עבירותיו של זה למערכת התוכנית, משל היתה "דישיון להרוג" מעין רשות לאומית, מטעם עצמה, לבטיחות בדרכים.

ב"לתקן את ישראל" צועד הכט צעד אחד קדימה: הצופים והגולשים מוזמנים להציע פתרונות קונקרטיים לתיקון המדינה ומובטח להם כי "בסופו של דבר תוגשנה לכנסת המלצות סדורות בנושאים רבים". הכט אינו מסתפק, אם כן, במתן עצות. לרדיו, עבודתו העיתונאית היא סוג של שליחות ציבורית, התובעת מעורבות פעילה, הן בצורה של קידום רפורמות ציבוריות, והן בצורת תיווך פומבי בין "הציבור הישראלי", שאת רצונו ואת צרכיו מתיימר הכט לבטא בתוכנית, לבין רשויות השלטון. אולם כאשר אלו מפגינות אוולת יד ו"אינן עושות את עבודתן כראוי" (מה שקורה רוב הזמן), יוצא הכט למשימה בעצמו, תוך עקיפה בוטה למדי של מנגנוני הייצוג המקובלים וההליכים הנחשבים לגיטימיים במשטר דמוקרטי.

מהפקרטיה לשלטון של מומחים

■ פתחה של התוכנית הראשונה בסדרה נראה הכט בחליפה כהה ועניבה – כולו רצינות כבודה – בלבו של אתר האבל הלאומי של הציבור החילוני בישראל בעשור האחרון: "בריוק לפני שבוע עמד כאן בכיכר דוד גרוסמן ונתן לנו בראש עם פטיש של עשרה קילו... מה קילו, עשרה טון!", מתנסח הכט בעדינות אופיינית, תוך שהוא מנופף בידי הנה והנה על רקעה של מוסיקה דרמטית. כהרגלו, הכט פונה ישירות למצלמה, טון דיבורו חגיגי, גימט קולו אומרת דחיפות, כמו מסמנת לצופים שמה שיתרחש על המסך הקטן בשעה הקרובה – בנפש הוא: "המדינה מתפרקת לנו מול העיניים... בגלל הנהגה חלולה, פוליטיקאים מושחתים, בגלל קומבינות אינרציה, בגלל רשימה ארוכה של מרעין בישי... ואני אומר לכם, אפשר לתקן את ישראל". האסתיטיקה של הדקות הראשונות מזכירה יותר מכל תשדיר חירום ממשלתי, ולא בכדי. יוצרי "לתקן את ישראל" עושים כאן שימוש מבריק בציבור בין מלחמת לבנון השנייה (כולל תמונות קרב המרחפות ברקע) לבין ה"מלחמה על הבית" שעליה, כאמור, מכריזה התוכנית. הציבור הזה, בהישענו על "משמעת הלחימה" של אזרחי ישראל, הופך את הדיון כולו, שבמרכזו סוגיות פוליטיות וחברתיות שנויות במחלוקת, ללא פוליטי. מטאפורת המלחמה מאפשרת להכט לייצר אווירת הסכמה, לנטרל ביקורת אפשרית כלפי היוזמות שהוא מקדם ו"לגייס" בפועל את צופיהבניה של התוכנית (שעוד לא הספיקו לפשוט את המדים) למבצע הטלוויזיוני להצלת המולדת: "בעקבות המלחמה והקלקולים שנחשפו, בפעם הראשונה בחיי השתי פחד. חרדה אמיתית לגורלה של מדינת ישראל. ועדות החקירה עניינן בעבר. השאלה האמיתית היא מה עושים מחר", מתוודה הכט, ספק בחשש, ספק בשביעות רצון. המלחמה, על שלל "קלקוליה", אינה רק המניע ליצירת התוכנית, אלא בראש ובראשונה הוכחה ניצחת לתזת ה"הפקרטיה" שהכט מקדם לאורכה, דוגמה מופתית למצבה המופקר של מדינת ישראל: "כשחלטורה חברה לאחותה קומבינה והצטרף הבן-דוד הפיף, התוצאה היתה הרת אסון". ישראל, אם כן, אינה דמוקרטיה כי אם שלטון של הפקרות. המלה "הפקרות" מופיעה כאן במובנה המושאל, המקובל בריבור: אי-סדר, העדר כללים,

פריצות. אבל הכט אינו מוטרד רק מתרבות ה"חלטורה" וה"קומבינה" ומן הבלגן הכללי. כבר בתוכניתו מ-2004, "בין כרכור לסינגפור", ששימשה דגם ל"לתקן את ישראל", הבהיר שעם כל הערצתו לסדר ולמשמעת השוררים בסינגפור (גם היא "תאומה שהופרדה בלידתה" מישראל), "דמוקטורה" – כפי שכינה את צורת המשטר הסינגפורית – אינה מה שהיה מאחל לנו. הבעיה האמיתית שלנו אינה ההפקרות אלא ההפקרה. רוצה לומר, מצבה המופקר של מדינת ישראל הוא רק סימפטום, תולדה של הפקרה ממושכת שמפקיר השלטון – מושחת ומסואב – את אזרחיו.

אולם, נאמן כתמיד לתפיסת עולמו הניאו-ליברלית, ממיר הכט את הדרמה הפוליטראדיפאלית של הריבון הנוטש, שעיצב בכישרון בחלקה הראשון של התוכנית, ברטוריקה של הקובלנה הצרכנית. במסגרתה של רטוריקה כזו, השלטון בדמוקרטיה ליברלית דוגמת ישראל הוא מין חברת אחזקה קבלנית שכל תפקידה לדאוג למים וזרמים, להחלפת נתיך שנשרף, ולתיקון הרוך הדולף עבור דיירי-אזרחיו של הבית-מדינה. הכט, "דייר" שאכפת לו, מרגיש בצדק מרומה: כבר שנים שחדר המדרגות מלוכלך, הביוב עולה על גדותיו וצחנה נודפת מכל פינה. אבל מבחינתו, אין טעם למנות חברת אחזקה אחרת, מכיוון שהן כולן אותו הדבר: "זו נבלה וזו טרפה", הוא מסביר את ההבדל בין מפלגות הימין והשמאל בישראל. "לתקן את ישראל" מעודדת את אזרחי ישראל להפסיק לחכות לרשויות השלטון, לקחת את העניינים בידיים ולנהל בעצמם את חייהם ואת הבית שהם מתגוררים בו: "קודם כל אנחנו צריכים לדאוג לעצמנו, בלי טובות מאף אחד". כמו המשפחה שבייתה משמש כאתר הצילומים של "יצאת צדיק", כל שלאל ידינו לעשות הוא לאתר את בעל המקצוע הנכון: להחליף את הפוליטיקאים המושחתים" במתקני קלקולים מומחים – אנשים אמנים ונקיים משחיתות" "מבחוץ" (דוגמת התעשיין סטף ורטהיימר, ששמו שב ועולה לאורך התוכנית), ולהמשיך עלינו מנהל טוב, שייקח את ה"מפעל" הצינוי הכושל ויהפוך אותו שוב לעסק משתלם.

הכט אינו נגד דמוקרטיה, להפך. תוכניותיו מקדמות תפיסה של דמוקרטיה ישראלית ומעודדות מעורבות ציבורית. אולם, למעשה, במסגרת תפיסה רדוקטיבית כל-כך של הפוליטי, והבנה אינסטרומנטלית וא-פוליטית של מושג המדינה, בחזונו של הכט לישראל מתוקנת לא נותר הרבה מן הדמוקרטיה: להשקפות אידיאולוגיות שונות אין משמעות, שאלת החוק אינה רלבנטית, אין צורך בהפרדת רשויות וכל צורה של מאבק על דמותה הערכית של ישראל כחברה נעשה מיותר. ■

טל ארבל היא דוקטורנטית במדעי הרוח ומסאית

מלחמת הווידאו הראשונה

תמונה לא יציבה, ניכר בה הרעד בידו של הצלם. אבל גם כך ניתן לראות היטב את הסיינייט CH-54, מסוק התובלה האמריקאי הגדול, משייט בשמים מעוננים, עד הרגע שפוגע בו הטיל. אחרי ההבזק הקצר, הלהבה המתלקחת ושובל העשן באות שישים שניות ארוכות של אימה עד שהמסוק הכבד נחבט באדמה סמוך לקו האופק ועולה באש על אנשי צוותו.

הפיקוד האמריקאי הסתפק כדרכו בהודעת דובר לקונית על שבעה נחתים שנהרגו בהתרסקות מסוק ב-7 בפברואר ליד אלקארמה, צפונית מערבית לבגדד. הכתבים הזכירו שזה היה המסוק הרביעי שאיבדו האמריקאים בתוך שבוע ימים בעיראק. אבל העולם כולו יכול היה לצפות באירוע באמצעות סרטון וידאו בן שתיים וחצי דקות שהופץ כעבור יומיים בידי "מכון אלפורקאן". המכון הוא זרוע ההסברה והתעמולה של "אומת האיסאלם של עיראק", אחת הקבוצות הנלחמות בצבא האמריקאי ובממשלה העיראקית, שמנסה נואשות לייצב את המדינה שריסק ג'ורג' בוש. סרטון הווידאו, המוצג בשורה של אתרי אינטרנט, כולל גם דיווח על קריאות "אללה אכבר" מפי מאות אנשים שצפו בהפלת המסוק ובמותם של 15 עד 20 "צלבנים" שהיו בו.

העיראקים אולי לא המציאו את הווידאו, אבל בשנים האחרונות הם נותנים לעולם קורס מרוכז בניצול המדיום לצורכי תעמולה ומלחמה פסיכולוגית. הפנטגון עושה אמנם מאמץ ניכר לצמצם את הדיווחים על הנפגעים, ובמשך חודשים ארוכים אף מנע צילום של ארונות הקבורה של חללי המלחמה בהגיעם לארצות-הברית, אבל בעולם החדש של הווידאו קצרה ידם של יח"צני הממשל מלהשפיע על תכני השידורים.

אם לפני שנים אחדות הודעו צופי קולנוע מתמונות מלחמה מציאותיות מדי בסרט "להציל את טוראי ראיין", עכשיו מוגשים להם תצלומים קשים שבעתיים, ולא בהפקה הוליוודית: מראה פניו של חייל אמריקאי המסייב בסמטה בפלוג'ה, ושניות אחדות אחריה נפגע בראשו מידיית צלף; האמר צבאי נוסע לאטו בדרך כפרית, ואחרי רגע עולה באש על יושביו ממתען צד רב עוצמה; שיירת משאיות תובלה דוהרת על כביש

ועולה על מארב מטענים; גופות של חיילים אמריקאים נגררות אחרי טנדר עיראקי לעיני קהל נלהב; עיראקי מניף את ראשו הערוף של חייל אמריקאי; וגם, חטופים שראשיהם נערפים בסכין מול המצלמה, עיראקים של שונותיהם נכרתות כעונש על שיתוף פעולה עם האמריקאים, וחיסולים לאור היום בשווקים הומים.

המראות הללו נחשכים אמנם מצופי הטלוויזיה בארצות-הברית ובמרבית מדינות המערב, אבל חלפו הימים שבהם מה שלא משודר בסי.בי.אס או בבי.בי.סי איננו מגיע לעיני העולם. שנת 2006 תירשם בהיסטוריה של המדיה כשנת הווידאו הגדולה, שבה כבשו הסרטונים את האינטרנט. רכישת אתר שיתוף הסרטונים "יוטיוב" בידי "גוגל" תמורת 1.65 מיליארד דולר העלתה לכותרות את מה שהסתמן עוד קודם לכן: מועדור מצלמות הווידאו, התפשטות הדור השלישי של הטלפונים הניידים, הפס הרחב ושיפור טכנולוגיית ההעברה של הפס הפכו את הווידאו לנגיש וזול, פשוט לצילום וקל להפצה באמצעות הרשת. ועוד לא הוכרנו את מצלמות האבטחה, המתעדות כמעט בכל פינה בעולם האורבני מעשי רצח ושוד, תאונות ופיגועים וגם מפגשים עסקיים, פליליים או רומנטיים שאיש לא היה יודע עליהם בעידן אחר.

הקביעה של מרשל מקלוהן מראשית שנות השישים ש"המדיום הוא המסר" מוכיחה שוב את נכונותה: טכנולוגיות הצילום מצד אחד וההפצה האינטרנטית בז'אנר החדש המכונה "שידור עצמי" מצד שני, הופכות את התקשורת למצמצמת שבעתיים, ובה בעת ממוססת סופית את יכולתם של גורמי שלטון ופיקוח (ע"ע צנזורה צבאית, משרדי ממשלה, רשויות שידור, מוסדות דת ומי לא) להחליט מה נראה. ובעיקר מה לא.

מלחמת וייטנם נכנסה להיסטוריה כמלחמת הטלוויזיה הראשונה, והתמונות משרה הקרב שפכו דלק על מדורת המחלוקת בציבור האמריקאי. "אם איבדנו את וולטר קרונקייט איבדנו את אמריקה", אמר הנשיא לינדון ג'ונסון אחרי שצפה בסדרת הכתבות של מגיש החדשות בסי.בי.אס מדרום וייטנם בשנת 1968. כלקח ישיר מכך הפעיל הפנטגון במלחמת המפרץ הראשונה, ובשלבים הראשונים של השנייה, מדיניות מתוכננת היטב של "ניהול המדיה", כדי לשלוט במידע שיגיע לציבור האמריקאי. אבל כאשר שקעו הגייסות בבוץ העיראקי, וחלפו שנה ועוד שנה – החדש

מציינים כבר ארבע שנים למלחמה – התברר שהמבצע האמריקאי הכושל היה למלחמת הווידאו הראשונה. תעמולת הווידאו זוכה לעדיפות גבוהה בקרב הארגונים הפועלים בעיראק. ב-2005 נלכד על-ידי האמריקאים אהמד עבאס ("אברשיבאב"), שעמד בראש אגף התעמולה של צבא המוג'אהדין, וקודם עקב הצלחותיו בתחום לתפקיד סגן ראש הארגון. הסרטונים שהפיק נועדו לא רק להמחיש לגולשי האינטרנט בעולם את חוסר יכולתם של האמריקאים לשלוט בעיראק, אלא היו גם אמצעי חשוב לגיוס לוחמים לארגון ולאיסוף תרומות. אבל מעצרו לא עצר את זרם הסרטונים מהשטח. במערכה הזו הפנטגון חסר אונים. ההצלחה באתרי האינטרנט האמריקאיים, על כך שהם משרתים את האויב ומגלים חוסר פטריטיות משווע, אינה מועילה. אתר liveleak.com

(לשעבר Ogrish), שהיה בין הראשונים שהעלו את סרטוני הווידאו של הארגונים העיראקיים, נותר נאמן למוטו שלו, "מגדירים מחדש את המדיה", שהחליף את הסיסמה הקודמת, "חושפים את המציאות". ומדובר לא רק בתצלומי מלחמה אלא גם בתיעוד מצולם ומזוויע של גופות הרוגים בתאונות דרכים וקטעי פורנו.

לא רק המורדים בעיראק מתעתעים באמריקה באמצעות הווידאו והאינטרנט: צילום הווידאו של ההוצאה להורג של סדאם חוסיין, שנעשה בחשאי באמצעות טלפון סלולרי של אחד הנוכחים, הפך לאחד מלהיטי האינטרנט הגדולים של השנים האחרונות. האיכות המטושטשת של הסרטון לא הפריעה להציג את סדאם כגיבור נחוש גם ברגע מותו, ואת השלטון הנוכחי בבגדד ככנופייה מורח תיכונית מפוקפקת – לא כממשלה של מדינה ריבונית.

ביאושם מנסים לעתים גם החיילים האמריקאים להטיל אימה ביריביהם בסיוע הווידאו: כך, למשל, הוצג באתרי אינטרנט קטע וידאו שבו נראה חייל אמריקאי טובל את קליעי רובהו בכשר חזיר, ומלווה את הפעולה בכתובות בערבית שמסבירות לצופה המוסלמי: מי שיחטוף כדור כזה – יזוהם ויישלח לגיהנום. אבל רוב הסרטונים הפרטיים

של חיילים, המועלים לאתרי שיתוף וידאו ומשולבים בבלוגים, משקפים את היומיום המאיים של סיורים באזורים עוינים, ומלווים בפסקול של נשימות כבדות של פחד, חילופי דברים עם תושבים והרבה קולות של פיצוצים וירי.

גם צילומי החיילים מדאיגים את הפנטגון: ברבים מהם מתועדת פגיעה באזרחים עיראקים שחשורים בשיתוף פעולה עם ארגוני טרור. הבי.בי.סי דיווח בשנה שעברה שמשרד ההגנה האמריקאי מפעיל חברות פרטיות כדי לסרוק את קטעי הווידאו ששולחים חיילים מעיראק בניסיון לצנזר אותם, אבל הקלות של העלאת סרטונים

לאינטרנט מקשה מאוד על פיקוח כזה. 97 דקות של סרטונים כאלה הפכו לסרט תיעודי על המלחמה בעיראק, "סרטי המלחמה", שזכה במקום הראשון בפסטיבל טרייביקה בקיץ האחרון.

מלחמת התעמולה בחזית עיראק היא רק ביטוי אחד למהפכת הווידאו העוברת על התקשורת. האינטרנט הוצג מראשית ימיו כאמצעי המולטימדיה המובהק, אבל רק עכשיו מתממש הפוטנציאל המובטח. אם בשנים הראשונות שלט הטקסט באינטרנט, ואחריהם שולבו יותר ויותר תצלומי סטילס, עכשיו שם המשחק הוא וידאו, וידאו ושוב וידאו. הפוליצר של העולם דובר הספרדית, הפרס על שם מלך ספרד, הוענק בינואר לראשונה ליצירת וידאו מקוונת: זכו בה השנה שני עיתונאים מקולומביה, אלבר גוטיירס רואה וקרלוס אלברטו ארגנו ארטס, שתיעדו באתר סמאנה.קום (semana.com) את סבלם של אזרחים מן השורה שנפגעו כתוצאה מן העימות האלים בארצם בין הממשלה לארגונים שונים וברוני סמים, ואת מאמצייהם להשתקם. במקביל נכבש גם עולם יומני הרשת: את מקומם של הבלוגים תופסים הוולוגים (וידאו-בלוג). אתר האינטרנט של ה"ושינגטון פוסט" שילב בראשית פברואר מדור חדש "על החיים", שבו מציג בכל יום אזרח מן השורה את עצמו, חלומותיו ותקוותיו. לא בטקסט, אלא בווידיאו. ■

מאמצים גרסה אחרת

תלונה של הורים מאמצים, שטענו כי הוצא שם רע לילדיהם, הסתיימה בפסק-דין חריף של מועצת העיתונות נגד "ידיעות אחרונות" ונגד כתביו

בפסק-דין שנתן באמצע פברואר 2007 בית-הדין לאתיקה של מועצת העיתונות, בעניין כתבה פוגענית על ילדים מאומצים, נגזר העיתון "ידיעות אחרונות", וגם כותבי הכתבה נזפו באופן חמור ביותר. פסק-הדין התייחס לקלות הרעת שלפיה מוגדרת כתבה "כתבת תחקיר", למרות שאינה עומדת בשום קריטריון מחקרי, ולאופן שבו כותרות וכותרות משנה מרעישות קובעות דברים שאין להם ביסוס בכתבה עצמה.

תחילתה של הפרשה ביוני 2006, עת פורסמה במוסף "7 ימים" של "ידיעות אחרונות" כתבה ובה נטען כי "לפי מחקר חדש", ילדים שאומצו בחו"ל סובלים בשיעור גבוה מהממוצע ממגוון בעיות קשות, ביניהן בעיות פסיכיאטריות, התנהגות עבריינית, התנהגות מינית מופקרת ומחלות נפש ("לא לילד הזה התפללתי", אריאלה אילון ורוג'ן טל, "ידיעות אחרונות", 9.6.06).

בנובמבר 2006 פורסם במדור "כתבו עלי בעיתון" ב"העין השביעית" ("מאמצים גרסה", לימור סבת, גיליון 65) כי הצגת הנתונים בכתבה ב"ידיעות אחרונות" היתה מטעה, וכי לממצאים המרעישים שהיא מתיימרת להציג אין אסמכתות ממשיכות. כמה הורים טענו כי גם כשפנו לכתבת בבקשה לקבל את המחקרים שהיא מתבססת עליהם, נענו בשלילה. נחמה טל, המפקחת הארצית לאימוץ בינלאומי, טענה כי כותבי הכתבה לא הסכימו לראינה לאחר שהבינו כי היא אינה מסכימה

עם התיאוריה שטוו, וציטטו רק נתונים יבשים שהיה עליהם לסקר להם כנציגיה של משרד ממשלתי. עוד נכתב במדור כי עו"ד מיכאל ספרד מתכוון לפנות לוועדת האתיקה של מועצת העיתונות, לאחר שפנייתו ליועץ המשפטי לממשלה לפתוח בחקירה פלילית נענתה בשלילה "בשל קרובות חופש הביטוי".

ואכן, קבוצה של 67 הורים שאימצו ילדים בחו"ל הגישה באמצעות עו"ד ספרד תלונה למועצת העיתונות נגד "ידיעות אחרונות". "הנאמר בכתבה הוא שקר מרושע וחסר כל שחר", נכתב בתלונה. "אין מחקרים הקובעים את אשר נאמר בכתבה, ואם יש כאלה – מדובר בשלטנות המתחזה למדע. כל המחקרים שבידי הגורמים המקצועיים – הן האקדמיים והן של רשויות המדינה – מראים שאחוז הילדים הפגועים נפשית מבין הילדים שאומצו נמוך מאחוז הילדים הנולדים עם מומים כאלה".

"ידיעות אחרונות" ניסה לשכנע את מועצת העיתונות כי התלונה אינה ראויה לדיון, אולם המועצה קבעה כי התלונה תידון בבית-הדין לאתיקה של המועצה. בית-הדין פסק נגד "ידיעות אחרונות", שיוצג עליידי עו"ד טלי ליבליך. בפסק-

הכתבה נטענה כי יש לשים מניירות המאומצים בחו"ל מופנים בעיות נפשיות שונות. * כתבת טל הכריזה כי יש להפנות מומים ונפגעים וכן ילדים מאומצים לילדים שגדלו אצל הורים בינלאומיים

הדין נכתב כי "ראוי להתייחס לנושא הקשה, הכאוב והרגיש בזהירות הרבה ביותר. מדובר בציבור רגיש, פגיע מאין כמותו, ילדים שלא חטאו ולא פשעו, והוריהם מא- מצייהם, שלא ספק מלאה כוונת לאותיהם וסבלותיהם". בהתייחסו להצגת הכתבה כ"תחקיר", קובע פסק-הדין: "לא ניתן למצוא בגוף הכתבה מה שיצדיק את הכותרת 'מחקר חדש קובע'. גם במהלך הדיון שהתקיים בפנינו לא קיבלנו מהעיתונאית תשובה מניחה את הדעת על איזה 'מחקר חדש' מבוססת כותרת המשנה, כיצד מתייחסת הכתבה לאותו מחקר והיכן ניתן לראות ביסוס לאיזכור שנעשה באופן כה בולט בכותרת המשנה". לפי פסק-הדין, "הקביעות בכותרות הכתבה, כמו גם בכתבה גופא, הן חמורות ביותר, נחרצות, כוללניות, סטיגמטיות ומטילות את קין וצל כבד מנשוא על ציבור גדול ופגיע". בפסק-הדין נכתב גם כי בית-הדין אינו יכול לקבוע שהאמור בכתבה הוא "שקר חסר כל שחר", כטענת המת- לוננים, אבל הוא בהחלט יכול לקבוע כי היא אינה מאוזנת, מבוססת, בדוקה או אובייקטיבית, כי אין ביסוס בגוף הכתבה לנאמר בכותרות, כי לא הובאו קולות אחרים של הורים מאמצים או מומחים, וכי הכתבה לוקה ברשלנות, בחוסר ריוק ובקביעות שעל פני הרב- רים נחוצות כסנסציוניות, ובחוסר אבחון בין דעה לבין ידיעה.

מסקנת פסק-הדין של חברי בית- הדין, עו"ד רמי הרד, אלינוער רבין וגידי אורשר, היתה כי יש לנזוף ב"ידיעות אחרונות", כי על העיתון לפרסם מעל דפיו את החלטת בית- הדין, וכי מומלץ שיפרסם התנצלות בפני מי שנפגע מן הכתבה. שני חברים בהרכב, רבין ואורשר, הוסיפו גם התייחסות לכתבים עצמם, למרות שהתלונה הוגשה רק נגד העיתון. "ראינו לנכון להבהיר", הם כתבו, "כי לדעתנו חלקם של הכותבים הוא חמור לא פחות מזה של העיתון ולכן יש לראות את האמור בהחלטה כמופנה גם אליהם [...]. נראה כי הכותבים אינם מבינים את חומרת המעשה אותו עשו. הם טענו בפנינו כי לא היו משנים בכתבה דבר גם אחרי שידעו על התלונה – ונראה כי ההתנהגות שלהם היא נורמה על-פיה הם עובדים. נורמה אותה על בית- הדין לדחות בכל צורה ואופן. לטעמנו, היה ראוי להטיל על העיתונאים הנ"ל את העונש החמור ביותר ולשקול אפילו הרחקה מהמוסדות הקשורים למועצת העיתונות ולאגודת העיתונאים, ובכל מקרה לפרסם את דעתנו השלילית על עבודתם המקצועית ולקרוא לעיתונאים לרחוק מאמות מידה מקצועיות שכאלה. אטור שנורמות כתיבה כאלה, צהובות וחסרות מידה כל שהיא של הגינות ויושר מקצועי ושקול דעת, ימשיכו לנשכ בקרבנו".

שוקי טאוסיג

מי באמת קובע את תקציב המדינה?

האם יש לעבור לתקציב רב-שנתי?

האם נכון לדרוש ממשרדי הממשלה תקציב על פי תפוקות?

האם יש לעבור לתקציב על בסיס אפס?

פרופ' אבי בן בסט וד"ר מומי דהן בוחנים בספרם

מאז הכוחות בתהליך התקצוב את מידת השקיפות של

תהליכי קביעת תקציב המדינה ומבררים אם תהליכים אלו

משקפים את סדרי העדיפויות של החברה בישראל.

ספר חדש

להזמנת הספר – טל': 1-800-20-2222
שני פרקים מתוך הספר ניתנים להורדה
מאתר האינטרנט: www.idi.org.il

המכון הישראלי לדמוקרטיה

משפט עומד לתקשורת

המכון הישראלי לדמוקרטיה, מגזין העין השביעית בעל פה,
מזמין אתכם לדין בשאלה

האם נחצים הקווים האדומים בהתנהלות התקשורת?

שופטי חיים רמון נגד התקשורת (מה שלא מפריע לילדיה של ראש ההרכב להתראיין בה בשמה); **הנשיא נגד התקשורת באמצעות התקשורת** (מה שלא מפריע ליח"צנים שלו להפעיל אותה לפני הקלעים ומאחוריהם); **תחקיר עיתונאי ('עובדה') מביא להקמת ועדת בדיקה** (מה שלא מפריע לוועדה לאשר לבסוף את התחקיר ולהרעיד את האדמה).

יום רביעי, 7 במרס 2007, י"ז באדר תשס"ז, בשעות 17:00-19:00

בהשתתפות: נשיאת מועצת העיתונות, השופטת דליה דורנר
נשיאי מועצת העיתונות בעבר, פרופ' יצחק זמיר ופרופ' מרדכי קרמניצר
עיתונאים ומומחים לתקשורת (רשימה מעודכנת תתפרסם בהקדם)

מנחה: גב' כרמית גיא, חברת מערכת 'העין השביעית'
ומנהלת פורום השולחן העגול ע"ש ג'ורג' שולץ

צילום: פלאש 90

העין השביעית בעל פה

הדין ישודר בשידור חי באתר האינטרנט
של המכון: www.idi.org.il

הציבור מוזמן בתיאום טלפוני מראש: 02-5300844
המכון הישראלי לדמוקרטיה, רח' פינסקר 4, ירושלים

המכון הישראלי לדמוקרטיה